

Perheen köyhyys nuorten kokemana

Luosujärvi Outi

Pro gradu-tutkielma

Sosiaalityö

Yhteiskuntatieteiden

ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Kevät 2017

TIIVISTELMÄ

PERHEEN KÖYHYYS NUORTEN KOKEMANA

Luosujärvi Outi

Sosiaalityö

Pro gradu –tutkielma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Ohjaaja: Tuija Virkki

Kevät 2017

91 sivua + 1 liite

Tarkastelen pro gradu –tutkielmassani köyhän perheen nuorten kokemuksia vähävaraisuudesta, kuinka he tulkitsevat köyhyyden merkitykset arjessaan ja minkälaisia toimijuuksia he ovat omaksuneet. Aineistoni koostuu 61 kirjoituksesta, jotka keräsin kirjoituspyynnöllä verkkokeskustelupalstoilla ja tutkielman aineistonkeruuta varten luodussa blogissa sekä nuorten verkkokeskusteluista köyhyysaiheisista viestiketjuista. Analysoin aineistoni sisällönanalyysillä. Lasten ja nuorten omien köyhyyskokemusten esiin tuominen on tärkeää, jotta ymmärretään paremmin köyhyyden merkitystä nuorten arjessa sekä voidaan vaikuttaa nuoriin ja vahvistaa heidän toimijuuttaan myös tulevaisuuteen suunna-
ten.

Köyhyyden merkitykset nuorten arjessa ilmentyvät varsin tavallisissa ja arkisissa asioissa liittyen ruokaan, vaatteisiin, asumiseen sekä vapaa-ajan viettämiseen. Köyhyys ei ole kuitenkaan nuorelle ainoastaan puutetta jostakin tavanomaisesta asiasta, vaan se voi merkitä myös esimerkiksi ulkopuolisuutta ja osallisuuden mahdollisuuksien heikkenemistä.

Aineistoni tarkastelussa päädyin kahdeksaan toimijuuteen, joista eniten kirjoituksissa oli selviytymistä. Tämä johtunee valikoituneesta aineistostani, sillä kirjoittaneilla on mahdollisesti tarve jakaa tarinaansa vertaistuen saamiseksi ja jakamiseksi, ja lisäksi monilla on myös kokemuksia hyvistä, toimeliaisuutta edistävästä asiastaan elämässään. Aineistoni kirjoituksissa voi olla useampaa toimijuutta samassa tekstissä, jolloin köyhyys ei määritä nuoren elämää vain yhdellä tavalla. Selviytymisen lisäksi kiitollisuus ja toiveikkuus näyttäytyivät voimavaroina. Huolehtimisen toimijuuteen liittyi tietoisuus perheen taloudellisesta tilanteesta, ja nuoret toivat usein esiin ymmärrystään tilannetta kohtaan. Joillekin köyhyys aiheutti harmistumista ja epäilyä tulevaisuuttaan kohtaan. Raskaimmat köyhyyteen liittyvät kokemukset koskivat tilanteesta syylistymistä ja lannistumista, joka paikoitellen näyttäytyi ulkoapäin tapahtuvan toiminnan seurauksena siltä, että nuori olisi lannistettu.

Tulosteni perusteella nuorille on tärkeää saada kannustusta ja tukea läheisiltään mahdollisuuksiensa hahmottamiseen ja osallisuutensa vahvistamiseen. Mahdollisuudet harrastaa ja osallistua vapaa-ajan viettoon toivat nuorille osallisuutta, kuten myös vaikutusmahdollisuudet oman taloudellisen tilanteen kohentamiseksi esimerkiksi töitä tekemällä. Hyvien ihmissuhteiden merkitys nuoren köyhyyskokemuksessa nousee suojaavaksi tekijäksi, joka tuo voimavaroja ja turvaa silloinkin, kun perheellä on taloudellisia vaikeuksia.

Avainsanat: suhteellinen köyhyys, vähävaraisuus, pienituloiset, toimijuus, nuoret, kokemukset

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	5
2	KÖYHYEDEN SUHTEELLISUUS	11
2.1	Köyhyys resurssien puuttumisena	11
2.2	Köyhyys lapsen näkökulmasta	14
2.3	Sosiaalinen liikkuvuus köyhyydestä käsin	20
3	TOIMIJUUDEN RAKENTUMINEN	23
4	TUTKIMUKSEN KULKU	27
4.1	Aineistonkeruumenetelmä	27
4.2	Aineiston analyysi	29
4.3	Luotettavuuden ja eettisyyden arviointia.....	31
5	”KOSKAAN MEIL EI OO OLLU LIIKAA RAHAA” - KÖYHYEDEN MERKITYKSIÄ	35
5.1	Köyhyys tapana toimia	36
5.2	Köyhyys nuoren arjessa.....	39
6	NUORTEN TOIMIJUUDET	48
6.1	Selviytyjät.....	49
6.2	Kiitolliset	53
6.3	Toiveikkaat	55
6.4	Huolehtijat ja ymmärtäjät	57
6.5	Sinnittelijät	60
6.6	Epäileväiset ja harmistuneet	63
6.7	Syällisyyttä potevat	65
6.8	Lannistuneet - vai lannistetut?.....	66
7	YHTEENVETO JA POHDINTA	71
7.1	Köyhyys toisin sanoen – nuorten kokemuksia köyhyydestä.....	71

7.2	Köyhyyden selityksiä	73
7.3	Köyhyys ja nuorten erilaiset toimijuudet.....	75
7.4	Lopuksi	80
LÄHTEET.....		85
LIITE: KIRJOITUSPYYNTÖ.....		92

1 JOHDANTO

Köyhyys on ilmiö, joka näyttäytyy monilla tavoilla eri aikakausina ja erilaisissa ympäristöissä. Vaikka äärimmäinen köyhyys on maailmanlaajuisesti puolittunut 1990-luvun tasta (YK 2015, 14–15; Ulkoasiainministeriö 2015), absoluuttinen köyhyys ei ole hävinnyt maailmasta. Moniin maihin verrattuna Pohjoismailla ja Suomella menee silti hyvin: absoluuttisen köyhyyden sijaan köyhyys on useimmiten suhteellista köyhyyttä, joka tulee esiin erityisesti tuloerojen kasvaessa. Kuitenkin Suomessakin on viitteitä absoluuttisesta köyhyydestä, jolloin ihmisellä on puutetta perustarpeista, kuten asumiseen liittyvistä tavallisista asioista, ruuasta tai vaateuksesta. Myös lapsiköyhyys Suomessa on lisääntynyt (esim. Salmi, Sauli & Lammi-Taskula 2009, 78–81). Köyhyysjaksot eivät aina ole lyhyitä, tilapäisiä jaksoja, joten lapsi voi elää koko lapsuutensa ja nuoruutensa köyhyydessä.

Pro gradu –tutkielmassani tarkastelen köyhän perheen nuorten kokemuksia vähävaraisuudesta, heidän tulkintojaan köyhyyden merkityksistä elämässään sekä sitä, minäkalaisia toimijoita nuoret ovat omaksuneet. Tutustuessani köyhyyden aihepiiriin lasten ja nuorten kannalta löysin useita uutisia tutkimuksista, joissa köyhyys yhdistettiin mitä erilaisempiin asioihin. Erilaisiin tutkimuksiin viittaavien uutisotsikoiden perusteella köyhyys on kuin jonkinlainen syy monenlaisille seurauksille, jotka ovat otsikointien perusteella kuin lähes väistämätön kohtalo köyhässä lapsuudenperheessä eläneelle.

Perheen pienituloisuus vaikuttaa tulotason:

Harva pienituloisen perheen lapsi on 30-vuotiaana isotuloinen (Taloussanomat 8.1.2014)

Pieni- ja suurituloisuus periytyvät voimakkaimmin (Kaleva 8.1.2014)

Tutkimus vahvistaa: Köyhä olet ja köyhänä pysyt (Taloussanomat 20.11.2013)

Köyhyys näkyy terveydessä:

Kela: Lapsuudenperheen ongelmat ennakoivat huonoa unen laatua aikuisena (Kauppalehti 14.1.2010)

Tutkimus: Köyhyys näkyy lasten aivoissa (Iltalehti 3.8.2015)

Köyhyystutkija: Jatkuva niukkuudessa elävä ei pysty syömään terveellisesti (HS 3.8.2016)

Köyhyys aiheuttaa erilaisia sosiaalisia ongelmia:

Köyhyys periytyy ja ajaa syrjäytymiseen (Mtv3.fi 12.1.2011)

Tutkimus: Köyhyys lisää kuolemia (Terve.fi 3.7.2015)

Köyhyys lyö stigman lapseenkin – köyhä lapsi on alttiimpi koulukiusaamiselle (ESS 14.1.2016)

Uutisia lukiessa köyhän perheen nuoren tilanne alkaa näyttää jopa melko toivottomalta: hän ei pysty syömään terveellisesti ja on alttiimpi koulukiusaamiselle, aivoissa näkyy köyhyyden aiheuttamia muutoksia, aikuistuttuaan hänellä on mahdollisesti uniongelmia muita todennäköisemmin, hän perii vanhemmiltaan köyhyyden eikä mitä luultavammin ole suurituloisen 30-vuotiaana. Lisäksi kuolemakin saavuttaa köyhän hyvätuloista aikaisemmin. Voiko köyhän perheen nuori päästä irti köyhyyden leimasta ja miten hän kokee mahdollisuutensa tulevaisuutta koskien? Minkälaisia mahdollisuuksia köyhän perheen nuorella yleensäkin on?

Uutisotsikot viittaavat erilaisiin köyhyystutkimuksiin, ja uutisissa raportoiduissa tutkimuksissa on puolestaan löydetty tilastollista yhteyttä köyhyyden ja jonkin toisen tekijän välillä. Tutkimuksissa onkin todettu esimerkiksi syrjäytyneiden, koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle jääneiden nuorten taustoja tutkimalla syrjäytymisen olevan periytyvää, mihin vaikuttavat esimerkiksi vanhempien sosioekonominen asema ja koulutustaso (esim. Myrskylä 2012, 7; Ristikari, Törmäkangas, Lappi, Haapakorva, Kiilakoski, Merikukka, Hautakoski, Pekkarinen & Gissler 2016, 97–103).

Itsenäistä, aikuista elämää aloittaessaan nuorilla on siis mukanaan taustansa ja lähtökohtansa, eikä aikuisuuden kynnyksellä ole aivan vapaa lapsuuden ja nuoruuden kokemuksistaan ja käsityksistään. Kuitenkin nuorella on tällöin enemmän vaikutusmahdollisuuksia oman elämänsä ja toimeentulonsa rakentamiseen kuin lapsena esimerkiksi koulutusmahdollisuuksien kautta, eikä nuoren koulutuspolku ehkä nykyään ole niin ennalta odotettavissa kuin aikaisemmilla sukupolvilla, jolloin esimerkiksi korkeakoulutus oli kauttaaltaan harvempien etuoikeus. Nykyään jokaisella on mahdollisuus saada opintotukea korkeakouluopintoihin, mikä periaatteessa mahdollistaa myös korkeakoulutuksen hankkimisen riippumatta vanhempien varallisuudesta. Koulutus on keino tasa-arvon lisäämiseen, ja yhteiskunnassa kannustetaan nuoria koulutuksen hankkimiseen.

Alle 25-vuotiailta ammattikouluttautumattomilta nuorilta myös edellytetään toisen asteen koulutukseen hakeutumista ja suorittamista työttömyysturvan saamiseksi, ja tämän toteuttaminen voi vaikuttaa myös toimeentulotukeen (Työttömyysturvalaki

30.12.2002/1290, 2. luku 13 §; Laki toimeentulosta 30.12.1997/1412, 2. luku 10 §). On kuitenkin huomattava, että nykyään nuoret tekevät koulutusvalintojaan työmarkkina-tilanteessa, jossa ei ole varmuutta eri alojen työllistävyydestä toisin kuin täystyöllisyyden aikaan. Kouluttautuminen ei siis mahdollisesti nykyään ole köyhän perheen nuorelle suora tie pois köyhyydestä, vaan pikemminkin välttämätön edellytys, jotta pääsee muiden nuorten rinnalle yhdeksi osallistujaksi kilpailuun työpaikoista.

Pienituloisuuden ja köyhyyteen liittyvät syyt eivät aina liity vanhempien koulutustasoon, ja vaikka korkeampi koulutus näyttäisi suojelevan syrjäytymiseltä, se ei kuitenkaan estä sitä. Myös sattumalla on paikkansa pienituloisuuden liittyvien syiden kehittymiseen tai kasautumiseen. Esimerkiksi sairastuminen, vanhempien ero, huoltajan menetys tai työttömyys vaikuttavat perheen toimeentuloon. Työssä käyväkin voi kokea vaikeuksia tulla toimeen palkallaan. Niin sanottu työssä käyvien köyhien ryhmän toimeentulovaikeus korostuneeksi, jos on yksinhuoltaja eikä perheessä ole toista vanhempaa jakamassa kustannuksia. On myös huomattava, että työssä käyvien köyhien köyhyys liittyy usein enemmän siihen, että vanhemmalla on huollettavia, kuin siihen, että olisi jotenkin epäonnistunut toimeentulonsa hankkimisessa (Salmi ym. 2009, 82). Köyhyyteen voi myös liittyä erilaisia sosiaalisia ongelmia, jotka etenkin yhteen kietoutuessaan aiheuttavat ongelmien vyyhdin, eikä kaikkia ongelmia välttämättä pelkällä toimeentulon järjestymisellä ehkä edes voida ratkaista.

Tutkielmani aineisto koostuu nuorten kirjoituksista perheensä köyhyydestä. Ulkoista hyvinvointia voidaan tarkastella käytettävissä olevien tulojen riittävyydellä kunkin tavoittelemaan elintasoon nähden (Kainulainen 2014, 488), jolloin pienituloisuuden ja köyhyyden kokemus on suhteellista, mihin nojaan tutkielmani ja aineistonhankinnan lähtökohtana. Aineistooni sopivan kirjoituksen kriteerinä ei siis ollut esimerkiksi se, että perheen bruttotulot olisivat alle tilastojen mukaisen pienituloisuuden rajan, vaan tärkeintä on nuoren oma kokemus ja arvio perheen pienituloisuudesta tai köyhyydestä. Tutkijana luotan näin nuoren kokemukseen ja näkemykseen perheensä tilanteesta. Sakari Kainulainen (2014, 490) pitää tutkimuksessaan vastaajien tulojen sijaan parempana mittarina vastaajan kokemusta tulojen riittämisestä menoihin, jolloin köyhäksi määritellään sellainen, jonka taloudellisessa tilanteessa tulot eivät riitä menoihin.

Kirjoituspyynnössä rajasin nuoret iältään yläkoulussa ja toisen asteen koulutuksessa oleviksi, 13–19-vuotiaiksi, sillä siinä iässä tehdään jo omia valintoja esimerkiksi koulutukseen ja kuluttamiseen liittyen, mutta tarvitaan kuitenkin yhä vanhempien huo-

lenpitoa. Monet täysi-ikäistyneetkin toisella asteella opiskelevat ovat yhä täysin riippuvaisia vanhemmilta saatavasta elatuksesta ja perheen toimeentulosta. Vaikka toimeentulosta huolehtiminen ei ole nuorten vastuulla, ovat he mahdollisesti tietoisia vanhempiansa pienituloisuudesta tai toimeentulon vaikeuksista. Kuitenkin alaikäisellä nuorella on usein vain rajatut mahdollisuudet vaikuttaa perheen toimeentuloon omalla toiminnallaan, sillä ensisijaisesti nuorten työnä on koulunkäynti ja opiskelu.

Tutkimusaiheessani olen kiinnostunut nimenomaan lähivuosina nuoruutta eläneiden kokemuksista. Omat peruskouluvuoteni vietin 1990-luvulla laman aikaan, jolloin esimerkiksi teknologian nopea kehittyminen ja globalisaation myötä kasvanut liikkuvuus oli vasta tuloillaan. Luokallani vain harvat matkustivat lomillaan ulkomaille, kaikilla ei ollut yläasteaikani kotonaan tietokonetta enkä ollut käynyt koskaan internetissä ennen kahdeksannen luokan atk-tuntia. Muodin mukaiseen pukeutumiseen riittivät tietyn merkkiset farkut ja huppari sekä silloisen muodin tavaratalon, Anttilan, postimyyntikuvaston valikoima. 2010-luvulla nuoruuttaan elävä näkee puolestaan joka puolella kuluttamista: matkoja, merkkivaatteita ja –asusteita, älypuhelimia, tabletteja ja kannettavia tietokoneita, pelejä, soittimia, televisioita. Teknologian saatavilla oloa pidetään jossain määrin itsensä selvyytenä, ja olen itsekin sortunut tähän illuusioon aineenopettajan sijaisuutta tehdessäni, kun pyysin jokaista ottamaan puhelimen esiin, jotta voi osallistua tekemieni tehtävien tekemiseen vuorovaikutteisesti internetissä. Tällöin pyyntööni turhautunut nuori näytti minulle tavallista puhelintaan huudahtaen: ”katso nyt tätä, ei tällä mihinkään nettiin mennä!” Nolostuin oletukseni vuoksi, sillä kuvittelin tiedostavani varallisuuseroja ja ymmärtäväni perheiden erilaisia tilanteita, ja kuitenkin toin esiin oletusta, että kaikilla olisi sellainen puhelin, joka mahdollistaa internetin käytön helposti.

Epäilen, että omina yläkouluvuosinani 1990-luvulla ei kulutustottumuksista erottanut yhtä selvästi kuin nykyään, kenen perheellä on varaa enemmän kuin toisilla. Tämän vuoksi etsin aineistooni lähivuosien kokemuksia siitä, miten nuori kokee tilanteensa, jos hän ei pysty perheensä taloudellisen tilanteen vuoksi olemaan esimerkiksi samanlainen kuluttaja kuin muut. Suhteelliseen köyhyyteen liittyikin ajatus siitä, että tilannetta verrataan muihin samassa yhteiskunnassa tiettyinä aikoina eläviin, jolloin suhteellisesti köyhällä ei ole mahdollisuuksia sellaisiin tavanomaisiin resursseihin ja tarpeisiin, jotka ovat valtaosan saavutettavissa (Lister 2004, 22).

Köyhyystutkimuksessa, jossa ylipäättään otetaan tarkasteluun köyhien oma kokemus, keskitytään useimmiten aikuisten näkökulmaan. Kuitenkin myös lapsen ja nuorten

kokemusten tutkiminen on tärkeää, sillä he eivät ole irrallisia perheensä taloudellisen tilanteen ja köyhyyden kokijoina, vaan he tiedostavat, kokevat ja ymmärtävät olevansa taloudellisesti eriarvoisessa asemassa (Hakovirta & Rantalaiho 2011, 352). Pro gradu –tutkielmassani kuvaan nuorten kokemuksia nimenomaan oman perheensä köyhyyttä koskien. Tavoitteenani on tuoda esiin nuorten ääntä, ja nuorten kokemuksia tutkimalla yritän ymmärtää heidän tilannettaan sellaisena kuin he itse sen tulkitsevat. Keskiössä eivät ole köyhyyteen johtaneet syyt, vaan ennemmin nuorten tulkinnat köyhyyden merkityksistä omassa elämässään.

Lasten ja nuorten omien köyhyyskokemusten esiin tuominen on tärkeää yhteiskunnallisesti, sillä köyhyyden periytymisen ehkäisemisessä on tärkeää vaikuttaa nuoriin ja vahvistaa heidän toimijuuttaan tulevaisuuttaan koskien. Lapsuudenkodin köyhyyden ei tarvitsisi nykyaikana tarkoittaa sitä, että nuorella ei olisi mahdollisuuksia irrottautua köyhyyden jatkumosta ja mahdollisesta ylisukupolvisuudesta. Tukemiseen tarvitaan ymmärrystä nuorten kokemuksista ja tietoa heidän näkemyksistään koskien vaikutusmahdollisuuksiaan itsenäistymisen kynnyksellä. Vaikka sosiaaliturvassa onkin yleensä vahva yksilöllisyys, otetaan joidenkin tukien määrittelyssä huomioon perhe kokonaisuutena, kuten esimerkiksi asumistuessa ja viimesijaiseksi etuudeksi tarkoitettussa toimeentulotuessa. Perheen toimeentulosta huolehtimisesta vastaavat vanhemmat, mutta silti toimeentuloon liittyvät asiat koskevat myös lapsia, jotka saattavat miettiä perheen raha-asioita ja olla huolissaan rahojen riittävydestä. Myös kuluttajuuden kysymykset kuuluvat nuorten maailmaan etenkin nykyaikana, jolloin kulutusmahdollisuuksien kirjo on laajaa.

Nuorten köyhyyden tarkastelu voidaan liittää myös syrjäytymiseen tai sen riskiin. Nuorten syrjäytymiskeskusteluissa puolestaan etsitään syitä sille, miksi nuoret esimerkiksi jäävät koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle. Köyhyyden, pienituloisuuden ja yhden niihin liittyvän syyn, kouluttamattomuuden, on huomattu periytyvän sukupolvelta toiselle, jolloin syy nuoren ulkopuolisuudelle olisi vanhemmissa. Toisinaan syytä löytyy rakenteista: apua ongelmiin voi olla vaikeaa saada, jolloin ongelmat kasaantuvat. Lisäksi työelämä on muuttunut vaikeammin saavutettavaksi ja paikasta palkkatyön jatkumossa tulee taistella, vaikka työnhakijalla olisi työhön sopiva koulutus taustalla.

Joskus vian katsotaan olevan nuorissa itsessään. Anneli Pohjola (2001, 190–191) toteaaakin jokaisen sukupolven nuoriin liitettävän ongelmapuhetta, jolloin nuoret olisivat tavallaan ongelman kantajia etenkin työhön suhtautumiseen liittyen. Sukupolvi toisensa jälkeen nuoret siis ikään kuin osoittautuvat ongelmallisiksi, minkä vuoksi heidän yhteiskuntaan kiinnittymiseksi ja syrjäytymisen katkaisemiseksi on kehitetty erilaisia toimia,

kuten työttömyysturvaan liittyen ehto ammattikoulutukseen hakeutumisesta ja koulutuksen hankkimisesta, jos on alle 25-vuotias ja vailla ammatillista tutkintoa. Tällöin nuoret ovat muiden asettamien ehtojen ja sääntöjen kohteita, joiden mahdollista ongelmallista toimintaa tulisi korjata oikeaan suuntaan.

Tutkin nuorten kirjoituksista nuorten erilaisia toimijuuksia sekä verkostoja, jotka nuoret kokevat olevan avuksi ja tukevan heidän toimijuuttaan. Esimerkiksi koululla on koulutusinstituutina tärkeä tehtävänsä hyvinvoinnin edistäjänä ja koulutusvalintojen myötä tulevaisuuteen suuntavana tukijana. Tutkielmassani huomioin, että köyhyys ei yleensä suoraan tarkoita samaa kuin onneton, vaan onnellisuus ja rikkaus voivat tulla esimerkiksi sosiaalisesta pääomasta, ihmissuhteiden merkityksestä ja koetusta hyvinvoinnista (Kainulainen 2014), mitkä ovat myös tarkasteluni kohteina.

Tämän taustan pohjalta tutkimuskysymykseni muotoutuivat seuraaviksi:

- 1. Miten köyhän perheen nuoret tulkitsevat köyhyyden merkitykset omassa elämässään?*
- 2. Minkälaisia toimijuuksia he omaksuvat ja mitkä tekijät edistävät köyhästä perheestä tulevan nuorten toimijuutta?*

2 KÖYHYEDEN SUHTEELLISUUS

2.1 Köyhyys resurssien puuttumisena

Köyhyys on ilmiö, jota kuvaillaan ja arvioidaan usein ulkoapäin. Esimerkiksi poliittisessa keskustelussa köyhyys on kohde, jolle tulee tehdä jotain, jotta köyhät saavat riittävän toimeentulon. Toisaalta ajatellaan, että samalla köyhien tulee mahdollisuuksien mukaan pyrkiä pois köyhyydestä ja tulla toimeen omillaan, jos on työkykyinen ja –ikäinen. Köyhyys jakaa yhteiskuntaa myös *me-* ja *toiset*-kahtiajakoon köyhien ollessa marginaalinen ryhmä, joka kokee stereotypioita ja leimatuksi tulemista. Köyhien toiseus ilmenee puheissa ja toiminnassa köyhiä kohtaan sekä institutionaalisella tasolla. (Lister 2004, 100–103.)

Köyhyys jaotellaan usein absoluuttiseen ja suhteelliseen köyhyyteen. Absoluuttinen köyhyys tarkoittaa puutetta välttämättömässä toimeentulossa, jotta selviytyisi ja voisi ruokkia lapsensa. Suhteellisessa köyhyydessä on puolestaan kyse siitä, että ei saavuta sellaisia riittäviä edellytyksiä elämälle, joita tietyn yhteiskunnan jäsenenä odotetaan. (Lister 2004, 21–22; Townsend 1979, 31.) Suhteellista köyhyyttä kuvaavat mittarit kertovat siis tuloeroista eivätkä absoluuttisesta tulotasosta, ja tuloerojen ollessa suuria pienituloisten on vaikeaa saavuttaa maan yleistä elintasoja ja tavanomaisia standardeja (Sauli ym. 2011, 535–536; Salmi, Lammi-Taskula & Sauli 2014, 90–91). Standardit muodostuvat tietyssä yhteiskunnassa ja muokkautuvat ajan myötä, joten niillä on sekä ajallinen että paikallinen ulottuvuutensa. Yleensä köyhyys ei näyttäisi olevan yksiselitteinen asia, vaan kyseessä on varsin monimuotoinen ilmiö, jolla on yksilölliset ja yhteiskunnalliset merkityksensä.

Townsend (1979, 249–251) esittää elintason arvioimiseen indikaattoreita, jotka liittyvät muun muassa asumiseen, ruokaan, vaatetukseen, ympäristöön ja turvallisuuteen ja sosiaalisiin suhteisiin. Myös tällaisten indikaattoreiden avulla saadaan tietoa siitä, minkälaisia olosuhteita ja resursseja pidetään yhteiskunnassa tavanomaisina. Iso-Britanniassa on tutkittu köyhyyden ilmentymää käyttämällä indikaattoreita esimerkiksi siitä, onko varaa lämmittää kotiaan sopivasti, pystyykö ostamaan tarpeellisia taloustavaroita, elektronisia laitteita ja huonekaluja silloin kun se on tarpeen ja onko varaa osallistua sosiaalisiin

aktiviteetteihin, ostaa lapselleen kolme aterialla päivässä sekä hankkia sopivia vaatteita itselleen ja lapselleen (Lister 2004, 54; Gordon 2000, 61–67). Nuorten taloudellisen tilanteen kokemista koskevassa tutkimuksessa yksi tuloksista oli, että taloudellinen tilanne todellisuudessa ei vastaa aina subjektiivista käsitystä siitä, kuinka tyydyttävä taloudellinen tilanne on, ja esimerkiksi median luomalla kuvalla oli merkitystä siinä, miten identiteettiään rakentavat nuoret ymmärtävät tavoiteltavan elintason (Wilska & Eresmaa 2003, 113). Yksilön elintason kokemisessa on siis kyse myös vertailusta erilaisiin viiteryhmiin.

Kotitalouksien kulutusmahdollisuuksia kuvatessa mittareina käytetään tuloja, ja kansantalouteen liittyviä resursseja kuvatessa puolestaan bruttokansantuotetta (Kajanoja 2013, 62). Euroopassa köyhyyden riskirajana pidetään usein tuloja, jotka ovat alle 60 prosenttia mediaanituloista. Köyhyysrajaa on kuitenkin myös kritisoitu, sillä jos maassa ihmisten tulot laskevat yleisesti, se ei välttämättä näy köyhyyden kasvuna, vaikka köyhyysrajan tuloraja laskee. Köyhyysraja ei myöskään kuvaa köyhyyden syvyyttä, kestoa tai kuinka paljon tulot ovat rajan alapuolella. (Lister 2004, 41–43.) Lisäksi köyhissä maissa köyhyysrajan alapuolelle jäävät tulot ovat erittäin pienet eikä maiden välinen vertailu köyhyysrajan alle jäävien määrässä näin ollen kerro siitä, minkälaisena köyhyys eri maissa näyttäytyy (Bradshaw & Mayhew 2010, 6). Köyhyyttä mitattaessa voi olla tarpeellista tarkastella myös köyhyyden kestoa, sillä joidenkin köyhyys on väliaikainen tila, kun taas toisilla köyhyys on pitkäaikaista ja pysyvää, jolloin köyhyydestä pois pääseminen on luonnollisesti vaikeampaa (Burgess & Propper 2002, 44, 51).

On myös huomattava, että tulot ja bruttokansantuotteet eivät kuvaa tarpeeksi kattavasti hyvinvointia, johon työstä saatavien tulojen lisäksi vaikuttaa moni muukin asia. Esimerkiksi ajankäyttöön ja päivän jäsentymiseen ja mielekkyyteen saattavat vaikuttaa esimerkiksi vapaaehtoistyö, kotitalouustyö ja vapaa-ajan vietto, jotka eivät näy bruttokansantuotteen lisänä, kuten eivät myöskään ihmissuhteet, ympäristö, yhteiskunnan demokraattisuus ja mahdollisuus elää vapaana ja vaikuttaa. Nämä ovat kuitenkin osa hyvinvointia, hyvää elämää ja kestävästä kehitystä. (Kajanoja 2013, 62.) Peter Townsandin (1979, 426) tarkastelussa tuloiltaan köyhiksi laskettavat, jotka kielsivät kokevansa köyhyyden tunnetta, erottuivat taloudellisen tilansa pysyvyydellä ja säännöllisillä sosiaalisissa kontakteilla. Aktiiviset sosiaaliset suhteet eivät kuitenkaan johtaneet tilanteen vertailemiseen, vaan pikemminkin hävittivät köyhyyden tunnetta. Resurssien lisäksi siis myös ihmissuhteet vaikuttavat keskeisesti hyvinvoinnin kokemiseen (Kainulainen 2014, 488). Kainulaisen (2014, 492) mukaan ihmissuhteiden merkitys hyvinvoinnin kokemi-

sessä on jopa suurempi kuin taloudellisen toimeentulon merkitys, ja tutkimuksessa elämänsä tyytyväiset pitivätkin ihmissuhteitaan parempina kuin sellaiset, jotka olivat elämään tyytymättömiä. Köyhyys ja sosiaalinen syrjäytyminen (engl. *social exclusion*) ovat siis periaatteessa eri asioita, eikä köyhyys johda aina syrjäytymiseen, tai päinvastoin (Barry 2002, 26; Devicientia & Poggi 2011, 3549–3550).

Yksinkertaistettuna köyhä on sellainen, jonka tulot eivät riitä taloudellisten menojen kattamiseen (Burtless & Smeeding 2001, 28). Köyhyyteen liitetään toisinaan myös muita määrittelyitä kuin ainoastaan materialististen resurssien puutetta, kuten esimerkiksi voimavarojen ja toiminnan puutetta ja sosiaalista syrjäytymistä (Redmond 2008, 64). Muita hyvinvointia heikentäviä tekijöitä ovat Gary Burtlessin ja Timothy M. Smeedingin (2001, 29) erittelyn mukaan rajoitetut mahdollisuudet osallistua yhteiskuntaan sekä esimerkiksi diskriminaatio, työelämän epävarmuus ja matalatasoiset julkiset koulut. Kouluja koskien on tosin maiden välisiä eroja, sillä Suomessa julkisiin kouluihin ei liity samantilaista stigmaa, vaan lähikouluperiaate toteutuu yhä vahvasti ja opettajien ylempi korkeakoulututkinto tekee kouluista varmasti tasalaatuisempia kuin USA:ssa, missä kouluja arvioidaan vahvemmin hyvinä tai huonoina. Myöskään Doyalin ja Goughin tarvetoriassa hyvinvointi ei ole pelkästään käytettäviä resursseja, joita mitataan esimerkiksi kotitalouksien tuloilla ja bruttokansantuotteella, vaan yksilön elämän hallinta ja terveys muodostavat perustarpeet, ja päämääränä on vuorovaikutus ja toiminta sosiaalisissa yhteisöissä (Kajanoja 2013, 63–66).

Köyhyyteen kietoutuu erilaisia mahdollisuuksien ja resurssien puutetta, joten köyhyys ei ole välttämättä ainoastaan materiaan liittyvää. Tätä kuvaa myös Erik Allardin (1976, 38) määrittely hyvinvoinnin ulottuvuuksista, missä elintaso (engl. *having*) on vain yksi osa, ja muut ulottuvuudet ovat yhteisyysuhteiksi suomennetut sosiaaliset suhteet (*loving*) ja itsensä toteuttamisen muodot (*being*). Myös Noora Ellonen ja Riikka Korhiamäki (2006, 245) hahmottavat sosiaalisten verkostojen ja tuen sekä osallisuuden merkitysten kuuluvan sosiaalisen pääoman käsitteen sisään osana lapsen ja nuoren hyvinvointia. Kun vauraissa länsimaissa useimmilla perustavanlaatuiset tarpeet elämässä ovat järjestyksessä, painottuvat hyvinvoinnin kokemisessa subjektiivinen kokemus onnellisuudesta ja tyytyväisyydestä sekä mahdollisuus hallita omaa elämäänsä (Ervasti & Saari 2011, 191).

Hyvinvoinnin ulkoisia ja sisäisiä lähteitä tarkastellut Kainulainen (2014) pohtii myös, onko olemassa ”onnellisia köyhiä”. Pienituloisuus ja köyhyys eivät tarkastelun mukaan tarkoita automaattisesti sitä, että olisi onneton, vaan hyvinvointi koostuu monesta

eri asiasta. Bruttokansantuotteen rinnalle hyvinvointia kuvaamaan onkin kehitetty yksilön koettu hyvinvointi, jolloin on havaittu joidenkin rakenteiden, instituutioiden ja toimintatapojen edistävän hyvinvointia ja toisten puolestaan ei (Kainulainen 2014, 485.) Joka tapauksessa riittävä toimeentulo tuo varsin perustavanlaatuisia hyvinvointia, ja puutteet perustoimeentulossa ovat osana kokonaisvaltaisessa hyvinvoinnin kokemisessa. Köyhyyttä tarkasteltaessa ja mitattaessa olisi huomattava köyhyiden eri ilmentymät ja täsmennettävä, tarkoitetaanko tulojen vähyyttä, sosiaalista syrjäytymistä vai esimerkiksi erilaisten voimavarojen puuttumista (Burtless & Smeeding 2001, 31–36; Kwadzo 2015, 409–413). Juho Saari (2015, 39) toteaa tutkimusten osoittaneen, että jatkuva taloudellinen niukkuus kuormittaa henkisesti niin paljon, että rationaalisten päätösten tekemisen kyky heikkenee. Saari kuvaa niukkuudessa selviytymisen vievän ihmisen ”laajakaistasta” suuren osan, jolloin tämä voi näkyä eri elämän osa-alueilla. (Saari 2015, 39.)

Kaiken kaikkiaan köyhyiden liittymistä hyvinvointiin ei voida käsitellä ainoastaan tulojen valossa, sillä esimerkiksi hyvät ihmissuhteet voivat edistää sellaista hyvinvointia ja yhteisöllisyyttä, mihin ei tarvita rahaa tai mitä ei rahalla edes voisi ostaa. Hyvinvoinnin edistämiseksi ei siis riitä, että ihmiset tulevat taloudellisesti toimeen, jos samaan aikaan tapahtuu eristäytymistä ja syrjäytymistä yhteisöistä. Sellaisia poliittisia rakenteita tulisi vahvistaa, jotka edistävät yhteisöllisyyttä ja välittämistä, vaikkakin koettua hyvinvointia voi olla vaikea tavoittaa politiikalla (Kainulainen 2014, 495.) Kainulaisen (2014, 491–495) mukaan tutkimus vahvistaa aikaisemmissa tutkimuksissa löydettyä tulosta, että materialistisesti ajattelevat olisivat muita tyytymättömämpiä elämään. Hän toteaa kuitenkin, että materialistisesti ajatteleminen voi johtua myös nimenomaan materian puutteesta ja sen aiheuttamasta turvattomuuden tunteesta. (Kainulainen 2014, 491–494.) Myös Terhi-Anna Wilskan (2008, 47) tutkimuksessa perheen tulotaso vaikutti materialismiin etenkin tulojen ääripäissä.

2.2 Köyhyys lapsen näkökulmasta

Köyhyys on edelleen ajankohtainen tutkimusaihe, sillä köyhyys koskettaa Suomessakin tuhansia lapsia ja perheitä joka päivä: sellaisissa kotitalouksissa, joissa on lapsia, pienituloisuusaste Suomessa vuonna 2013 oli 7 prosenttia, kun taas vastaava luku vuonna 1995 oli 3,6 prosenttia (Tilastokeskus 2015b). Lapsiperheköyhyys on myös maailmanlaajuinen

ilmiö, vaikka sen ilmentyminen on erilaista eri puolilla maailmaa. Joka tapauksessa Lapsen oikeuksien sopimuksessa taataan lapselle oikeus riittävään toimeentuloon, ja ensisijaisesti tästä vastaavat vanhemmat ja lapsen huollosta vastaavat henkilöt mahdollisuuksiensa mukaisesti (YK:n yleissopimus Lapsen oikeuksista, 20).

Lapsiperheiden suhteellinen köyhyys, tuloerot ja sitä myöten taloudellinen eriarvoisuus ovat kasvaneet, ja lapsiperheitä koskevat leikkaukset kiristänevät taloutta entisestään samalla kun elinkustannukset nousevat ja esimerkiksi työelämän epävarmuus voi heijastua perhe-elämään vanhempien kohdatessa väliaikaista tai pitkäaikaista työttömyyttä, lomautuksia tai irtisanomisia. Tuloerojen kasvu on lapsiperheiden tilanteiden tarkastelussa johtanut erityisesti lapsiperheiden siirtymistä pienituloiseen päähän, ja keskituloisten lapsiperheiden määrä on puolestaan vähentynyt (Sauli, Salmi & Lammi-Taskula 2011, 535). Köyhyyteen liittyvistä syistä etenkin lapsiperheitä koskevat lisäksi asumiskustannusten nousu, velkaisuus sekä perhepoliittisten tulonsiirtojen ja vähimmäisturvan jääminen jälkeen ansio- ja hintakehityksestä (Salmi ym. 2009, 80–83).

Lapsien köyhyyttä ja siihen liittyviä syitä on tarkasteltu eri maissa perheiden tasolla ja esimerkiksi verrattu lapsiperheiden tilannetta muiden kotitalouksien tilanteisiin ja köyhyyteen. Kansainvälisesti vertailtuna lapsiperheköyhyys on Suomessa vähäisempää kuin muissa Euroopan maissa (Sauli ym. 2011, 537–538), mikä on yhteydessä verrattain hyvään perusturvaan tasoon. Ruotsalaisessa lapsiperheiden köyhyyttä tarkastelevassa tutkimuksessa (Lindquist & Sjögren Lindquist 2012, 1448) todetaan viidesosan lapsista kokeneen köyhyyttä ainakin kerran lapsuudessaan, mutta pitempiaikaista köyhyyttä kokeneiden määrä on ainoastaan kaksi prosenttia. Matthew J. Lindquist ja Gabriella Sjögren Lindquist (2012, 1448) pitävätkin Ruotsin perhepolitiikkaa verrattain onnistuneena suojelemaan lapsia köyhyydeltä, vaikkakin perheen hajoaminen ja vanhemman työttömyys voivatkin väliaikaisesti johtaa köyhyyteen. (Lindquist & Sjögren Lindquist 2012, 1448.) Yleensäkin perhepolitiikka ja vähimmäisturvan taso ovat merkityksellisiä lapsiperheiden hyvinvoinnille, eikä köyhyys ole näin ainoastaan yksityisasia, vaan yhteiskunnallinen ongelma, jota tulee ennaltaehkäistä ja johon vastataan yhteisesti. Pohjoismaissa lasten köyhyyteen näytettäisiin vastaavan paremmin kuin köyhyyteen yleensä, sillä esimerkiksi Kanadassa, Italiassa, Iso-Britanniassa ja Yhdysvalloissa lapsiköyhyyden aste on suurempaa kuin köyhyysaste yleensä (Bradshaw 2000, 238).

Suomessa muihin köyhiin kotitalouksiin vertailtaessa köyhät lapsiperheet eroavat työllisyysasteellaan: noin joka toisessa lapsiperheessä vanhempi on työssä käyvä, kun taas lapsettomissa köyhissä perheissä harva on työllinen. Näin ollen lapsiperheissä on

köyhyyttä työssäkäynnistä huolimatta. Merkittävin, joskaan ei ainoa köyhyyden selittäjä on kuitenkin työttömyys, ja alhaista on myös molempien huoltajien työssä käyminen köyhissä lapsiperheissä. Köyhissä lapsiperheissä vanhemmat ovat muita lapsiperheitä useammin lyhyissä tai osa-aikaisissa työsuhteissa, minkä vuoksi ansiot jäävät pienemmiksi. Taustalla voi olla myös matalapalkkaisuutta, mikä puolestaan voi olla yhteydessä koulutustasoon, vaikkakin köyhissä lapsiperheissä noin 15 prosenttia huoltajista on korkeakoulutettuja. (Sauli ym. 2011, 538–541.) Tämä puolestaan kertonee myös työelämän muutoksista, missä korkeakoulutus ei ole enää varma pääsylippu työelämään.

Köyhien lapsiperheiden perherakenne Suomessa eroaa muista lapsiperheistä, sillä köyhissä lapsiperheissä on keskimäärin enemmän lapsia ja perheessä eletään paremmin toimeentulevien perheitä todennäköisemmin pikkulapsiaikaa. Yhtenä selityksenä köyhyydelle onkin tulonsiirtojen reaaliarvon laskeminen (Sauli ym. 2011, 539–542), ja juuri pikkulapsiperheissä tulonsiirrot ovat olennaisia toimeentulon muodostajia. Perheissä, joissa on vanhempia lapsia, toimeentulemiseen voivat vaikuttaa esimerkiksi asumistuen, lapsilisän tai toimeentulotuen määrä. Joka tapauksessa on todettava, että lapsiperheiden köyhyyteen ei ole yhtä selittävää tekijää (esim. Piachaud, & Sutherland 2002, 141; Burgess & Propper 2002, 53–56). Lisäksi on huomattava, että lapset vaikuttavat vanhempien olosuhteisiin ja köyhyyden syihin, kuten mahdollisuuksiin osallistua työmarkkinoille erityisesti naisten kohdalla. Lapset eivät siis ainoastaan vaikuta rahan riittävyyteen, vaan myös käytettävissä olevaan aikaan, mihin liittyvät lastenhoidon järjestämisen kysymykset. (Piachaud & Sutherland 2002, 141.) Lastenhoidon järjestymisessä on kuitenkin kulttuurieroja, sillä Suomessa lapsella on subjektiivinen, vaikkakin nykyään rajattu oikeus varhaiskasvatukseen, ja päivähoitomaksut porrastuvat tulojen mukaan ja ovat korkeimmillaankin verrattain kohtuulliset.

Köhyystutkimus on pitäytynyt pitkään aikuisten ja perheen köyhyyteen liittyvänä asiana eikä köyhyyden lapsikeskeisyyttä ole näkynyt kuin vasta viime vuosikymmeninä. Nuoriin liittyvä köhyystutkimus painottuu puolestaan syrjäytymisen näkökulmaan (Ridge 2002, 6), joka nousee keskeiseksi myös poliittisessa keskustelussa nuorten tilanteista puhuttaessa.

Lapsuus tulisi Tess Ridgen (2002, 6) mukaan nähdä sosiaalisena kokemuksena itessään, jolloin köyhyys voi olla syynä ulkopuolisuuteen lasten yhteiskunnan normeista ja tavoista, eikä siis ainoastaan sellaisesta yhteiskunnasta, mitä aikuiset ajattelevat. Lapsikeskeisyys tarkoittaakin lapsen muutosta objektista subjektiksi, jolloin lapsien omilla

kokemuksilla ja näkemyksillä on merkitystä pyrittäessä ymmärtämään köyhyyttä (Ridge 2002, 7–8).

Lasten köyhyyskokemuksia jaotellaan Ridgen (2002) tutkimuksessa taloudellisiin ja materiaalsiin resursseihin, sosiaalsiin suhteisiin ja koulukokemuksiin sekä koti- ja perhe-elämän kokemuksiin. Tutkimuksessa on syvähaastateltu 40 lasta, ja tavoitteena on ymmärtää köyhyyttä sellaisena, kuin lapset sen kokevat (Ridge 2002, 37). Ridgen (2002) tutkimuksessa taloudellisista resursseista esimerkiksi mahdollisuus julkisen liikenteen käyttöön liittyi lasten omien kavereiden tapaamiseen. Sosiaalisten suhteiden luomisessa lasten täytyi sopia vertaistensa joukkoon ja päästä osallistumaan sosiaalsiin aktiviteetteihin vertaistensa kanssa. Erityisesti oikeanlaiset vaatteet näyttäytyivät nuorille olennaisena osana joukkoon sopeutumisessa huolimatta siitä, että koulupuvuilla on ajateltu olevan eroilta suojaavaa vaikutusta. Myös kouluun liittyvät kustannukset esimerkiksi koulun retkiin osallistumisesta mietityttivät haastateltuja lapsia, eivätkä kaikki voineetkaan osallistua retkille. (Ridge 2002, 58–78.)

Köyhyys näkyy lasten elämässä etenkin kuluttajuuden ja toimintamahdollisuuksien eroina (Salmi, Lammi-Taskula & Sauli 2014, 91). Nykyajan välttämättömyydet eivät siis koostu ainoastaan fyysisten, universaalien perustarpeiden täyttämisestä, vaan sosiaaliset ja kulttuuriset tarpeet tuovat lisäksi oman osansa välttämättöminä tarpeina (Niemelä & Rajas 2014, 106). Taloudellisten resurssien puuttumisella voi olla siis yhteytensä myös sosiaaliseen elämään. Tess Ridgen (2002, 38–44) tutkimuksessa taskurahan saaminen mahdollisti lapsille jonkinlaisen autonomian, kavereiden kanssa ulos menemisen ja oma-toimisen liikkumisen. Monet nuoret ovat riippuvaisia julkisesta liikenteestä tai vanhempiensa mahdollisuudesta kuljettaa paikasta toiseen, ja jos liikkumiseen ei ole varaa, lapsien ei ole välttämättä mahdollista nähdä kavereitaan (Ridge 2002, 52–55). Harrastukset, vapaa-ajan vietto ja viihde maksavat, eikä pienituloisella perheellä ole välttämättä varaa kustantaa lapselleen kaikkea, jolloin nuori ei mahdollisesti voi olla osana sellaisessa sosiaalisessa elämässä, mihin hän haluaisi osallistua.

Koti- ja perhe-elämän kokemuksista Ridgen (2002) tutkimuksessa tarkastellaan vapaa-ajan aktiviteetteja ja lomiam, lasten käsityksiä rahasta ja sen tarpeesta perheessä sekä köyhyiden merkityksiä lasten omassa elämässä. Lasten kokemusten mukaan harrastuksiin, harrastusvälineisiin ja harrastuksiin kulkemiseen ei kaikilla perheillä ollut varaa, kuten ei myöskään mahdollisuuksia perheen yhteisiin lomiiin, jotka ajatellaan nyky-yhteiskunnassa tavanomaisena osana ihmisten elämää. Monet lapset kokivat, etteivät he voisi saada vanhemmiltaan pyytämäänsä kallista asiaa, joten pyytäminen ei oikeastaan ollut

heille edes vaihtoehto. Heitä myös huolettivat vanhempien raha-asiat ja tulevaisuus. (Ridge 2002, 85–108.) Lapset vaikuttivat olevan varsin tietoisia vanhempiensa taloudellisesta tilanteesta ja omasta asemastaan. He kaipasivat rahaa taloudellisen tilanteen turvaamiseksi ja toivoivat arkisia asioita, kuten lisää tilaa ja mahdollisuuksia sosiaalisiin tilanteisiin ja kavereiden tapaamiseen (Ridge 2002, 110).

Anne Harjun (2008) tutkimus käsittelee seitsemän perheen lasten kokemuksia taloudellisesta niukkuuden merkityksistä elämässään ja miten he suhtautuvat tilanteeseensa. Harju päätyy käyttämään resurssien rajoittuneisuutta kuvaavana käsitteenä taloudellista niukkuutta (*knapp ekonomi*) taloudellisen köyhyyden (*ekonomisk fattigdom*) sijaan, sillä hänen mukaansa osa haastatelluista lapsista liitti *köyhyyden* esimerkiksi kadulla elämiseen tai kehitysmaita koskevaksi asiaksi, jolloin köyhyys tarkoitti sitä, että asiat olivat todella huonosti (Harju 2008, 17–18, 52–53.) Samoin kuin Ridgen (2002) tutkimuksessa, lapset olivat tietoisia perheensä taloudellisesta tilanteestaan Harjun (2008, 115–125) tutkimuksessa, ja taloudellisella niukkuudella oli merkityksensä lasten arjessa. Lapsilla on kuitenkin strategiansa tilanteesta selviytymiseen, ja he toimivat myös proaktiivisesti (Harju 2008, 120–122). Norjassa ja Ruotsissa elävien lasten köyhyyskokemuksia tarkasteltaessa lapset kokivat puutteita vaatetuksessa, ruuassa ja asumisololoissa. Esimerkiksi vaatteilla ei ole ainoastaan symbolinen merkitys tai vaatteet eivät ole pelkästään identiteetin osatekijä, vaan lapsi saattoi kokea, että hänellä ei ole riittävästi vaatteita, koska vaatteet ovat jääneet pieniksi. Kaiken kaikkiaan lapset olivat huolissaan tai ottivat vastuuta myös sellaisista taloudellisista asioista, jotka kuuluvat oikeasti vanhempien huo- leksi ja vastuulle. (Harju & Thorød 2011, 289–297.)

Lasten köyhyyskokemuksia tulee esiin myös tutkimuksissa, joissa on lasten näkemyksiä köyhyydestä, yhteiskuntaluokista ja taloudellisesta eriarvoisuudesta. Kotimaisista tutkimuksista Mia Hakovirta ja Minna Rantalaiho (2012) tarkastelevat viides- ja kahdeksaluokkalaisten lasten kokemuksia eriarvoisuudesta. Tutkimuksen mukaan taloudellinen eriarvoisuus on läsnä lasten arjessa etenkin kuluttamiseen liittyen, ja eriarvoisuus voi jotta ulkopuolisuuteen ryhmässä. Hakovirran ja Rantalaihon (2012) tutkimuksessa aineiston kerääminen toteutettiin yhdessä koulussa, ja keskiössä olivat lasten kokemukset taloudellisesta eriarvoisuudesta (Hakovirta & Rantalaiho 2012, 29–31), eikä siis ainoastaan köyhyydestä. Näin köyhyyttä tarkastellaan myös ulkopuolisen arvioin, jos tutkimukseen osallistuva lapsi ei ole itse köyhästä perheestä eikä hän näin ollen kerro omista kokemuk- sistaan, vaan pikemminkin omista näkemyksistään koskien taloudellista eriarvoisuutta ja köyhyyttä, joka sijaitsee tällöin jossakin muualla, oman perheen ulkopuolella. Lasten

köyhyyskäsityksillä ja suhtautumisella on merkitystä erityisesti niille lapsille, jotka kokevat omassa elämässään köyhyyttä. Lasten käsitykset köyhyyden syistä liikkuvat yksilöön liittyvistä syistä rakenteellisiin syihin ja näiden yhdistelmiin painottuen kuitenkin kokonaisuutena rakenteellisiin selityksiin. (Hakovirta & Kallio 2014, 152, 158–160). On myös huomattava, että taloudellinen eriarvoisuus ei vielä tarkoita köyhyyttä (Townsend 1979, 57).

Köyhyydestä johtuvia toiseuden kokemuksia on Lea Lemetyisen (2014, 105–111) tutkimuksessa, jossa tarkastellaan 13–18-vuotiaiden nuorten kokemuksia omasta tai toisen köyhyydestä. Lemetyisen aineistosta 43 nuorta kertoi omasta köyhyyskokemuksestaan ja hieman useampi, 49 henkilöä, jonkun toisen köyhyydestä. Kokemuksissa tulivat esiin esimerkiksi puutteelliset elinolot, eriarvoisuus sekä kuluttamiseen ja osallistumiseen liittyvien mahdollisuuksien puuttuminen. (Lemetyinen 2014, 105–111.)

Juha Mikkosen (2012) raportti nuorten pienituloisuuden syistä, seurauksista ja selviytymiskeinoista pohjautuu Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä –kirjoituskilpailun aineistoon, josta on koottu saman niminen teos, ja aineistoa on käytetty myös useisiin sosiaalialan pro gradu –tutkielmiin. Mikkonen (2012, 6) on valinnut raporttiin 15–29-vuotiaiden nuorten kirjoituksia, joissa he omaelämäkerrallisesti käsittelevät kokemaansa köyhyyttä. Osalla nuorista köyhyys liittyy lapsuuden elinoloihin, mutta toisilla puolestaan esimerkiksi nykyiseen sosioekonomiseen asemaan (Mikkonen 2012, 7–19). Kirjoittajien ikähaitari käsittää vastaajiksi myös nuoret aikuiset, jotka ikänsä puolesta ovat eläneet itsenäistä elämää jo useamman vuoden ja ovat siten eri tilanteessa kuin alaikäiset, yhä lapsuudenkodissaan asuvat nuoret, jotka ovat oman tutkielmani kohteena.

Nuorten kokemuksia perheen taloudellisesta tilanteesta on kerännyt myös Mannerheimin Lastensuojeluliitto vuoden 2010 kyselyllään. Tiina Nikkisen (2010) laatiman raportin perusteella taloudellinen tilanne eriarvoistaa nuoria, sillä kyselyyn vastanneet nuoret ovat jääneet rahan takia pois harrastuksista tai muista sosiaalisista tilaisuuksista, ja rahan puute vaikuttaa heidän kokemuksiansa perusteella sosiaalisiin suhteisiin. Lisäksi nuoret ovat huolissaan rahasta ja kokevat raha-asioiden vaikuttavan perheenjäsenten väleihin negatiivisesti. Taloudelliset vaikutukset näkyvät elämässä fyysisten perustarpeiden puutteissa tai niistä tinkimisessä, psyykkisesti nuoren ja vanhempien mielialassa sekä sosiaalisesti kodin ilmapiirissä ja kaverisuhteissa ja toimijuuden kaventumisena esimerkiksi vapaa-ajan viettomahdollisuuksiin liittyen. (Nikkinen 2010, 3–8.)

Tutkimusten perusteella lapset eivät näyttäisi olevan ulkopuolisia perheen taloudellisesta tilanteesta, vaan he havaitsevat taloudellista eriarvoisuutta arjessaan. Köyhän perheen lapset ymmärtävät tilanteensa ja huolehtivat perheen raha-asioista. Köyhyys koskettaakin näin koko perhettä eikä pysy välttämättä ainoastaan vanhempien huolena. Lapsuuden köyhyys voi olla moniulotteista lapsen elämässä. Tutkimuksissa on esimerkiksi löydetty yhteyksiä lasten sosioekonomisen taustan ja mielenterveyden sairauksien välillä siten, että lapsella on mielenterveyden häiriö muita useammin, jos vanhemmalla ei esimerkiksi ole tutkintoa, vanhempi on työtön tai perheellä on matalat tulotaso tai perhe asuu köyhällä alueella (Bradshaw & Keung 2011, 102).

Lapsiperheiden köyhyyteen voidaan vaikuttaa yhteiskuntapoliittisilla päätöksillä, kuten tulonsiirtojen tasoa nostamalla, sosiaaliturvan ja ansiotulojen yhteensovittamista helpottamalla ja pienituloisten verotusta keventämällä, jolloin investoidaan hyvinvointiin ja vähennetään riskiä syrjäytymiseen (Salmi ym. 2014, 103). Yhtenä erottelavana tekijänä on myös lasten ja nuorten mahdollisuus vapaa-ajan harrastuksiin, ja siksi kuntien tulisi Mikko Niemelän ja Anu Raijaksen (2014, 118) mukaan vastata maksuttomien tai edullisten liikunta- ja kulttuuripalveluiden ja tilojen järjestämisestä nuorille ja tukea urheiluseuroja ja yhdistyksiä toiminnassaan lasten ja nuorten hyväksi.

2.3 Sosiaalinen liikkuvuus köyhyydestä käsin

Lapsiperheköyhyys on yhä ajankohtainen ja huolestuttava ilmiö, sillä lapsuuden olosuhteilla on vaikutusta välittömän hyvinvoinnin lisäksi myöhemminkin elämän hyvinvointiin, ja köyhyys voi lisäksi johtaa sosiaaliseen periytyvyyteen (Riihinen 2011, 115, 142; Piachaud & Sutherland 2002, 141; Salmi ym. 2014, 92). Tämä on todettu vanhempien ja lasten varallisuutta ja sosiaalisia asemia vertailemalla, ja selityksenä on, että hyvin toimeentulevat ja hyvässä asemassa olevat voivat varallisuuden lisäksi siirtää suhteita ja henkistä pääomaa lapsilleen, jotka joko perivät korkean aseman suoraan tai saavat paremmat lähtökohdat niistä kilpailtaessa. Näin tapahtuu sosiaalista kerrostumista eli stratifikaatiota, jolloin yleisesti tavoitellut hyödykkeet ja korkeat asemat ovat jakautuneet yhteiskunnassa epätasaisesti. Yksilötasosta, kuten ammatista ja työpaikasta, siirrytään siis makrotason ilmiöihin, yhteiskuntaluokkiin, jotka puolestaan vaikuttavat yksilön mahdollisuuksiin. Jokaisessa sukupolvessa luokkarakenne syntyy uudelleen, kun aikuistuvalla

sukupolvella on käytettävissään omat resurssinsa, joilla he tavoittelevat tiettyä luokkaa preferenssiensä ja ulkoisten rajoitteidensa mukaisesti. (Moisio & Erola 2013, 248–249.)

Yhteiskuntaluokat eroavat toisistaan paitsi tuloillaan, mutta myös niiden välillä olevine erilaisine arvostuksineen ja elämäntyyleineen. Luokka määräytyy usein sen mukaan, mikä on perheenjäsenen korkein asema, vaikka perheen sisällä olisikin tuloeroja. (Moisio & Erola 2013, 249.) Lapsi tai nuori on siis perheenjäsenenä saman yhteiskuntaluokan edustaja kuin vanhempansa. Toisaalta yhteiskuntaluokat eivät ehkä nykyään ole välttämättä täysin selviä esimerkiksi työelämän muutosten vuoksi, sillä korkea koulutus ei johda automaattisesti korkeimpiin asemiin yhteiskunnassa, vaan voi yhtä lailla merkitä myös niin sanottuja epätyypillisiä työsuhteita, osa-aikaisia ja määräaikaista töitä ja ajoittaista tai jopa pitempiaikaista työttömyyttä.

Sosiaalisen liikkuvuuden tutkimuksilla on tarkasteltu toteutunutta tasa-arvoa ja miten yksilö voi omalla toiminnallaan vaikuttaa asemaansa. Tutkimuksissa on todettu ihmisten päätyvän samaan tai lähellä olevaan luokkaan kuin vanhempansa. (Moisio & Erola 2013, 253). Sosiaalinen liikkuvuus ei siis vaikuttaisi olevan edelleenkin niin suurta, mitä ehkä voisi odottaa sen myötä, että koulutusmahdollisuuksia on kehitetty tasa-arvoisempaan suuntaan 1970-luvun jälkeen. Valikoituminen korkeakoulutukseen on edelleen voimakasta Suomessa, sillä vanhempien koulutuksella ja asemalla on merkitystä todennäköisyyteen, hakeutuuko lapsi korkeakoulutukseen, joka on perinteisesti nähty tienä sosiaaliseen liikkuvuuteen yhteiskuntaluokasta toiseen (Moisio & Erola 2013, 255). Sosiaalisen liikkuvuuden tutkimuksissa USA:ssa on huomattu toisaalta taloudellisesta asemasta liikkumista, mutta myös sosiaalisen luokan pysyvyyttä. Sosiaalinen liikkuvuus ei ole suurempaa USA:ssa kuin Länsi-Euroopan maissa, missä epätasa-arvoisuus on puolestaan pienempää. (Corcoran 2001, 158.)

Sosiaalisen taustan merkitystä on tutkittu myös esimerkiksi liittyen nuorten toimeentulotuen saamiseen, mitä koskevassa tutkimuksessa huomattiin, että vanhempien matalalla koulutuksella, työttömyydellä, matalalla tulotasolla ja toimeentulotuen saamisella on yhteys nuoren toimeentulotuen tarpeeseen. Sosiaalisella taustansa on yhteytensä myös nuoren toimeentulotukiasiakkuuden keston, mutta mikään taustatekijöistä ei ennustanut pitkäkestoista asiakkuutta. Suomessa vanhempien tulotasolla ei näyttäisi olevan yhtä vahvaa yhteyttä nuoren toimeentulotukitarpeeseen muihin tutkimuksessa mukana olleisiin maihin verrattuna. (Kauppinen, Angelin, Lorentzen, Bäckman, Salonen, Moisio & Dahl 2014, 279, 281.) Nuorten aikuisten toimeentulotuen tarvetta tarkasteltiin myös

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen Kansallinen syntymäkohortti 1987 –pitkittäistutkimuksessa, jonka kohteena ovat kaikki Suomessa vuonna 1987 syntyneet. Vanhempien pitkäaikainen toimeentulotuen tarve lisää tutkimuksen mukaan nuorten aikuisten todennäköisyyttä toimeentulotukiasiakkuudelle ja erilaisiin hyvinvointiin liittyviin asioihin, kuten mielenterveyshoitopalvelujen käyttämiseen tai peruskoulun jälkeistä tutkintovaiheelle jäämiselle. Vanhempien pitkäaikainen toimeentulotukiasiakkuus on yhteydessä nuoren syrjäytymisen riskiin. (Ristikari ym. 2016, 97–98; Ristikari, Lappi & Molander 2016, 34).

Lapsuuden köyhyys ei ole kuitenkaan ainoa tekijä lapsen tulevaisuuden ennustamiseksi, vaan esimerkiksi perheoloilla, paikallisilla yhteisöillä ja laajemmalla taloudellisella ja sosiaalisella ympäristöllä on vaikutuksensa lapsen mahdollisuuksiin (Piachaud & Sutherland 2002, 154). Tilanne on toisaalta lohduttava, sillä hyvät ihmissuhteet ja erilaiset yhteisöt voivat auttaa nuorta sosiaaliseen liikkuvuuteen, eikä köyhyys yksinään estä mahdollisuuksia. Koulutukseen investoiminen nähdään myös yhtenä tulevaisuuden ratkaisuna köyhyyteen (Karoly 2001, 314, 355–356).

3 TOIMIJUUDEN RAKENTUMINEN

Yhteiskunnan rakenteisiin kuuluvaan köyhyyden hallintaan liittyvät konkreettisten talousteen vaikuttavien tekijöiden lisäksi myös mahdollisuudet tai vastaavasti mahdollisuuksien puuttuminen. Näin voidaan tarkastella, kuinka ihminen kokee voivansa vaikuttaa tilanteeseensa. Jos mahdollisuuksia ei koeta olevan tai niitä ei voi jostakin syystä tavoitella, köyhyydestä on ehkä tullut vallitseva ja hallitseva tila ihmisen ja yhteisöjen elämässä.

John H. Goldthorpen toimintateoreettisessa viitekehyksessä keskiössä on yksilön toiminnan ja rakenteen välinen vuorovaikutus. Toimintateoreettista viitekehystä voidaan soveltaa yksilön ja rakenteen kannalta tutkimalla yksilön valintoja rajoittavia resursseja ja yksilön mieltymyksiä sekä rakenteen tarjoamia mahdollisuuksia ja toisaalta rakenteiden asettamia rajoituksia yksilölle. (Goldthorpe 2007; Moisio & Erola 2013, 256–257.) Toimintateoreettisessa viitekehyksessä huomioidaan rakenteen ja yksilön välinen vuorovaikutus, mikä mahdollistaa köyhyyden hahmottamisen myös rakenteellisena ongelmana. Näin voidaan tarkastella yhteiskunnan rakenteita, jotka mahdollistavat ja toisaalta eivät edistä köyhyydestä pois pääsemistä.

Pasi Moisio ja Jani Erola (2013, 257) huomauttavat, että perinteisesti hyvinvointitutkimuksessa on ymmärretty ihmisten tavoittelevan aineellista ja henkistä hyvinvointia, mutta uudemmissa tutkimuksissa on kyseenalaistettu, että tavoitteena olisi aina korkeampi elintaso. En siis voi olettaa, mitä köyhästä perheestä tulevat nuoret itse asiassa tavoittelevat, vaan pyrin tarkastelemaan köyhyyden kokemusta sellaisena kuin se näyttäytyy heidän toiminnassaan ja valinnoissaan tulevaisuutta koskien. John H. Goldthorpen teoriassa yksilöt tekevät subjektiivisen rationaalisia valintoja, jolloin yksilöt punnitsevat kustannuksia ja hyötyjä ja valitsevat ja perustelevat parhaan järkeilynsä mukaisesti, mutta kuitenkin myös uskomukset liittyvät valintaan (Moisio & Erola 2013, 246–247).

Köyhyyteen liittyvä *toiseuden* leima vahvistaa usein köyhien näkemistä passiivisina ja muista riippuvaisina, kun taas toimijuuden (engl. *agency*) käsitteen myötä köyhyyttä tarkastellaan myös aktiivisemmän toimijan kautta, miten yksilö selviytyy köyhyydessä ja köyhyydestä, sietää tilannetta ja organisoii elämänsä (Lister 2004, 124). Perinteisesti toiminnan teorioissa toimijuudella tarkoitetaan sitä, että yksilöllä on kykyä valita ja tehdä päätöksiä, ja hänellä on kyky vastustaa sisäisiä ja ulkoisia valintaan vaikuttavia tekijöitä (Gordon 2005, 114–115; Sen 1992, 56; Barnes 2000, 25). Tällöin yksi-

löllä on voimia, joiden ansiosta hän pystyy toimimaan aktiivisesti (Barnes 2000, 25). Lisäksi hänellä on autonomiaa ja hän toimii tavoitteellisesti ja luovasti. Toimijuudella on merkitystä identiteetille ja itsetunnolle, ja tunne siitä, että voi hallita omaa elämäänsä, auttaa myös köyhyydessä selviytymisessä. (Lister 2004, 125–126.) Anthony Giddens (1982, 28–39, 197–200) tarkastelee toimijuuden ja vallan suhdetta, minkä mukaan toimija käyttää valtaa ja hänellä on kykyjä vaikuttaa tapahtumiin. Toimijuuteen liitettyä vapautta toimia siten, että toimintaan eivät vaikuttaisivat ulkopuoliset seikat, voidaan kuitenkin myös kyseenalaistaa (Kotiranta & Virkki 2011, 113–114; Barnes 2000, 3-4).

Nuorten köyhyyskokemuksia tarkasteltaessa oman elämänsä hallinta on periaatteessa lähtökohtaisesti rajoitettua nuorten ollessa riippuvaisia vanhempien elatuksesta ja toimeentulosta. Kuitenkin nuorilla on jo valinnanmahdollisuuksia ja jopa velvollisuuksia valita esimerkiksi oma koulutusala perusopetuksen tai yleissivistävän toisen asteen koulutuksen jälkeen. Toisaalta puhutaan yksilön mahdollisuuksista valita avoimista vaihtoehdoista ikään kuin mahdolliset ongelmat valintoihin liittyen paikantuisivat yksilön kykyihin, vaikka mahdollisuuksiin ja niiden esteisiin liittyy myös muita tekijöitä (Gordon 2005, 115).

Toimimisen edellytyksissä on sosiaalisia ja kulttuurisia eroja, jolloin joillakin nuorilla on lähtökohtaisesti asemansa perusteella enemmän toimijuuden resursseja kuin toisilla. Toimijuutta voivat tukea tai rajoittaa erilaiset verkostot, joita nuorilla on, kuten perhe ja muut sosiaaliset suhteet sekä koulutukseen ja talouteen liittyvät rakenteelliset tekijät. On kuitenkin huomattava, että vaikka nuorella olisi pienet resurssit yhdellä alueella, hänellä voi olla mahdollisuuksia toisella alueella. (Gordon 2005, 115–117.) Näin taloudellisten resurssien vähäisyys ei suoraan merkitse esimerkiksi sosiaalisten suhteiden puuttumista.

Toimijuutta tarkasteltaessa voidaan painottaa eri piirteitä ja tarkentaa toimijuuden määrittelyä. Tuija Virkki (2004, 18–20) kirjoittaa suhteellisesta toimijuudesta, jossa toimijuus muodostuu sosiaalisissa suhteissa ja näyttäytyy suhteellisena eri näkökulmista. Suhteellisessa toimijuudessa yksilöt eivät ole erillisiä ja itsenäisiä toimijoita, vaan toimijuudessa tulevat esiin sosiaaliin suhteisiin liittyvät riippuvuudet ja ulottuvuudet. Suhteelliseen toimijuuteen liittyvät myös valtasuhteet foucault’laisessa mielessä, jolloin valtaa on aina sosiaalisissa suhteissa eikä valtasuhteista vapaata toimijuutta olisi olemassa. (Mts.)

Toimijuuden liukuvat merkitykset tulevat esiin myös Marita Husson (2003, 55–57, 327) parisuhdeväkivaltaa koskevassa tutkimuksessa, jossa väkivallan kohteina olevien

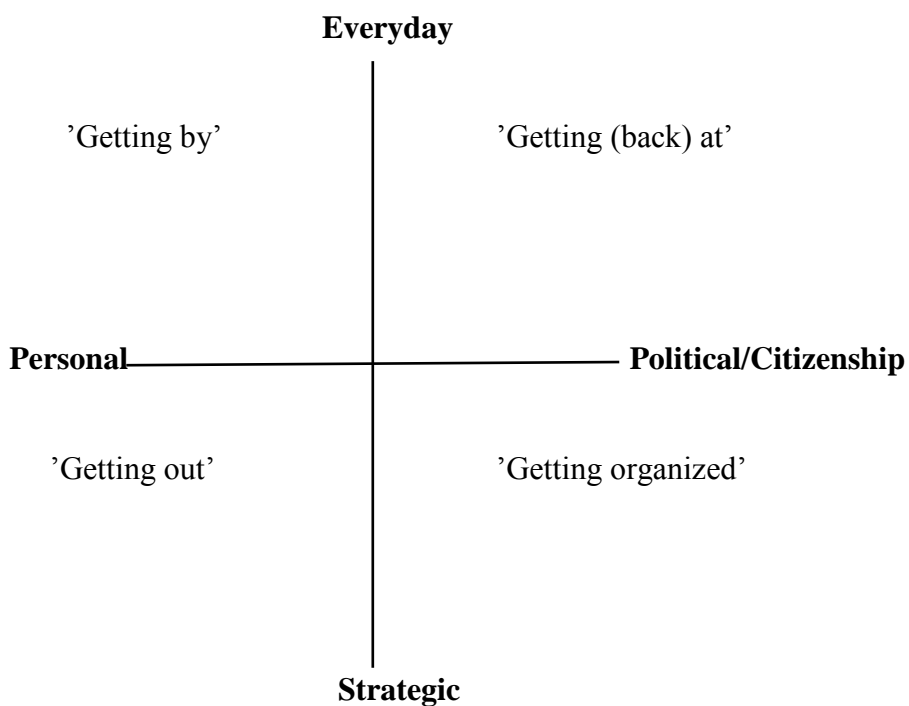

naisten toimijuutta ei aseteta aktiiviseen subjektiin tai selviytyjään eikä myöskään passiiviseen objektiin ja uhrina olemisen toimijuuteen. Toimijuuksien vastakkainasettelun sijaan Husson tavoitteena on ymmärtää, miten naiset kokevat ja tulkitsevat toimijuuttaan eri tilanteissa, sillä harva kokee toimijuuden olevan aina samanlainen tai muuttumaton. (Mts.)

Toimijuudessa ei aina ole kyse suurista, muutokseen pyrkivästä toiminnasta, vaan pienistä arjen teoista. Marja-Liisa Honkasalo (2004, 57, 80) pohtii artikkelissaan pohjoiskarjalaisten kyläläisten arkista, toistuvaa toimijuutta, jolla pyritään pysymään maailman menossa. Toimijuudessa olennaista ei ole ulkoisten asioiden muuttaminen, vaan pikemminkin ylläpitäminen, mikä näkyy arjen toiminnoissa. Honkasalo kutsuu tätä kiinnipitäväksi tai minimaaliseksi toimijuudeksi. (Mts.)

Suvi Krok (2009, 29–31, 140) käyttää käsitettä arjen toimijuus kuvatessaan inhimillistä, suhteellista ja pientä toimijuutta, jotka toteutuvat arjessa ja näyttäytyvät voimavaroina tutkimukseen osallistuneiden, lähiön vähävaraisille yksinhuoltajaäideille. Arjen toimijuudessa olennaista ei ole muutoksen myötä saavutettava päämäärä, vaan merkitys, jossa yksilöllinen toiminta suhteutuu siihen, mitä yhteiskunnassa pidetään merkityksellisenä ja arvokkaana. Arjen toimijuuden rajat ja mahdollisuudet muodostuvat yhteiskunnan tietyssä ajassa ja paikassa. (Mts.) Perheen taloudellinen tilanne luo siis arjen toimijuuden rajoja ja mahdollisuuksia vähävaraisen perheen lapsille ja nuorille.

Ruth Listerin (2004, 129–153) köyhien toimijuuden jaottelussa on neljä osiota, jotka muodostuvat henkilökohtaisten ja yhteisöllisten ulottuvuuksien ja toisaalta arkipäiväisten ja strategisten ulottuvuuksien välille (kuvio 1). Nämä tulee kuitenkin ymmärtää ennemminkin jatkumona kuin dikotomisina toimijuuksina. Jaottelussa toimijuus näyttää joko selviytymisenä arkisessa elämässä tai muutokseen ja köyhyydestä pois pääsemiseen pyrkivänä toimijuutena. Arkipäiväisessä köyhyydessä selviämässä käytetään erilaisia selviytymisstrategioita, joista yhtenä on huolellinen rahankäyttö liittyen budjetointiin ja elämisen tapaan, kuten ostoksiin ja ruokasuunnitteluun. (Mts.) Sosiaaliset resurssit, kuten sukulaiset, ystävät ja naapurit, voivat merkitä köyhälle perheelle emotionaalista tai materiaalista tukea (McKendrick, Cunningham-Burley & Backett-Milburn 2003, 39).

Kuvio 1. Köyhän ihmisen toimijuuden muodot (teoksessa Lister 2004, 130)

Yleensäkin ihmisten keinot ja kyvyt vaihtelevat sen suhteen, miten he pystyvät pyrkimään köyhyydestä pois suunnitelmallisen ja strategisen toimijuuden toteuttamisen kautta, kuten kouluttautumalla, hakemalla töitä tai tukemalla omia lapsiaan tässä pyrkimyksessä (Lister 2004, 146). Toisaalta on myös muistettava, että ihmisten tavoitteet vaihtelevat eikä köyhyys ja esimerkiksi onnellisuuden kokemus sulje toisiaan pois.

4 TUTKIMUKSEN KULKU

4.1 Aineistonkeruumenetelmä

Tutkielmassani tarkastelen, miten köyhän perheen nuoret tulkitsevat köyhyiden merkitykset omassa elämässään, minkälaisia toimijuuksia heille on köyhyiden myötä muodostunut sekä mitkä tekijät edistävät köyhästä perheestä tulevan nuorten toimijuutta. Tutkimusaineistoni koostuu yhteensä 61 kirjoituksesta, joita keräsin kirjoituspyynnöllä ja verkkokeskusteluista nuorten köyhyysaiheisista viestiketjuista. Kirjoitusten etuna aineistona on se, että nuoret voivat kirjoittaa arkaluonteisiksikin luonnehdittavasta aiheesta leimaantumatta omilla kasvoillaan köyhän perheen nuoreksi. Kirjoittajalla on myös aikaa ja tilaa miettiä rauhassa, mitä hän haluaa kirjoittaa – tai toisaalta jättää kirjoittamatta.

Tutkimusaineistoni keräämistä varten tein nuorten suosimalle Tumblr-blogisivustolle oman käyttäjätunnuksen ja blogisivun, jonne lisäsin kirjoituspyyntöni ja kysyin toisilta käyttäjiltä, voisivatko he jakaa kirjoituspyyntöäni. Parin vuorokauden sisällä kirjoituspyyntöön tuli viitisenkymmentä merkintää, joista noin kolmekymmentä oli kirjoituspyynnön jakamista käyttäjän omalle sivulle ja loput kirjoituspyynnöstä *tykkäämisiä*. Kirjoituspyyntöni aikarajan lähestyessä kysyin jälleen joiltakin kirjoituspyyntötekstiini reagoineilta, voisivatko he vielä jakaa sivuani. Näin sivuun tuli yhteensä 72 merkintää. Tumblr-blogin lisäksi laitoin kirjoituspyynnön muutamalle verkkokeskustelupalstalle, jonne sain luvan sivuston ylläpitäjiltä. Yksi sivustoista on suunnattu enemmän aikuisille, jolloin muokkasin kirjoituspyyntöäni siten, että pyysin lukijaa välittämään kirjoituspyyntöä eteenpäin nuorille, jotka voisivat olla kohderyhmää ja halukkaita kirjoittamaan. Näiden kirjoituspyyntöjen kautta sain sähköpostitse viisi kirjoitusta. Lisäksi keskustelupalstalle tuli yksi kirjoitus, jossa lueteltiin useita asioita, joissa perheen köyhyys näkyy. Kirjoituksen alussa ilmaistiin kuitenkin, että köyhyyteen liittyvät asiat painavat edelleen mieltä eikä kirjoittaja ole sen vuoksi halukas kertomaan näistä asioista, joten jätin tämän kirjoituksen pois aineistosta.

Kirjoituspyyntöihin vastanneiden vähäisen lukumäärän vuoksi minun täytyi miettiä muitakin keinoja aineistoni keräämiseksi. Tutkielmani aiheen henkilökohtaisuuden vuoksi pidin tärkeänä, että kirjoituspyyntöni ei luo nuorille mahdollisesti jopa leimaavia tilanteita, jollaisia voisi tulla eteen esimerkiksi koulukontekstissa aineistoa kerätessä. Lisäksi toivoin saavani kirjoituksia köyhyyskokemuksista eri puolilta Suomea ja erilaisilta

asuinympäristöiltä, sillä köyhyyskokemus suhteutetaan ympäristöönsä ja näin köyhyyden kokemus voi näyttäytyä erilaiselta esimerkiksi pääkaupunkiseudulla, lähiössä tai maaseutumaisessa asuinpaikassa.

Päädyin etsimään kirjoituksia avoimilta, nuorille suunnatuilta keskustelufoorumeilta, joiden verkkokeskusteluista tarkastelin köyhyyttä käsitteleviä viestiketjuja. Näistä valikoin aineistooni yhteensä 56 kirjoitusta lisää, sillä monet kirjoitukset käsittelevät köyhyyttä tutkimuskysymysteni näkökulmista, vaikka keskusteluun osallistujilla ei luonnollisestikaan ole ollut minun laatimiani, kirjoittamista ohjaavia kysymyksiäni käytettävissä, kuten kirjoituspyyntöihini vastanneilla. Tiedostan tämän eroavaisuuden aineistoni kirjoituksissa, samoin kuin sen, että verkkokeskustelussa nuoret kirjoittavat niistä asioista, jotka he kokevat tärkeinä, jolloin verkkokeskustelu on omaehtoisesti tuotettua aineistoa (Hakala & Vesa 2013, 223). Toisaalta keskustelusta voi tällöin jäädä jokin valitsemani näkökulma pois. Salli Hakala ja Juho Vesa (2013, 223) huomauttavat, että verkkokeskusteluja tutkittaessa on kaiken kaikkiaan tärkeää tiedostaa niiden luonne, johon kuuluu jonkinlainen anonymiteetin taso, riippumattomuus tutkijasta ja ei-kasvokkaisuus. Anonymiteetillä ja ei-kasvokkaisella aineiston keräämisellä on myös etunsa, sillä näin aineistoon voi tulla mukaan jotain sellaista, jota ei tulisi muilla tavoilla aineistoa kerätessä. Verkkokeskusteluaineistossa on huomioitava myös aineiston edustavuuden tarkastelu, sillä esimerkiksi erilaisia taustatietoja ei pystytä luotettavasti selvittämään keskusteluissa ja keskustelu muotoutuu mahdollisesti varsin samaa mieltä olevien kesken, mikä vinouttaa tuloksia tutkittaessa mielipiteitä tai käsityksiä jostakin asiasta. (Hakala & Vesa 2013, 223–224.)

Verkkokeskustelujen köyhyysaiheisten viestiketjujen yhtenä funktiona on vertaistuki kokemuksia jakamalla, jolloin nuoret huomaavat, että muillakin on tai on ollut samankaltaisia tilanteita perheessään. Sekä kirjoituspyyntöni vastanneissa kirjoituksissa että keskustelupalstan kirjoituksissa nuoret kirjoittavat usein myös lapsuuden kokemuksistaan. Toisilla perheen taloudellisessa tilanteessa on tapahtunut muutoksia joko huonompaan tai parempaan suuntaan ajan kuluessa, kun taas joillakin köyhyys on jatkumo lapsuudesta kohti aikuisuutta. Valikoin aineistooni tekstit, joissa käsitellään jollakin tavalla myös nuoruusajan kokemuksia. Lisäksi keskustelupalstan kirjoituksissa on mukana sellaisia kirjoituksia, joissa nuori on oletettavasti hiljattain muuttanut asumaan itsenäisesti, mutta perheen köyhyyskokemus on yhä muistissa nykyhetkeen ja tulevaisuuteen liittyvine vaikutuksineen.

Kirjoituspyyntöni vastanneiden kirjoitusten pituus vaihtelee yhden ja neljän sivun välillä. Verkkokeskusteluista kerätyn aineiston kirjoitukset ovat lyhempiä vaihdellen parista virkkeestä reiluun sivuun. Mukana on myös sellaisten kirjoituksia, jotka ilmaisevat itseään tiiviimmin, ja myös nämä lyhyet kirjoitukset tuovat aineistoon ja sen vaihtelevuuteen tärkeän osansa. Yhteensä aineistoa on 48 sivua (riviväli 1,5), ja olen numeroinut kirjoitukset (K1–K61). Aineistoani voisi luonnehtia täsmäaineistoksi, jossa keskitytään sekä tiiviiden että laajempien pohdintojen kautta tarkasti köyhyyden teemaan ja köyhyyden vaikutukseen nuoren elämään.

Olen jättänyt aineistostani pois lyhyet kirjoitukset, joiden funktio oli ainoastaan vuorovaikutuksellisuus ja myötätunnon ilmaus kirjoittajien kesken. Lisäksi valikoin pois sellaiset kirjoitukset, jotka johtivat keskustelua pois köyhyyden omakohtaisesta kokemuksesta esimerkiksi aiheella vitsailulla tai muita kirjoittajia arvostelemalla ilman että kirjoittaja olisi ilmaissut itse kuuluvansa vertaisena kohderyhmään. Ilmiönä köyhyyteen liittyvien valintojen kritisointi on toki mielenkiintoinen, koska se osoittaa, että köyhien valintoja arvostellaan ja köyhien tavallaan kuuluisi toimia ja elää tietyllä tavalla ikään kuin näyttääkseen, että tekee kaikkensa tilanteensa kohentamiseksi. Nuorten kirjoituksissa tuleekin esiin tarve selittää köyhyyttä, jotta ilmiö nähtäisiin muuta kautta kuin itse aiheutettuna tilana ja nuoren ja hänen perheensä omana vikana.

4.2 Aineiston analyysi

Laadullista tutkimusta voidaan kuvailla prosessiksi, jossa eri vaiheet täydentyvät ja täsmentyvät tutkijan ymmärryksen kasvaessa. Laadullisen tutkimuksen prosessissa eri vaiheet eivät ole aina selvästi eroteltavissa toisistaan, vaan esimerkiksi tutkimustehtävä muotoutuu myös tutkimuksen edetessä. Ilmiötä käsitteellistetään vähitellen, mikä on tyypillistä laadulliselle tutkimukselle. (Kiviniemi 2010, 70, 74.)

Sisältöä eriteltäessä tulee olla perehtynyt tutkimusaiheeseen, samoin kuin kerättävään ja analysoitavaan aineistoon, joka on valittu tutkimuskysymykset huomioiden (Hakala & Vesa 2013, 219). Tutkielmassani kartoitin köyhyyden teemaa lukemalla kirjallisuutta ja toisaalta tutkimalla, millä tavalla köyhyydestä kirjoitetaan sanomalehdissä. Lisäksi luin verkkolehtien kommentteja köyhyysaiheisiin teksteihin sekä keskustelupalstoja, joiden kautta kiinnostuin köyhyyden omakohtaisista kokemuksista. Kirjallisuuteen perehtymällä muodostin myös alustavan tutkimuskysymyksen, jonka perusteella laadin

kirjoituspyyntöni. Tutkimuskysymykseni muokkautui aineiston analyysin myötä lopulliseen muotoonsa.

Analyysi koostuu kuvailusta, luokittelusta ja yhdistelystä. Kuvailussa voidaan pyrkiä kuvailemaan tarkasti tutkimuksen ilmiötä tai pelkkiä faktoja. Ilmiö sijoitetaan aikaan, paikkaan ja kulttuuriin. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 145–146.) Tutkielmani ajallinen ja paikallinen konteksti on 2010-luvun suomalainen yhteiskunta, jota tarkastelen pyrkien ymmärtämään köyhän perheen nuoren kokemuksia ja hahmottamaan niiden merkityksiä nuorten tulkitsemina.

Tutkielmassani tarkastelen ja ryhmittelen aineistoa sisällönanalyysillä. Tavoitteena on näin järjestää aineistoa tiiviiseen muotoon kadottamatta olennaista informaatiota ja kuvata tutkittavaa ilmiötä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108). Kvalitatiivisessa tutkimuksessa havaintoja voidaan ryhmitellä esimerkiksi samankaltaisuuden perusteella (Mäkelä 1990, 54). Aineistoa analysoidessani luin kirjoituksia ensin useaan kertaan, ja parilla lukukerralla alleviivasin köyhyyden merkityksiä pelkistäen niitä erilaisiin teemoihin, joissa köyhyys näkyy nuoren elämässä. Lopulta päädyin yhdistämään teemat kahden yläotsikon alle kuvaamaan köyhyyden näyttäytymistä kotona ja perheessä sekä ympäristössä.

Seuraavaksi siirryin tarkastelemaan aineistosta, minkälaisia toimijuuksia teksteissä on. Kirjoitin teemoja paperilapuille, jotka liitin kunkin kirjoituksen yhteyteen. Samalla huomasin, että teksti saattoi sisältää erilaisia toimijuuksia, jolloin yksi kirjoitus ei edustanut ainoastaan yhdentyypistä toimijuutta. Tuloksia esittäessäni jaotteluani havainnollistavat aineistoesimerkit.

Pertti Alasuutari (2011, 39) vertaa laadullisen analyysin vaiheiden olevan *havaintojen pelkistämistä ja arvoitusten ratkaisemista*. Arvoitusten eli tutkimusongelmien ratkaisua edeltävät vaiheet, joissa käsitellään aineistoa ja jotka antavat johtolankoja arvoituksen ratkaisemiseksi. Arvoitusten ratkaisemiseksi tarvitaan myös esimerkiksi tilastotietoja, teoriaa ja aikaisempia tutkimuksia, jotka auttavat todennäköisimmän oikean suunnan löytymisessä. Tätä vaihetta kutsutaan tulosten tulkinnaksi. (Alasuutari 2011, 44–48.)

4.3 Luotettavuuden ja eettisyyden arviointia

Laadullista tutkimusta arvioidaan hyvien tieteellisten käytäntöjen kriteerein tarkastelemalla tutkimuksen laatua ja eettisiä kysymyksiä sekä niihin sitoutumista. Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa on kyse siitä, miten tutkimuksessa ymmärretään toista, tässä tapauksessa nuoria ja heidän kokemuksiaan perheen köyhydestä. Tällöin tarkastellaan subjektiivisen minän tietoisuutta itsestään ja siitä, miten hyvin on mahdollista ymmärtää toisen näkemystä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 127, 68–69.)

Aineistoni on tietyllä tavalla valikoitunutta eikä se ole edusta yhteistä kuvausta köyhän perheen nuorista. Ennakkoon ajattelin, että kirjoituspyyntöni tavoittaa enemmän tyttöjä kuin poikia kirjoittamaan kokemuksistaan, mutta en pitänyt mahdollisesti vinoutuneen sukupuolijakauman mahdollisuutta kuitenkaan tutkielman tulosten kannalta varsinaisesti haittana. Aineistostani osoittautuikin ennakoajatukseni mukaisesti tyttöjen kirjoittamiksi teksteiksi siltä osin kun sukupuoli tuli kirjoituksissa esiin, mutta on kuitenkin huomattava, että kirjoittajan sukupuolta ei useinkaan suoraan mainita kirjoituksissa eikä se myöskään välttämättä tule muuten epäsuorasti ilmi tekstistä. Tutkimuskysymysteni kannalta kirjoittajien sukupuolella ei kuitenkaan ole merkitystä, vaikkakin mahdollisessa jatkotutkimusaiheessa voisikin mieltä, miten voisi tavoittaa paremmin kohderyhmään kuuluvia poikia, jos kirjoittaminen ei ole heille niin luonteva ilmaisutapa kuin tytöille.

Kirjoituksia on sekä pääkaupunkiseudulta, kaupungeista että pienemmiltä paikkakunnilta. Kirjoitukset ovat valikoituneita myös siinä mielessä, että kirjoittaja on halunnut kertoa kokemuksistaan minulle tai osallistunut keskusteluun, jolloin he ovat ensinnäkin tiedostaneet kuuluvansa kohderyhmään. Tiedostaminen ei ole itsestäänselvyys, sillä köyhyyttä voidaan tarkastella subjektiivisena kokemuksena ja tällöin elintaso voidaan esimerkiksi arvioida myös korkeammaksi kuin mitä se joillakin muilla kriteereillä olisi (esim. Kangas & Ritakallio 2008, 15). Kokemuksistaan kirjoittaminen on lisäksi aktiivista toimintaa, jolloin kirjoittajiksi on mahdollisesti valikoitunut sellaisia nuoria, joille kirjallinen ilmaisu on luontevaa ja jotka osallistuvat keskusteluihin internetissä. Kirjoittaminen mahdollistaa toisaalta myös sellaisten nuorten osallistumisen, jotka eivät olisi suostuneet haastateltaviksi tai joiden haastattelemisen kasvotusten olisi ollut minulle mahdotonta aineistonkeruusta syntyvien kustannusten vuoksi. Haastatteluilla minulla ei olisi myöskään ollut mahdollisuutta saada aineistooni yhtä monen nuoren kokemuksia kuin mitä lopulta kirjoituksia keräämällä sain.

Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan on päätettävä esimerkiksi se, milloin aineistoa on tarpeeksi tutkimusongelmaan nähden (Eskola & Suoranta 2008, 63). Aineiston riittävyyden arvioinnissa on tavallista puhua saturaatiosta tai kylläntymisestä, joka saavutetaan, kun aineistoa on riittävästi eivätkä uudet tapaukset tuo tutkimusongelmaan olennaisesti uusia piirteitä (Mäkelä 1990, 52; Hirsjärvi & Hurme 2001, 60; Tuomi & Sarajärvi 2009, 87–90; Eskola & Suoranta 2008, 62–63). Kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei voida kuitenkaan tarkastella pelkästään tapausten määriä, vaan merkityksellistä on arvioida myös aineiston tekstien pituutta ja laatua. Aineiston kattavuus tarkoittaa lisäksi sitä, että analyysi ei perustu satunnaisiin poimintoihin. (Mäkelä 1990, 53; Eskola & Suoranta 2008, 215.) Jari Eskolan ja Juha Suorannan (2008, 62–63) mukaan aineiston määrän arvioinnissa tulee päättää myös siitä, mikä on aiheen kannalta välttämätöntä, jolloin pitää tietää, minkälaisiin kysymyksiin aineistosta haetaan vastauksia. Saturaatiossa on haasteena arvioida, milloin aineistoa on niin paljon, että uutta tietoa ei tulisi, mikä puolestaan on riskitaitaista sen kanssa, että jokainen tapaus on joka tapauksessa ainutlaatuinen (Hirsjärvi & Hurme 2001, 60). Systemaattinen analyysi puolestaan vähentää satunnaisuutta. Järjestelmällisellä ja perustellulla analyysillä voidaan osoittaa tutkijan tulkinnan luotettavuus, joten on tärkeää kertoa, miten on päätyttyä luokittelemaan ja kuvaamaan ilmiöitä (Hirsjärvi & Hurme 2001, 189).

Eettiset kysymykset on otettava huomioon tutkimuksen jokaisessa vaiheessa tutkimuksen tarkoituksen määrittelystä tutkimusraportin kirjoittamiseen. Jo etukäteen tulee arvioida, aiheutuisiko tutkimuksen eri vaiheista jonkinlaista haittaa tutkittaville. (Miles, Huberman & Saldaña 2014, 56–66; Kvale 1996, 111–120.) Arja Kuula (2006, 124–130) toteaa anonymiteetin turvaamisen olevan yksi, mutta ei ainoa osa yksityisyyden suojan kunnioittamisessa tutkimuksessa. Tärkeää on myös kunnioittaa tutkittavien itsemääräämisoikeutta sekä käsitellä tietoja luottamuksellisesti. (Kuula 2006, 124–130.) Kirjoituspyynnössäni kerroin, että käsittelen aineistoa luottamuksellisesti eikä tutkimukseen tule kirjoittajien nimiä, nimimerkkejä tai muita tunnistamiseen vaikuttavia tietoja, kuten mahdollisesti mainittuja nimiä, paikkakuntia tai työpaikkojen nimiä, ja kerroin myös poistamani kirjoitusten yhteydestä sähköpostitiedot. Näin pyrin huolehtimaan siitä, että yksittäisen vastaajan tunnistaminen tutkimusraportista on epätodennäköistä. Kirjoitukset tulevat vain tutkimukselliseen käyttöön, eikä niitä luovuteta ulkopuolisille.

Kirjoituspyynnössäni en pyytänyt kertomaan köyhyyteen johtaneista syistä, vaan pikemminkin köyhyyden merkityksestä nuoren elämässä. Vaikka en pyytänyt selittämään

köyhyyden taustoja, vastaajat kuitenkin kertoivat myös köyhyyden syitä, mikä on arvioitavissa paikoitellen arkaluonteisiksi tiedoksi. Tällöin on erityisen tärkeää, että kirjoittajan tunnistamisen mahdollisuus minimoidaan.

On mahdollista, että joku osallistuu tutkimukseeni sen vuoksi, että hänellä on tarve kirjoittaa kokemuksistaan ja tehdä niitä näkyväksi kirjoittamalla ja osallistumalla tutkimukseen. Etenkin nuorten keskustelupalstan kirjoituksissa on keskustelemaan otteen lisäksi havaittavissa vertaistuen etsimistä, sillä nuorilla näyttäisi olevan tarve tietää, onko jollain muullakin samanlaisia kokemuksia ja kokeeko joku muukin olevansa köyhästä perheestä.

Aineistoa kerätessäni pohdin eettisiä kysymyksiä käyttäessäni keskustelupalstan kirjoitusten käyttöä tutkimusaineistona. Tutkittavalla tulisi olla itsemääräämisoikeus ja päätösvalta siinä, mitä hän yksityiselämästään antaa tutkimuksen käyttöön (Kuula 2006, 125; Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009, 4). Tähän päästäisiin keräämällä jokaiselta viestiketjuun osallistuneelta lupa tekstin käyttöön tutkimuksessa. Luvan keräämisessä on kuitenkin haasteensa, sillä usein viestiketjujen linkaari voi olla varsin lyhyt nopeassa keskustelujen virrassa eivätkä viestiketjuissa käytetyt rekisteröidyt tai tilapäiset nimimerkit ole välttämättä enää aktiivisia ja luotettavasti tavoitettavissa. Kirjoitukset ovat nähtävillä ilman rekisteröitymistä ja kirjautumista, enkä ole tutkijana itse osallinen keskusteluissa tai verkkoyhteisöissä, vaan tekstejä pääsee tarkastelemaan yhteisön ulkopuolelta.

Yksityisen ja julkisen kirjoittamisen raja nykyisissä verkkokeskusteluissa on toisaalta alkanut hämärtyä (Laaksonen & Matikainen 2013, 193). Internet-aineistoja tutkittaessa on tärkeää hahmottaa tutkimuskohteena olevan aineiston ominaisuuksia liittyen esimerkiksi aineiston arkaluonteisuuteen, henkilökohtaisuuteen ja julkiseen luottavuuteen, mutta nämä eivät ole kuitenkaan ainoita tarkasteltavia asioita. Esimerkiksi tekstien julkisuus ei automaattisesti tarkoita, että aineiston kerääminen on oikeutettua, vaan tällöinkin aineiston kerääminen tulee tapahtua huolehtimalla eettisyydestä. (Rosenberg 2010, 34–35; McKee & Porter 2009, 33–34.)

Internet-aineistojen käytössä tutkija voisi myös kirjoittaa keskusteluketjun jatkoksi viestin, että aikoo käyttää kirjoituksia tutkimuksen aineistona varmistaakseen sen, että tutkittavat olisivat tietoisia tutkimukseen osallistumisestaan. Päädyin kuitenkin siihen, että viestiketjujen nostaminen keskustelupalstan kärkeen herättäisi mahdollisesti lähinnä hämmennystä eikä mitään suurimmalla todennäköisyydellä kuitenkaan tavoittaisi kaikkia kirjoittajia. Tällöin olisin jälleen siinä tilanteessa, että aineistossani on kirjoituksia, joiden kirjoittajat eivät tiedä, että käytän niitä aineistonani. Valinnallani pyrin myös suojelemaan

aineistoni nimimerkkejä, sillä tutkielmaan ei tule nimimerkkejä eikä aineiston osoitteita näkyville. Nimimerkki voi olla henkilöllä käytössä pitkiä aikoja ja se voi olla kuin kirjoittajan toinen identiteetti (Turtiainen & Östman 2013, 58; McKee & Porter 2009, 33), minkä vuoksi nimimerkkejä ei ole myöskään aineistossa ja esimerkeissä.

Yhtenä eettisyyden kriteerinä on tutkittavan vahingoittumattomuus tutkimuksen jokaisessa vaiheessa (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009, 7–8). Arvioni mukaan tutkielmani tuo esiin nuorten ääntä ja köyhyyskokemuksia, jotka eivät ole erityisen haavoittavia ja tunnistettavia, eikä kirjoittajille koidu haittaa tutkielman julkaisemisesta. Tutkielman tekijänä pyrin toimimaan eettisesti kunnioittaen kirjoittajien kokemusten tulkintoja ja yrittäen ymmärtää niitä sellaisina kuin he ovat tarkoittaneet. Näin eettisyys ja analyysin luotettavuus ovat yhteydessä toisiinsa.

Yleensäkin jollakin tavalla yhteiskunnan huono-osaisiksi ajateltavien ääntä voi olla haastavaa saada tutkimuksiin esimerkiksi vaikean tavoitettavuuden vuoksi (ks. Saari 2015, 23–26). Monista sosiaalitieteiden arkaluontoiseksi katsotuista aiheista on kuitenkin yhteiskunnallisesti tärkeää tehdä tutkimusta, vaikka tutkimusta tehtäessä joudutaan puntaroimaan vaikeita eettisiä kysymyksiä tutkimuksen tekoon liittyen. Omakohtaisten köyhyyskokemusten tarkastelu on tärkeää eriarvoisuuden ilmiön ymmärtämisen kannalta, jotta köyhyyttä ei tarkastella ainoastaan ulkoapäin muiden näkemyksien kautta, vaan sellaisena, miten köyhyys näyttäätyy silloin, kun se on osa omaa elämää.

5 ”KOSKAAN MEIL EI OO OLLU LIIKAA RAHAA” - KÖYHYEDEN MERKITYKSIÄ

Tutkielmani tulokset kuvaavat nuorten yksilöllisiä kokemuksia perheen köyhyeden merkityksistä. Kokemuksissa on kuitenkin samankaltaisuuksia ja köyhyydellä yhteisiä merkityksiä. Joillekin perheen köyhyys näyttöy lannistavana ja lamaannuttavana, jolloin parempaa elintasoä kohti täytyisi ponnistella jopa kohtuuttoman paljon. Toisaalta köyhyys voi ruokkia sinnikkyyttä ja päättäväisyyttä köyhyydestä pois pääsemiseksi suunnitelmalla esimerkiksi koulutusvalintoja. Tilanteeseen voi olla tyytyväinen tai siihen voi tyytyä. Tuloksissa on yhteiskunnallinen ulottuvuutensa esimerkiksi vertailussa muihin nuoriin ja perheisiin, nuorten mahdollisuuksissa toimia sekä tukiverkoston olemassaolon tulkinnassa.

Monessa nuoren kirjoituksessa tulee esiin nuorten tulkintoja perheen köyhyeden syistä. Syissä tulevat esiin perhesuhteiden muutokset kuten vanhempien ero ja vanhemman yksinhuoltajuus, mistä on seurannut esimerkiksi asunnon tai asuinalueen vaihtaminen. Vanhemman tai vanhempien työttömyys mainitaan usein köyhyeden syynä, mutta myös pienipalkkainen, määräaikainen, epä säännöllinen tai satunnainen työ ja nollatuntisopimukset. Niin sanotut epätyypilliset työt eivät ole nykyään harvinaisia poikkeuksia, vaan erityyppisiä työsuhteita esiintyy varsin yleisesti ihmisten työuran aikana, eikä kyse ole aina ihmisen omasta halusta työskennellä osa-aikaisesti tai määräaikaisissa töissä (esim. Tilastokeskus 2015a; Sutela & Pärnänen 2014, 33–44). Joidenkin perheiden köyhyeden taustalla vaikuttaa vanhemman yritystoiminnan keho menestyminen tai konkurssi. Myös vanhemman sairastuminen ja muut sattumanvaraiset ja äkilliset tapahtumat voivat olla köyhyeden syinä. Lisäksi köyhyyteen saattoivat johtaa vanhemman elämäntahallinnan vaikeudet tai vanhemman rahankäytön ongelmat. Rahaa saattoi mennä myös isoihin lainoihin ja velkojen maksuun, jolloin nuori koki perheensä olevan köyhä velkojen maksun jälkeen käytettävissä olevien tulojen pienuuden vuoksi. Lapsiperheen köyhyyteen ei siis ole yhtä selittävää tekijää (esim. Piachaud, & Sutherland 2002, 141; Burgess & Propper 2002, 53–56), vaan yksilölliset elämäntapahtumat ja rakenteelliset syyt ovat voineet johtaa köyhyyteen.

Kirjoituksissa saattaa olla useita syitä, jotka ovat yhdessä aiheuttaneet köyhyeden syvenemisen ja pitkäkestoisuuden. Esimerkiksi yksinhuoltajaäidin joutuminen sairauden vuoksi eläkkeelle tai vanhemman työttömyys ja osittainen työkyvyttömyys ennustanevat

pitkäaikaista köyhyyttä, missä vanhempi ei välttämättä pysty jatkossa ansiotuloilla parantamaan perheen taloudellista tilannetta. Vanhempien tilanne saattoi myös olla eriytynyt eron jälkeen, jolloin toisen vanhemman elintaso oli parempi kuin toisen, ja nuori koki omaksi tulotasoksi heikommin toimeentulevan vanhemman tulotason. Perheen taloudellinen tilanne on voinut myös vaihdella, jos vanhemmat ovat esimerkiksi opiskelleet kirjoittajan lapsuudessa ja myöhemmin luoneet uraa tai perustaneet yrityksen.

Yhteiskunnan sosiaaliturvan verkon läpi putoamista tai niin sanottuja kannustinloukkuja ei aineistoni kirjoituksissa suoranaisesti tullut esiin köyhyyteen vaikuttavina tekijöinä, mutta muutamia mainintoja oli kuitenkin tukijärjestelmän vaikeaselkoisuudesta. Ongelmien kietoutuessa toisiinsa haasteena onkin yksilön monenlaisen palvelun- ja avuntarpeen sekä sosiaalipolitiikan eri osa-alueiden yhdistäminen, jolloin palvelu- ja tulonsiirtojärjestelmä saattaa näyttää vaikeaselkoiselta ja toisinaan jopa mahdottomalta sovittaa yhteen monimutkaisen elämäntilanteeseen (Saari 2015, 21–22).

5.1 Köyhyys tapana toimia

Nuoret havainnoivat suhteellista köyhyyttään eri tavoilla. Yksi kirjoituspyyntöön vastanneista pohtii kirjoittamisen aloittamisen vaikeutta, kun ”päälle puskee köyhän ylpeys”, jota hän kuvaa hänen ja kavereidensa nimityksenä ajatukselle siitä, että *enhän mä oo köyhä kun en ole sillan alla oleva koditon pummi*. Perheen määrittelemine köyhäksi ei ole useinkaan suoraviivaista, vaan määritelmään päädytään usein ikään kuin sanaa lieventäen ja kertoen, mitä perheessä kuitenkin on.

Kyllä meillä on katto päällä ja ruoka pöydässä mutta mihinkään ylimääräiseen meillä ei oo varaa. (K6)

no mä en oo mistään tositositosi köyhästä perheestä, aina on kotona ollu vaatteita, ruokaa jne muttei koskaan mitään ylimäärästä (K22)

En tiedä kuulunko tähän kastiin, mutt tulotaso romahti tos pari vuotta sitten aika hurjasti, ku vanhempien firma meni konkurssiin, ne eros ja muutettii äitin kaa yli 200 neliön omakotitalosta 50 neliön pimeeseen vuokrakämpää :D (K29)

Nuorten ei ole välttämättä helppoa määritellä köyhyyttä. Jotkut korostavat kirjoituksessaan, että he eivät koe olevansa niin köyhiä, mitä heidän mielikuvissaan köyhyys pahimmillaan ehkä voisi olla, vaikka perheellä on ongelmia taloudellisessa tilanteessa. Yhdessä kirjoituksessa nuori totesi olevansa köyhästä perheestä: ruokaa ja asunto on, mutta *elämä*

on hankalaa. Nuoren pohdinta elämän hankaluudesta on varsin kuvaavaa, sillä köyhyyden vuoksi voi elämän eri osa-alueilla jäädä paitsi jostakin sellaisesta tavanomaisesta asiasta, mihin suurimmalla osalla vertaisista on mahdollisuus. Yksi kirjoittajista kuvailee, että köyhyys ei kuitenkaan ole voivottelua ja ahdinkoa, vaan tapa toimia. Köyhyys voi olla myös ”elämäntapaköyhyyttä”, kuten yksi kirjoittajista kuvaili perhettään perustellen sen siten, että lapsilla ei ole valtaa siihen, onko perhe köyhä vai ei. Tällöin köyhyyttä kuvannee parhaiten määritelmä, jossa tulot eivät riitä taloudellisten menojen kattamiseen (Burtless & Smeeding 2001, 28).

Perheen tilannetta kuvaillessa köyhyyttä verrattiin maailman tai Afrikan köyhyyteen ja todettiin, että suomalainen köyhyys on ”rikasta” muun maailman köyhyyteen verrattuna. Nuoret toivat näin esiin, että asiat voisivat olla huonomminkin, mikä absoluuttista köyhyyttä tarkasteltaessa pitää paikkaansa. Suhteellisen köyhyyden määritelmä tulee esiin nuorten kirjoituksissa vertailussa muihin perheisiin ja nuoriin:

Ei oo ollu varaa semmosii mihi muilla. (K42)

Se, että ei ollut varaa samoihin asioihin kuin muilla, saattoi olla nuoren sanoin jopa *kauheaa*. Vertailu ikäisiin nuoriin tuo esiin monenlaisia asioita, joihin nuorella ei ole mahdollisuutta, kuten mopokorttiin ja ajokorttiin, omaan asuntoon tai matkustelemiseen. Oman ikäiset ja kaverit muodostavat ikään kuin yhtenäisen joukon, jotka nuoren havaintojen mukaan saavat ja tekevät kaikkea, jolloin nuori jää tästä ulkopuoliseksi kuluttajana, elämysten kokijana ja sosiaalisena osallistujana. Vertaileminen muihin nuoriin tuo erälle kirjoittajalle kurjaa oloa. Köyhyyden kokemusta tuotiin esiin myös kertomalla, miten elämä olisi helpompaa ja mukavampaa, jos perheellä olisi erilainen taloudellinen tilanne.

Etenkin kun on se sosiaalinen elämä, ja muilla on siellä varaa, niin tuntuu vain tosi kurjalta, ettei itse kykene samaan. (K7)

Olis se vaan niin paljon helpomaa ja kivempaa ku vanhemmat pystyis antamaan rahaa kaikkiin tarpeisiin, olis hyväkuntoinen ja hieno talo ja auto. (K54)

Suhteellista köyhyyttä tarkasteltaessa taloudellinen tilanne suhteutuu tiettyyn aikaan, paikkaan ja yhteiskunnalliseen tilanteeseen. Yksi nuori kirjoittaa yhteiskunnasta, jossa uutta ja hienoa arvostetaan, ja nämä arvot omaksutaan yleisesti. Tämä voi luoda paineita joukkoon kuulumisesta ja samanlaisten arvojen omaksumisesta.

Nuoret pohtivat kirjoituksissaan myös sitä, miten ja kuinka paljon nuoret saavat tietää perheen taloudellisesta tilanteesta vanhempien kertomana. Joissakin perheissä nuoret päättelivät taloudellisen tilanteen vaikeuden eri asioista, kun taas toisissa perheissä asiasta puhutaan nuoren kokemuksen mukaan avoimemmin. Nuori saattaa myös kokea, että vanhemmat suojelevat nuorta, kun eivät kerro taloudellisen tilanteen tiukkuudesta.

Vanhempani eivät salaile minulta, sitä mihin on kuukausittain varaa ja mitä hankintoja täytyy jättää pois, jotta pakolliset kustannukset saadaan maksettua. (K4)

Meillä on aina tosi tiukkaa mut vasta parin vuoden aikana oon alkanu huomaamaan sen, koska kai se on iha normaalia tän ikäsenä haluta ja pyytää vähän kaikenlaista. (K6)

Tutkielmani lähtökohtana on, että nuori on määritellyt itsensä kohdejoukkoon kuuluvaksi päättämällä kirjoittaa kokemuksistaan perheensä köyhydestä, ja tutkijana kunnioitan nuoren subjektiivista näkemystä. Joidenkin nuorten kirjoituksissa tulee esiin, että nuori ei ollut aina kokenut olevansa vähävaraisesta perheestä, ennen kuin hänellä oli jokin vertailukohta. Joissakin kirjoituksissa nuori toteaa, että huomasi vasta vähän vanhempana, miten köyhyys oli jo lapsuudessa läsnä. Kirjoituksissa todetaan, että köyhyys oli normaalia elämää, joten sitä ei tullut erityisesti ajateltua. Köyhyden normaaliuden vuoksi siihen ei tule nykyarjessakaan välttämättä kiinnittäneeksi huomiota. Kuitenkin nuori on voinut kokea esimerkiksi kateuden tunteita nykyajasta käsin määriteltynä, vaikka ei olisi lapsena huomannut köyhyyttä. Kateus tiedostetaan, ja lisäksi eräs nuori toteaa, että kateuden tunteelle ei voi mitään.

Köyhyyttä ei välttämättä kuitenkaan ole koettu ongelmana. Köyhyden merkitykset näyttäytyvätkin kirjoituksissa myös useina hyvinä puolina, jotka olen tulkinnut osana selviytyjien, kiitollisten ja toiveikkaiden toimijuuksia. Köyhyys on opettanut nuorille selviytymiskeinoja ja sen arvostamista, mitä on. Se ei silti poista sitä, että perheen tilanne voi olla nuorta kuormittava.

Mutta olisi monet kerrat ollut paljon helpompaa, jos ei olisi ollut tuollaista tilannetta koko ajan. (K40)

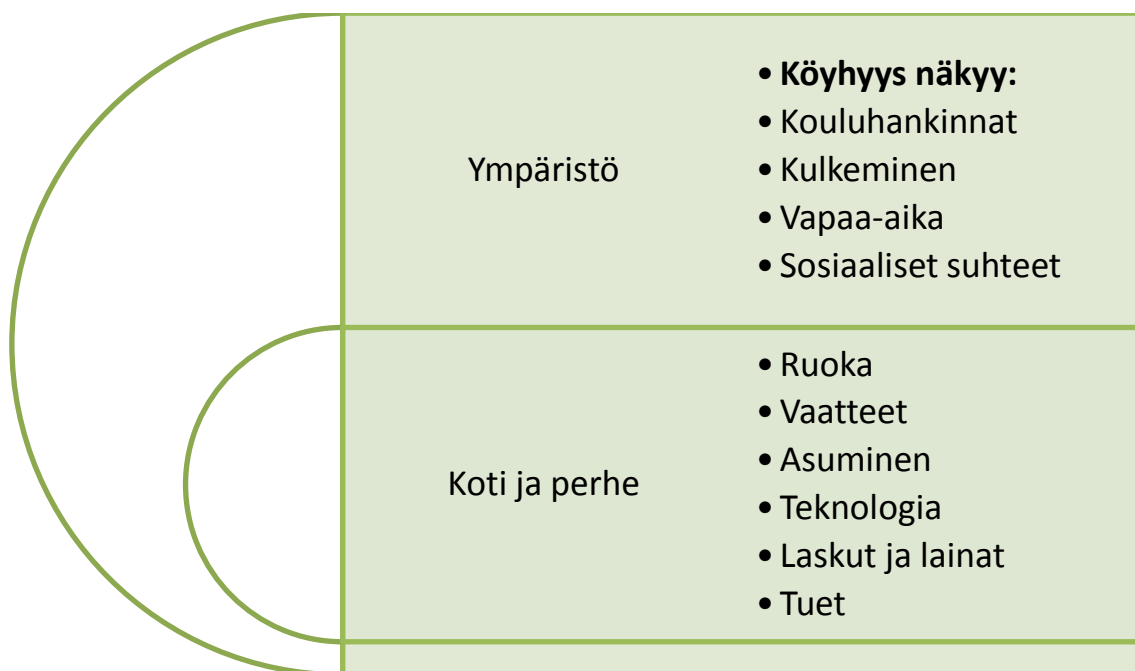
Kaiken kaikkiaan kirjoittaneet nuoret näyttävät tiedostavan taloudellisen eriarvoisuuden yhteiskunnassa, kuten myös oman perheensä taloudellisen tilanteen.

5.2 Köyhyys nuoren arjessa

Perheen köyhyys näkyy nuoren arjessa monilla eri tavoilla. Elintason ja sen puutteiden arvioimiseen on kehitetty erilaisia indikaattoreita, joilla tarkastellaan ruuan lisäksi asumista, vaateetusta, ympäristöä, turvallisuutta ja sosiaalisia suhteita. Elintaso selvitetään kysymyksin esimerkiksi taloudellisesta mahdollisuudesta lämmittää kotiaan riittävästi, ostaa tarvittavia taloustavaroita, elektroniikkaa ja huonekaluja, osallistua sosiaalisiin aktiviteetteihin, ostaa tarvittavia vaatteita perheelleen ja hankkia lapselleen kolme ateriaa päivässä. (Townsend 1979, 249–251; Lister 2004, 54; Gordon 2000, 61–67.) Näin arvioidaan myös sitä, minkälainen elintaso on tavanomainen yhteiskunnassa ja minkälaisena köyhyys näyttäytyy suhteessa valtaosan resursseihin. Mia Hakovirran ja Minna Rantalaihon (2012, 44–56) tutkimuksessa selvitettiin, mitä kulutushyödykeitä lapset ja nuoret pitivät välttämättöminä ikäistensä joukossa. Kahdeksaluokkalaisille nuorille välttämättömiä olivat puhelin, tietokoneen käyttömahdollisuus, taskuraha, oma huone, mahdollisuus osallistua koulun retkille ja perheessä oleva auto. (Hakovirta & Rantalaiho 2012, 44–56.) Ajan myötä nuorten ilmaiset välttämättömät kulutustavarat muuttuvat, ja esimerkiksi puhelimeen liittynee nykyään oma vaatimustasonsa.

Aineistossani yksittäisistä asioista köyhyiden näkymisessä arjessa eniten mainintoja on ruuasta ja asumisesta sekä vapaa-ajan viettämiseen liittyvistä asioista. Nämä eroavat siten, että ruoka ja asuminen asemoituvat pääasiassa perheen ja kodin sisällä olevaksi asiaksi, kun taas vapaa-ajan viettotavat liittyvät harrastuksiin, erilaisiin huvituksiin ja matkustamiseen, minkä vuoksi köyhyys tulee merkitykselliseksi myös kodin ulkopuolella ja vaikuttaa sosiaalisissa suhteissa.

Kuviossa 2 on hahmotettu köyhyiden näyttäytymistä nuorten arjessa siten, että kodin ja perheen paikka ei ole erillisenä ympäröivästä yhteiskunnasta, vaan osana sitä. Näin palataan suhteellisen köyhyiden määritelmään, jonka mukaan köyhyys suhteutuu tiettyssä ajassa ja paikassa ja suhteessa muihin ihmisiin.

Kuvio 2. Köyhyys arjessa

Koti ja perhe

Ruoka on yksi perustavanlaatuisimmista köyhyiden indikaattoreista (esim. Townsend 1979, 249–251). Nuorten kirjoituksissa perheen ruokaostotottumuksia ja ruuanlaittoa kuvailtiin siinä mielessä, mikä ylipäättään ruokaan ja ruuanlaittoon liittyen oli mahdollista, mutta myös vertaillen muihin perheisiin. Yksi kirjoittaja oli esimerkiksi havainnut, että poikaystävän perheessä oli joka päivä lämmin ruoka ja viikonloppuisin hienempi liha-ateria. Hänen kotonaan on kirjoittajan mukaan ruokaa, mutta ei samalla tavalla kuin poikaystävän luona, että voisi hakea haluamaansa ruokaa kaapista, vaan ruuanlaitto täytyy miettiä sen mukaisesti, mitä kaapissa olevista ruoka-aineista on mahdollista valmistaa. Perheessä ei ole joka päivä lämmintä ruokaa, vaan nuoren täytyy pärjätä sillä ruualla, mitä kulloinkin sattuu olemaan. Tällaisiksi ruuiksi mainittiin puuro, leivät ja keitto. Yksi kirjoittajista kuvailee ruokaa yksipuoliseksi köyhyiden vuoksi. Joissakin kirjoituksissa kerrottiin jopa suoranaisesta ruuan puutteesta ja että välillä nuori syö ruuan vähyiden vuoksi vähemmän ruokaa kuin olisi tarve.

Moneen vuoteen ei oo ollu rahaa muuhun ku pakolliseen, ruokaaki pitää säästellä ja välillä on ollu niinki ettei oo ollu mitään syötävää pariin päivään. (K31)

Kirjoituksissa tuli esiin nuorten havaintoja perheen ruokaostoksista. Ruokaa ostetaan nuoren mukaan silloin, kun siihen on rahaa. Ruokaostoksilla huomioidaan tarjoukset, ja erään kirjoittajan perheessä lihaa ostetaan vain silloin, jos siinä on päiväyksen vuoksi alennuslappu, jolloin hinnasta saa kolmenkymmenen prosentin alennuksen kassalla. Jotkut kirjoittajat kuvailevat ruokahankintojen olevan helppoja ja halpoja eineksiä ja valmisteettävien ruokien keittoja ja muusia. Taloudellinen niukkuus on mukana puheissa ruokahankinnoista, sillä nuori kirjoittaa äidin puhuvan siitä, että loppukuusta ruuaksi on puuroa. Vastaavanlaisia tuloksia on myös esimerkiksi Anne Harjun ja Anne Brita Thorødin (2011, 289–290) tutkimuksessa norjalaisten ja ruotsalaisten lasten kokemasta köyhyydestä. Suoranaista nälänhätää ei heidän tutkimuksessaan raportoida, mutta lapsilla on kokemusta ruuan puutteesta esimerkiksi kuukauden loppupuolella, jolloin jääkaappi on tyhjä eikä esimerkiksi lämmintä aterialla ole tarjolla. Ruuan laadusta ja monipuolisuudesta tingitään ja ruoka on yleensäkin yksi perheiden säästökohteista (Lemetyinen 2014, 107).

Erään nuoren havaintojen mukaan ruokaostosten määrä ja laatu on yhteydessä muihin ostoksiin, sillä jos perheessä ostetaan jotain *ylimääräistä*, loppukuussa ruokana on makaronia. Toisen nuoren mukaan perheessä on *todella harvoin arjen luksusta, kuten jäätelöä tai limsaa*. Yleensäkin nuoret olivat tietoisia ruuan hinnoista. Erään nuoren arvion mukaan suurin osa perheen rahoista menee ruokaan. Nuori on arviossaan mitä luultavammin oikeassa, sillä pienituloisissa perheissä asuminen ja ruoka ovat usein suurimpia kulutusmenoja (Tilastokeskus 2006), ja ruuan osuus asumisen jälkeen jäävästä summasta on verrattain suuri. Lapsiperheiden kulutuksessa, kuten koko väestön kulutuksessa, välttämättömien kulutusmenojen, eli asumisen ja ruuan, kulutusosuus laskee kotitalouden tulojen noustessa (Niemelä & Rajas 2014, 114). Tällöin pienituloisella perheellä ruokaan todella menee prosentuaalisesti paljon rahaa, kuten nuori oli asian kokenutkin.

Ruoka ja ruokaostokset aiheuttavat myös harmia ja pahaa mieltä. Eräs kirjoittajista on kokenut, että vanhemmat kinastelevat keskenään siitä, kuka ostaa ruokaa vai onko ruokaan rahaa ollenkaan. Hän on myös joutunut lainaamaan kavereilta ja sukulaisilta rahaa ruokaan, kun vanhemmat eivät ole ostaneet ruokaa lapsille ja koiralle. Maksuton koulu ruoka mainittiin joissakin kirjoituksissa, ja esimerkiksi eräs nuori kirjoittaa, että hän syö koulussa ja yrittää välttää kotona syömistä.

Monessa kirjoituksessa köyhyys sai nuorille merkityksensä perheen asumisessa. Muutokset perhesuhteissa aiheuttivat esimerkiksi muuton halvemmalle asuinalueelle tai

yleensäkin ahtaasti asumisen. Asunnon kokoa kuvailtiin monessa kirjoituksessa esimerkiksi siten, että nuorella ei ole koskaan ollut omaa huonetta, vaan hän on aina jakanut huoneen sisaruksen kanssa. Jotkut asuntoa kuvailevat kirjoittavat, että äidillä ei ole asunnossa omaa makuuhuonetta, koska perheellä ei ole varaa isompaan asuntoon. Asumista kuvailtiin myös jaolla omistusasuntoon ja vuokralla asumiseen. Omistusasuminen näyttäytyi ikään kuin ihanteellisena tavoitteena, jota perhe ei ole saavuttanut köyhyyden vuoksi, joten perhe asuu *pienesti vuokralla*. Asuntoa saatettiin kuvailla sanalla *halpa* tai *ankea* viitaten myös siihen, että asunnossa ei ole hienoja kalusteita tai tavaroita. Samansuuntaisia havaintoja köyhyyden vaikutuksesta asumiseen ja asumisen tasoon on esimerkiksi Lemetyisen (2014, 106) tutkimuksessa, jossa nuoret kertoivat omasta tai toisen köyhyydestä: köyhän perheen asunnossa näkyy nuorten mukaan monenlainen niukkuus.

Aineistossani perheen omistusasuminen ei kuitenkaan ollut erään nuoren kokemuksen mukaan merkki varallisuudesta, sillä perheen talo on nuoren mukaan kylmä, sijaitsee syrjässä ja on remontin tarpeessa. Omistusasumisesta koituikin nuoren näkemyksen mukaan lähinnä harmia, kun vanhempien piti maksaa lainaa eikä asumiseen saanut tukea niin kuin vuokralla saisi.

Tiukassa taloudellisessa tilanteessa kotona ei ole toisen nuoren kokemuksen mukaan tarpeeksi lämmitystä eikä lattialämmitys ole koskaan päällä. Yhdellä kirjoittaneella asumiseen liittyy runsaasti negatiivisia muistoja, sillä äiti ei saanut vuokraa maksettua, joten koko perhe on kokenut hädän. Nuori kuvaileekin asuneensa *vaikka missä*. Yhdessä kirjoituksessa nuori toi esiin vanhempiensa erilaiset elintasot, ja erilaisten vaikeuksien vuoksi hänen äitinsä asui kavereidensa *nurkissa*. Asuminen on yksi perustarpeista, joten vakavat puutteet asumisessa heijastavat mahdollisesti nuoren elämään monella eri tavalla. Lapsen kokema hädän uhka tai muutto maksamattomien vuokrien vuoksi aiheuttanee turvattomuutta. Lapsiperheiden virallinen asunnottomuus on Suomessa tosin marginaalista, vaikkakin Ympäristöministeriön raportin mukaan lapsiperheiden asunnottomuus on myös ollut kasvussa suurissa kaupungeissa (Lehtonen, Leino, Lindström & Manninen 2013, 3). Harjun ja Thorødin (2011, 289–290) tutkimuksessa jo alakouluikäiset lapset ilmaisivatkin olevansa tietoisia epävarmasta asumistilanteesta, jossa muutto tai muuton uhka vuokranmaksuvaikeuksien vuoksi aiheuttivat lapselle pelkoa ja ahdistusta (Harju & Thorød 2011, 289–290).

Köyhyys on osana nuorten arkea liittyen myös vaatteisiin ja vaatehankintoihin. Vaatehankinnat riippuvat rahatilanteesta: oikeankokoinen talvitakki ostetaan, kun siihen on rahaa. Vaatteiden hankinnasta todetaan aineiston kirjoituksissa, ettei yleensä uusia

vaatteita tai mitään muutakaan uutta saa, kuten ei perheessä muutkaan ole saaneet. Vaatteita kierrätetään sisarukselta toiselle tai saadaan sukulaisten vanhoja vaatteita. Vaatteiden ostaminen käytettyinä kirpputorilta on monelle nuorelle itsestäänselvää.

Vaatteetki kaikki melkei kirppareilt mut kirpparilt on jees. (K42)

Kirjoituksissa kirpputorit mainitaan tavanomaisena ostospaikkana eikä siihen liitetä tässä aineistossa juurikaan negatiivisia tunteita. On kuitenkin huomattava, että vähävaraiselle perheelle kirpputori voi näyttäytyä ainoana mahdollisena ostospaikkana esimerkiksi vaatehankinnoissa, kun taas hyvätuloinen voi pitää kirpputoria ostoskäyttäytymisen valintana esimerkiksi ekologisuuden tai löytämisen ilon vuoksi. Yksi nuori kirjoittaakin, että olisi kiva saada joskus jotain uuttakin. Tess Ridgen (2002, 66–70) tutkimuksessa oikeanlaisten vaatteiden tärkeys ilmenee siinä, että lapsi tuntee sopivansa ja olevansa osa vertaisryhmäänsä. Lapset olivatkin tietoisia jännitteestä, joka syntyi tarpeesta oikeanlaisiin vaatteisiin ja perheen taloudellisesta kyvystä hankkia niitä. (Ridge 2002, 66–70; Harju 2008, 86–88.) Aineistossani ainoastaan yksi nuori katsoi perheensä köyhyysaikojen näkyneen siinä, että hänen täytyi kulkea vanhoissa risoissa vaatteissa. Vastaavanlainen kokemus raportoidaan myös Anne Harjun ja Anne Brita Thorødin (2010, 289) artikkelissa pohjoismaisten lasten kokemasta köyhyydestä. Vaatteiden symbolisen merkityksen lisäksi puutteet vaatetuksessa voivat olla konkreettisia puutteita sopivan kokoisista tai ehjistä vaatteista (Harju & Thorød 2010, 289; Lemetyinen 2014, 107).

Eräs kirjoittaja on oppinut köyhyyden vuoksi esimerkiksi sen, että köyhän täytyy ostaa kestäviä tuotteita. Nuori kertoo oppineensa tämän isältään, joka sanoo, että ”köyhällä ei ole varaa ostaa halpaa”, mihin nuori on saanut vahvistusta käytännön havaintojen myötä:

Esimerkkinä tästä: mutsi valittaa että faija ostaa kerran 5-7 vuodessa satasella leviksen farkut, kun hän itse ostaa joka kuukausi tai joka toinen kuukausi uudet 10€ housut jostain halpahallista jotka alkaa hajota käsiin heti kun pääset kaupasta kotiin. (K5)

Arjen lisäksi köyhyys tulee esiin erityistilanteissa, joissa pitäisi olla arjen vaatteista poikkeava asu. Yksi kirjoittaja toteaa, että juhliessa hänellä on aina sama vaatetus. Jotkut nuoret kirjoittavat, että he vastaavat itse vaatehankintojensa kustannuksista kesätyörahoillaan eivätkä vanhemmat maksa ostoksia.

Kirjoittajat toteavat, että tavaraa ei yleensä ostella niin vain, sillä siihen ei ole varaa. Hankintoja tehdessä juostaan alennusten perässä. Loppukuusta erään kirjoittajan perheellä on aina tilanne, että ei ole yhtään rahaa, ja toinen kirjoittaja puolestaan kuvailee

kaupassakäyntiä siten, että kaupassa pitää aina laskea, mihin on varaa. Jotkut kirjoittavat eri yhteyksissä, että mihinkään *ylimääräiseen* ei ole varaa. Ilmaisuu on kiinnostava esimerkiksi nykyisen teknologian kehityksen valossa: mikä on nykyään ylimääräistä ja mikä puolestaan tavanomainen tavara, joka suurimmalla osalla on mahdollisuus hankkia? Esimerkiksi yhden nuoren kirjoituksessa tulee esiin, että äiti ei suostu ostamaan uutta isonäyttöistä älypuhelinia ja omaa tietokonetta. Laitteet ovat myös henkilökohtaistuneet niiden yleistymisen myötä, joten usein perheissä on vähintään henkilökohtaiset puhelimet, mutta mahdollisesti myös tietokoneet ja tabletit, joita tarvitaan yhä useammin myös koulun arjessa. Nuori tuo esiin kontrastia kotinsa ja poikaystävänsä kodin välillä kertoen, että kotona on vanha televisio, rikkiäinen kahvinkeitin, eikä mitään uutta ja hienoa, kun taas poikaystävänsä kotona on henkilökohtaisten tietokoneiden ja televisioiden ohella kaikkia ”luksushömpätyksiä”.

Poikaystäväni perheellä on upeaa nykyaikaa elektronikkaa. jokaisella perheenjäsenellä on omat tietokoneet (veljellä ja poikaystävälläni uudet pelikoneet, vanhemmilla omat läppärit), sen lisäksi olohuoneen seinällä on suuri televisio ja veliesten huoneissa oma televisio. Puhelimet ovat moderneja, löytyy iäpölkönä sekä neljänlaista erilaista tehosekoitinta sun muuta luksushömpötyksiä. (K1)

Nuorten oma rahatalous ei välttämättä sisällä viikkorahaa, vaan rahat kaikkeen ylimääräiseen, mitä haluaa tehdä, on ansaittava itse. Eräässä kirjoituksissa kerrotaan, että perheen lapsille avatuille säästötileille ei ole laitettu rahaa kuin kerran tiliä avatessa, joten nuori kokee mahdollisesti tulevan kotoa muuttamisen haastavana. Jotkut kirjoittaneista mainitsivat, että mopokortti ja ajokortti eivät ole mahdollisia vanhempien kustantamina. Myös syntymäpäivä- ja joululahjoista oli maininta, että nuoruusiässä lahjoja ei enää saanut, kun ne olivat aina jostakin syystä ”unohtuneet”.

Nuoret havainnoivat myös perheen raha-asioiden hoitamista. Nuoren näkemyksen mukaan perheen kaikki rahat menevät vuokraan ja ruokaan, ja toinen puolestaan arvioi, että vanhemmilla tekee tiukkaa laskuissa ja vuokran maksussa. Yksi kirjoittaja huomaa vanhempien usein kiistelevän vuokran, sähkön ja vesilaskun maksamisesta. Nuori kuvaa myös perheen vähävaraisuudesta johtuvaa osamaksukierrettä.

Me myös ostetaan kaikkea osamaksulla niin, että kun ollaan saatu yksi osamaksu maksettua pois on kolmella muulla jo tullut useampi maksupyyntö postissa. Ostin viime vuonna kännykkääni uuden akun kun aiempi turposi, ja sen sijaan että olisin sen 30€ maksanut käteisellä, jouduin maksamaan sen osamaksulla 5€/kk, johon lainasin useaan kertaan kavereiltakin rahaa (K5)

Köyhyys näkyy lisäksi eräälle kirjoittajista siinä, että vanhemmat eivät saa pankista lainaa, mutta vanhempi sai kuitenkin nuoren mukaan työpaikaltaan lainaa, kun vuokran eräpäivää ei saanut enää siirrettyä ja muualta ei lainaa ollut mahdollista saada. Vanhemmilla on velkoja ja epävarmuutta työpaikoista, kuten epäsäännöllisiä töitä ja määräaikaissuoksia, joista nuori on tietoinen. Eräs kirjoittaja kuvailee perheen velkoja siten, että pankit, perintätoimisto ja ulosotto ottivat yhteyttä, ja toinen kirjoittaja tietää kertoa, että hänen vanhemmalta ovat luottotiedot menneet. Taloudellisen tilanteen hallinta voi ulottua myös perheen keskinäisiin ihmissuhteisiin, sillä vanhemmat kinastelevat laskuista ja ruuan oston, kuka maksaa vai maksetaanko ollenkaan. Yksi kirjoittaja kuvaileekin kodin ilma-
piiriä ankeaksi.

Nuoret ovat varsin tietoisia perheen toimeentulosta sekä mistä etuuksista ja tuista se koostuu. Nuori saattaa tietää perheen tulot euroina, mistä maksetaan vuokran omavastuuosuus, ruuat ja muut laskut, jonka jälkeen ei rahaa jää ylimääräisiin menoihin.

Kun äiti pääsi sairaalasta niin elettiin sairauspäivärahalla ja toimeentulotuella niin kauan että äidille myönnettiin eläke. (K24)

Taloudellista tilannetta vaikeuttaa toimeentulotukioikeuden puuttuminen, ja yhden nuoren kokemuksen mukaan tuen hakeminen tarvittavine liitteineen on osoittautunut vaikeaksi. Nuori ei myöskään saa opintotukea, eikä hän saanut selvää, johtuiko se siitä, että vanhempien tulot menevät hieman tulorajan yli, vaikka kaikki tulot menevät laskuihin, vai hakemuksen jättämisen ajankohtaan liittyvästä syystä. Joskus erään nuoren vanhemmalle tulee ongelmia tuen kanssa, jonka takia nuoren mukaan syntyy vielä pahempia tilanteita perheen taloudelle. Tukien hakeminen saattoi näyttää nuorelle byrokraattisena ja jopa paikoitellen mielivaltaisena.

Ympäristö

Köyhyys näkyy koulunkäynnissä esimerkiksi siinä, että nuoret pohtivat lukiokirjojen hankintaa. Kirjoja ei saa hankittua aina heti jakson alussa, ja se on nuoren mukaan osoittautunut ongelmalliseksi, koska opiskeleminen ilman kirjaa on vaikeaa. Eräs kirjoittajista on kokenut oman lukionsa hyväksi puoleksi sen, että kurssilla on mahdollista jatkaa, vaikka ei ole kirjaa tai töiden takia tulee poissaoloja. Tämä ei ole hänen mukaansa ollut mahdollista kavereille toisessa lukiossa. Tulevaa lukiolaista puolestaan huolettia jo etukäteen lukiokirjojen hankinta, sillä kirjat täytyy hänen mukaansa ostaa rehtorin vaatimuksesta

uusina. Koulussa tarvitaan myös muita tarvikkeita, ja eräs nuori näki kokemuksensa kouluajalta negatiivisina liittyen puutteisiin koulussa tarvittavissa välineissä:

Ei ollut rahaa mihinkään harrastuksiin eikä kouluun tarvittaviin juttuihin esim. nokkahuiluun, suksiin, luistimiin,.. Ne lainattiin koululta ja kuunneltiin huutoa opettajilta kun ei löytynyt omasta takaa. -_- (K60)

Myös maksuton koulutus tuottaa perheille erilaisia kustannuksia, joiden kattamiseen lapsilisä ei riitä. Ylen uutisessa (9.8.2016) lukiokoulutuksen hintalappu kirjahankinnoille on Suomen lukiolaisten liiton laskelman mukaan noin 1700–1800 euroa. Lisäksi kustannettavaksi tulee usein kannettava tietokone, joka ylioppilaskirjoitusten digitalisoitumisen myötä tulee jatkossa yhä tarpeellisemmaksi ja välttämättömämmäksi opiskeluvälineeksi. Välttämättömien hankintojen lisäksi esimerkiksi koulun juhlat tuovat lisäkustannuksia. Lapsi tai nuori voi kokea koulun yhteisön toimintaan osallistumisen vaikeana perheen pienituloisuuden vuoksi (Ridge 2002, 77–78).

Arjen sujumiseen ja koulunkäyntiin vaikuttaa kulkeminen. Bussikortin lataaminen ei ole kaikille itsestäänselvyys, ja aiheesta on tullut yhdelle kirjoittaneista nuorista jopa riitaa vanhempien kanssa. Kuitenkin nuoret ovat usein riippuvaisia julkisesta liikenteestä tai vanhempiensa kuljetusmahdollisuuksista, ja jos liikkumiseen ei ole varaa, lapsien ei ole välttämättä mahdollista nähdä kavereita (Ridge 2002, 52–55). Eräs kirjoittaja kertoo kävelevänsä aina kun voi. Perheen autoa kuvaillaan halvimmaksi mahdolliseksi autoksi. Auto saattoi myös olla *vanha romu*, jos perheellä yleensäkin oli autoa. Auton omistamisen ja tulotason välillä onkin yhteys, sillä korkeammassa tuloluokassa auton omistaminen on yleisempää (Niemelä & Rajas 2014, 111).

Monet nuoret mainitsivat köyhyyden vaikuttavan harrastusmahdollisuuksiin. Kaikilla ei ollut harrastusta ollenkaan, ja vapaa-ajan järjestymistä nuoret hahmottivat siten, että ylimääräiset menot katsotaan pahaksi tai rahaa mihinkään ylimääräiseen ei nuoren kokemuksen mukaan yksinkertaisesti ole. Harrastuksen puutteeseen mainittiin syynä nimenomaan se, että harrastukseen tai tarvittaviin varusteisiin ei ole varaa. Harrastuksia oli mahdollisesti rajattu perheessä siten, että jokaisella lapsella voi olla vain yksi harrastus.

Harrastuksiin liittyy myös muistoja pettymyksistä. Kirjoittajalle on esimerkiksi luvattu ratsastustunteja, kun siihen on rahaa, mutta luvattuun ratsastustunteja ei koskaan tullut. Toisella kirjoittajalla puolestaan oli harrastus, jonka perhe sai maksettua vanhemman joululahjaksi saamalla kulttuuriseteleillä, mutta harrastus piti lopettaa, kun joululahjaksi ei työpaikalta enää tullut kulttuuriseteleitä. Kirjoittajat tuovat esiin myös eroa maksullisten ja maksuttomien harrastusten välillä.

Vapaa-ajan viettämisen mahdollisuudet heijastuvat myös sosiaalisiin suhteisiin. Yksi nuori kokee, että hän ei voi kutsua kavereita kotiinsa, sillä hänen luonaan ei ole tekemistä tarjottavaksi. Toinen kirjoittaja kertoo, että hän ei voi koskaan ostaa mitään, kun menee kavereiden kanssa kaupungille, mutta haluaa silti mennä kavereiden mukaan, sillä hän ei halua istua yksin kotona.

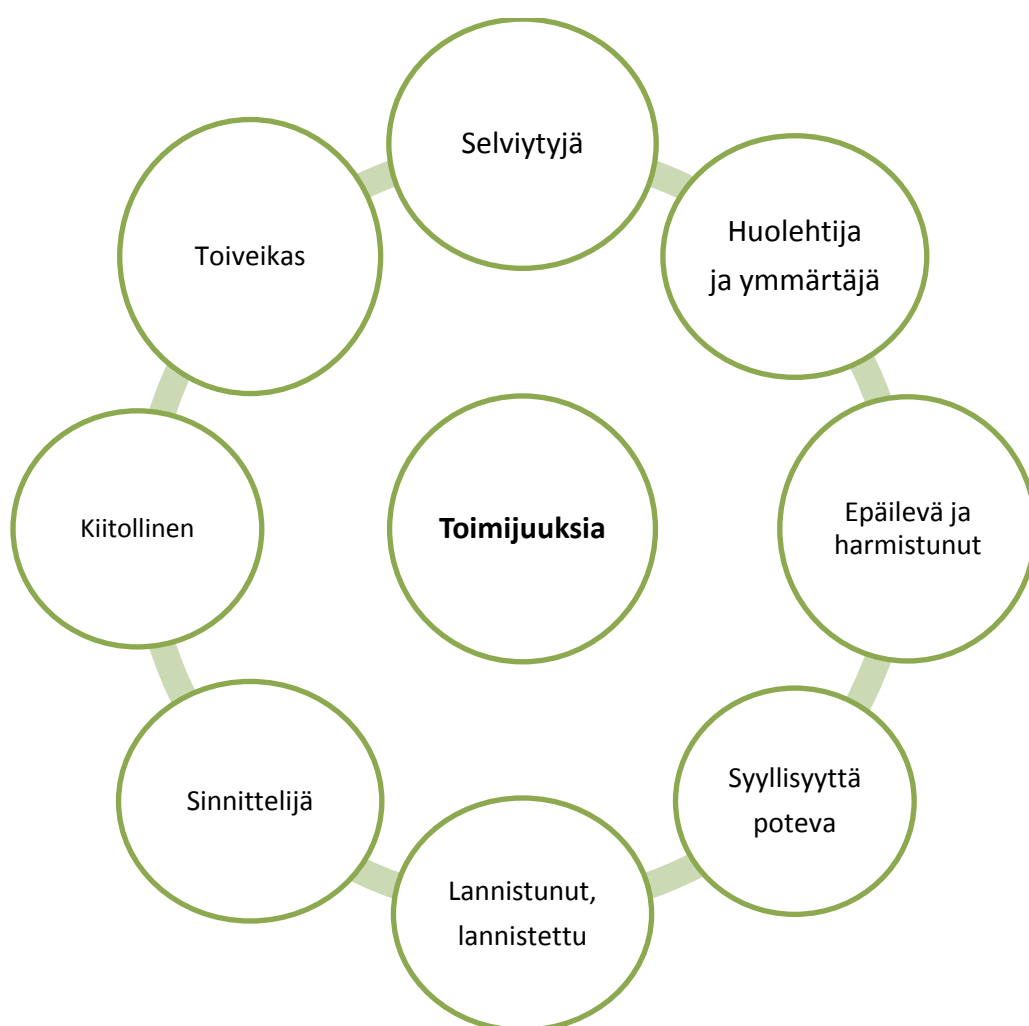
Köyhyys näkyy vapaa-ajan ja lomien vietossa nuorten kokemuksen mukaan siten, että he eivät koskaan matkusta ulkomaille, ja toisten kokemuksen mukaan kotimaassakin matkustetaan harvoin tai ei koskaan. Vähävaraisuus tulee esiin myös tavallisen arjen vapaa-ajan vietossa, sillä erään nuoren mukaan hänellä on vain harvoin varaa tehdä jotain kivaa. Elokuvalippuun täytyy säästää pitkään eikä erikoisnäytöksen lippuun ole varaa, huvipuistoon ei mennä eikä parturissa käydä. Toisten perheiden käyminen ravintolassa näyttäytyy eräälle nuorelle jopa *absurdilta*. Taskuraha voi merkitä nuorelle jonkinlaista autonomian mahdollisuutta, kun nuori voi liikkua ja mennä ulos kavereiden kanssa (Ridge 2002, 38–44), mutta omien tulojen puuttuessa tällaista autonomiaa ei ole samalla tavalla. Taskurahan merkitys ei siis ole ainoastaan tietyn ostoksen mahdollistuminen, vaan sillä on laajempia sosiaalisia merkityksiä (Hakovirta & Rantalaiho 2012, 51; Harju 2008, 78, 81–84). Eräs kirjoittaja tuo puolestaan esiin, että perhe ei tee mitään yhdessä, vaikka maksuttomiakin asioita voisi hänen mukaansa tehdä. Tekemättömyyteen on selityksenä se, että kukaan perheestä ei *oikeastaan jaksa*. Kirjoituksesta ei kuitenkaan tule esiin, ajatteleeko kirjoittaja, että perhe voisi tehdä asioita yhdessä, jos taloudellinen tilanne olisi erilainen.

Ulkona ei käydä syömässä koskaan eikä mitään oikein yhdessä tehdäkään (vaikka ilman rahaa-kin voi toki kaikenlaista keksiä mutta kukaan ei oikeastaan meidän perheestä jaksa). (K43)

Luvun alussa jaottelin köyhyiden näyttäytymistä nuorten arjessa kodin sisäisiin ja kodin ulkopuolisiin asioihin. Erottelu ei toteudu käytännössä kuitenkaan jyrkkänä ja selvärajaisena, vaan perheen ja kodin asiat heijastuvat kodin ulkopuolellekin. Esimerkiksi ruoka ja vaatteet liittyvät myös kaverisuhteisiin, jos nuori ei voi käydä kavereiden kanssa syömässä kaupungilla käydessään tai vaateostoksilla oma rooli jää toistuvasti makutuomarin rooliin. Tällöin nuori saattaa alkaa toimia köyhyiden ohjaamana, selittää rooliansa tarvittaessa tai jopa vältellä sellaisia sosiaalisia tilanteita, joissa hän tarvitsisi käyttörahaa.

6 NUORTEN TOIMIJUUDET

Tässä luvussa tarkastelen, minkälaisia toimijuuksia nuoret ovat omaksuneet ja mitkä tekijät edistävät köyhästä perheestä tulevien nuorten toimijuutta. Nuorilla on kokemusta taloudellisesta epävarmuudesta, johon peilautuen tutkin nuorten toimijuuksia. Aineistoni tuloksissa päädyin kahdeksaan toimijuuteen (kuvio 3), joita voi esiintyä samassa kirjoituksessa useampi kuin yksi. Toimijuus ei ole aina samanlainen eikä muuttumaton, vaan se voi vaihdella tilanteittain (Husso 2003, 55–57, 327).

Kuvio 3. Nuorten toimijuuksia

6.1 Selviytyjät

Köyhyys ei näyttäyty aineistossani ainoastaan negatiivisessa valossa, vaan aineistossani korostuu selviytyminen. Selviytyminen painottuu henkilökohtaiseen ja arkipäiväiseen toimijuuteen Ruth Listerin (2004, 130) toimijuuden jaottelussa, ja toimijuus sisältää myös erilaisia köyhyyden myötä kehitettyjä selviytymisstrategioita. Nuoret ovat kehittäneet selviytymistä edistäviä ominaisuuksiaan ja toimintatapojaan, jotka toteutuvat arkielämässä. Nuorilla on vapaa-ajanviettomahdollisuuksia, perheen tuki ja muita suojaavia verkostoja sekä mahdollisesti omia ansioita kesätöistä tai osa-aikaisista töistä, jotka edistävät omia vaikutusmahdollisuuksia. Heillä on myös suunnitelmia tulevaisuuteensa liittyen, jolloin toimijuus toteutuu henkilökohtaisessa elämässä tulevaisuuteen suuntaavine strategioineen (Lister 2004, 130).

Selviytymisessä ei kuitenkaan ole kyse siitä, että nuori toteuttaisi täysin itsenäistä ja muista riippumatonta toimijuutta, vaan selviytyminen toteutuu tiettyjen suhteiden verkostossa ja toimintaympäristön mahdollistamana. Toimijuus on suhteellista toimijuutta, jolloin yksilöiden itsenäisen toimijuuden sijaan tulevat esiin sosiaalisiin suhteisiin liittyvät riippuvuudet ja ulottuvuudet (Virkki 2004, 18–20), eikä toimijana siis ole täysin vapaa kaikista ulkopuolisista seikoista (Kotiranta & Virkki 2011, 113–114; Barnes 2000, 3-4). Etenkin lasten ja nuorten toimijuutta sävyttää riippuvuus heistä huolta pitävistä henkilöistä (Harju 2008, 119).

Selviytymiseen liittyy positiivisuutta. Eräs nuori kuvailee kehittäneensä myönteisiä piirteitään nimenomaan köyhyyden kokemuksen myötä.

Olen kasvanut vuosien mittaan empaattiseksi, kekseliääksi, ymmärtäväiseksi, viisaaksi, kykeneväksi sekä auttavaiseksi sen takia, että olen kokenut jotain, mitä muut eivät. (K1)

Köyhyys on vaikuttanut kokemukseen siitä, että nuori on kertomansa mukaan alkanut ymmärtää, mikä elämässä on oikeasti tärkeää eikä ole niin pinnallinen. Tämä näkyy erään nuoren kokemuksen mukaan esimerkiksi siinä, että uudet ja hienot vaatteet eivät tunnu tärkeiltä. Eräs kirjoittaja kokee köyhyyden muuttaneen häntä ihmisenä positiiviseen suuntaan, eikä eläminen vähävaraisena haittaa. Ruuan ja rahan arvostamisen oppiminen tulee esiin useissa kirjoituksissa. Köyhyys on opettanut myös epäitsekkyyttä ja taitavaa rahankäyttöä, eikä eräs nuori koe tarvitsevansa mitään ylimääräistä. Lisäksi hän on oppinut köyhänä kriittisyyttä turhista asioista valittamista kohtaan.

Köyhyys on opettanut arjen taitoja, joiden merkitys nousee esiin erityisesti nuoren itsenäistyessä. Eräs kirjoittajista kertoo köyhyyden takia oppineensa vanhemmiltaan, että pitää ostaa mieluummin kestäväää kalliilla kuin halvalla sellaista, joka kestää kolme käyttökertaa. Nuori on oppinut myös sen, että taloudellisesti parempana kuukautena pitää ostaa hätävararuokaa, jotta ei tarvitse *riutua nälissään* sitten kun ei ole varaa ostaa ruokaa. Köyhyyden myötä eräs kirjoittaja kokee kekseliäisyyden ruuanlaitossa hyödylliseksi taidokseen.

Vapaa-ajalla merkityksellistä ovat olleet maksuttomat harrastukset ja ajanviettopaikat, kuten kirjastot ja nuorisotalot, missä on *pleikkoja, koneita, kavereita ja tekemistä*. Kirjoittaja kokee voineensa tehdä kaikkea mitä muutkin lapset ja nuoret, mutta luovien ratkaisujen kautta. Kekseliäisyys vapaa-ajanviettomahdollisuuksia etsiessä on ollut tärkeää, sillä kirjoittaja esimerkiksi pääsi hoitamaan poneja, kun perheellä ei ollut varaa ratsastustunneille. Paikkakunnan koko vaikuttaa harrastusmahdollisuuksiin, mutta toisaalta pienellä paikkakunnalla asumisessa on etunsa. Erään kirjoittajan havaintojen mukaan varallisuuserot eivät näkyneet pienen paikkakunnan arjessa, kun vapaa-aikaan eivät paikkakunnan tarjonnasta johtuen kuuluneet shoppailu, elokuvat ja kahvilat.

Köyhydessä selviytymiseen ja köyhyydestä selviytymiseen myötävaikuttavat suojaavat ihmissuhteet. Nuorten kertomuksissa nousivat esiin erityisesti äidin rooli nuoren tukemisessa, kannustamisessa ja huolenpidossa. Äidit näyttäytyivät myös uhrautuvina ja epäitsekkinä toimiessaan lapsen parhaaksi ja lapsen tarpeet edellä. Eräs kirjoittaja koki äitinsä suojelevan häntä sillä, että äiti ei kerro perheen rahatilanteesta kunnolla. Yksi kirjoittajista kuvaa äidin tehneen selväksi, että vaikka kaikkea ei voi rahan puutteen vuoksi tehdä, on silti mahdollista tehdä jotain. Äiti on kannustanut nuorta monella eri tavalla luottamalla, välittämällä ja auttamalla uuteen alkuun, ja yleensäkin kirjoittaja on kokenut vanhempien kannustaneen koulunkäynnissä. Äidin tukea on tarvittu monissa eri asioissa, esimerkiksi siinä, että nuori on saanut harrastaa. Eräälle nuorelle vanhemmat ovat maksaneet harrastuksen, vaikka lajissa kilpailuun ei ollutkaan taloudellisia mahdollisuuksia. Nuoret mainitsevat hyvänä kokemuksina myös maksuttomat harrastukset ja huvitukset, joissa vanhemmat ovat käyttäneet.

Vanhempien lisäksi myös muusta lähiverkostosta on löytynyt taloudellista tukea ja muuta apua. Nuoria ovat tukeneet taloudellisesti esimerkiksi isovanhemmat ja muut sukulaiset, ja myös äidin miesystävä mainittiin. Parissa kirjoituksessa kerrottiin, että isovanhempi oli tukenut harrastusten kustantamisessa ja vaatteiden ostossa, jotta äidillä olisi

helpompaa. Äiti oli myös saanut lainata isovanhemmalta rahaa. Sukulaisilta saatu tärkeä apu olivat esimerkiksi lahjakortit vaatteisiin.

Muita suojaavia verkostoja nuoret ovat saaneet koulussa ja kaverisuhteiden kautta. Yksi kirjoittaja mainitsee saaneensa tärkeää kannustusta opettajilta. Eräs nuorista puolestaan kokee, että kaveripiirissä perheen köyhyys ei ole ongelma, koska suurin osa kaverista on samassa tilanteessa tai vaihtoehtoisesti kaverit tiesivät tiukasta taloudellisesta tilanteesta, jolloin he eivät ehdota maksullisia menoja. Erään kirjoittaneen vanhempi oli kirjoittajan näkemyksen mukaan ottanut erotilanteen jälkeen huomioon lapsen kaverisuhteet siten, että he muuttivat halvemmalle asuinalueelle vasta silloin, kun pihapiirin kaverilla ei ollut niin suurta merkitystä. Sosiaalitoimen taloudellinen tuki mainittiin vain harvoin, mutta yksi kirjoittaneista tiesi perheensä saaneen tukea vaatteisiin, harrastuksiin, ruokaan ja matkoihin. Yhden kirjoittaneen selviytymistä tukivat se, että hän oli oppinut tuntemaan palvelujärjestelmää: *soosun palvelut*, diakonia-avustus ja ruoka-apu olivat hänen tiedossaan, ja hän tiesi perheensä saaneen taloudellista apua.

Oma ansiotyö näyttäisi edistävän nuorten selviytymistä. Tunne siitä, että voi hallita omaa elämäänsä, auttaakin köyhyudessa selviytymisessä ja vahvistaa köyhyudessa selviytymisen identiteettiä (Lister 2004, 125–126). Osa nuorista kertoo saaneensa kesätöitä tai että on ansainnut käyttörahasa itse jo monena kesänä, jotta olisi yleensäkin varaa johonkin, sillä kaikki eivät saa vanhemmiltaan rahaa omiin menoihinsa. Kesätörahoilla nuori on pystynyt hankkimaan jotain arvokkaampia ja tarpeellisia hankintoja, kuten älypuhelimien tai tietokoneen, ja töissä käyminen on yleensäkin opettanut säästämistä ja vastuuta. Osa-aikainen työ ei siis välttämättä vaikuta negatiivisesti kouluun ja nuoren elämän muihin osa-alueisiin viemällä nuoren vapaa-aikaa, vaan työn merkitystä tulisi tarkastella laajemmasta näkökulmasta nuoren elämässä ja huomioida tasapaino eri toimintojen välillä (Howieson, McKechnie, Hobbs & Semple 2012, 335).

Kesätöillä ja osa-aikaisilla töillä ansaitut rahat kuluvat myös arjen hankintoihin, joihin mainittiin vaatteet ja muut tarpeelliset tavarat. Osa-aikatyöt ovat joidenkin nuorten oman talouden ja opiskelun kannalta tärkeät, sillä iso osa rahoista menee koulukirjoihin. Toisaalta rahaa jää eräällä kirjoittaneella kirjahankintojen jälkeen vähän muihinkin menoihin eikä hänen tarvitse pyytää vanhemmilta rahaa menoihinsa, mistä hän kokee ylpeyttä. Oman kokemuksen kautta nuori on oppinut arvostamaan kaikenlaista toimeliaisuutta ja luovuutta, mihin hän on itse saanut kannustusta kotona.

Lapselle ja nuorelle rahaa tärkeämpää on oppia elämään. Oppia ponnistamaan eteenpäin, olemaan luova, toimimaan rahallisten rajoitusten ulkopuolella. (K2)

Tulevaisuuteen liittyen nuorilla on haaveita ja suunnitelmia haaveiden toteutumiseksi. Nuoret pohtivat tulevaisuuteen kuuluvan opiskelua ja töitä. Eräs kirjoittaja näkee opiskelun ja työn väylänä saada varman pohjan itselleen, jotta hän voi turvata oman elämän ja *äidin vanhuudenpäivät*. Lisäksi kirjoittaja toivoo olevansa samassa parisuhteessa ja saavansa oman kodin ja lapsia. Äidin tuki, turva ja rakkaus ovat olleet hänelle kantava voima, ja hän toivoo lapsilleen samanlaista tunnekokemusta.

Tahdon saada lapsia ja tärjätä heille vhtä vahvaa rakkautta mitä minun äitini on minulle tarjonnut. Toivon, että joku ajattelee minusta samoin, mitä minä ajattelen minun äidistäni. (K1)

Eräs kirjoittaja suunnittelee vapaaehtoiseen asepalvelukseen menemistä ja opiskelua ulkomailla yliopistossa. Hänen koulutusvalintaansa vaikuttavat urahaaveet, sillä hän haluaa edetä tulevilla urallaan. Jotkut kirjoittajat kertovat palkan vaikuttavan ammatinvalintaan. Palkkaan ja hyviin etenemismahdollisuuksiin rinnastetaan myös muita ominaisuuksia, kuten työn kiinnostavuus. Yksi kirjoittaja toivoo hyvän palkan lisäksi saavuttavansa mahdollisuuden auttaa työssään muita. Hän toteaa, että raha ei ole tärkeintä, mutta se on kuitenkin tärkeä osa tulevaisuudensuunnitelmissa. Tämä näyttäytyy varsin arkisissakin tavoitteissa, jotta voisi mennä kauppaan eikä tarvitsisi katsoa hintalappua ja että omat lapset voivat tulevaisuudessa harrastaa ja pääsevät ulkomaanmatkoille. Toinen kirjoittaja näki köyhyyden kannustaneen kouluttautumaan paremmin. Köyhyys kannustaa erään kirjoittajan mielestä menestymään ja tekemään töitä asioiden eteen. Hän arvioi, että jos kaiken saa vain pyytämällä, tulee tulevaisuudessa eteen se, ettei kaikkea voi saada tekemättä mitään.

Tää kaikki myös motivoi mua pärjäämään koulussa että saan hyvän koulutuksen ja hyvän työn mistä sitten saa kunnolla rahaa (K54)

Aineistossa oli myös toisenlaisia kokemuksia. Erään kirjoittajan mukaan köyhyys ei pelota eikä palkka vaikuta ammatinvalintaan. Hän oli oppinut, että pienelläkin rahasummalla selviää, kunhan hänelle ei tule lapsia. Tällöin köyhyyden myötä omaksuttu toimijuus näyttää liittyvän myös tulevaisuuden ajatuksiin, jolloin arjessa selviytymistä rajoittaisivat nuoren näkemyksen mukaan mahdolliset omat lapset.

Nuorten selviytymisen toimijuudessa kyse on eniten omista hyvistä toimintatavoista ja valinnoista, joihin saa tukea verkostossaan. Aineistossani yhdessä kirjoituksessa on kyseessä kuitenkin myös yhteisöllinen, organisoitunut toimijuus (Lister 2004, 130), jolloin kirjoittajalla on pyrkimys tulevaisuudessa vaikuttaa vähävaraisten elinolojen pa-

rantamiseen. Kirjoittajan tulevaisuuden suunnitelmat oman uran edistämisen lisäksi liittyivät elämänsenteeseen ja muiden auttamiseen esimerkiksi äänestämällä sellaista, joka edistää kaikkien mahdollisuuksia henkisen pääoman saavuttamiseen, ja hän pitää tärkeänä, ettei pilaa itseään ja elämänsentettaan. Hän ei myöskään halua pitää asioita itseltään selvinä, vaan ymmärtää monenlaisen köyhyyden olemassaolon, eikä hän yleensäkään halua ajatella, että kaikki voisivat ansaita oman aseman, jos olisivat tehneet tarpeeksi töitä. Nuoren ajatus korostaa sitä, että köyhyydellä on monenlaiset kasvot ja että aina ihminen ei voi vaikuttaa oman tilanteensa edistämiseen tai ikään kuin ansaita asemaansa, vaan yhteiskunnan turvaverkkojen ja mahdollisuuksien tarjoamisen tulisi ulottua jokaiselle.

6.2 Kiitolliset

Kiitollisuus näyttäytyi köyhyyden kokemuksessa voimavarana. Nuoret toivat esiin asioita, joita he ovat oppineet köyhyyden vuoksi, sekä kiitollisuuden tukiverkostoaan kohtaan.

Kiitollisuus ei ole itsestäänselvyys, vaan siihen on voinut päätyä eri toimijuuksien kautta. Kiitollisuuteen oppinut nuori kirjoittaa olevansa kiitollinen siitä, mitä hänellä on. Kiitollisuus näyttäytyykin oppimisen ja onnistumisen kokemuksena, sillä siihen liitetään myös ajatukset siitä, että *osaa* olla kiitollinen ja tyytyä vähään. Kiitollinen osaa iloita pienistä eikä katkeroidu ja vertaile.

Olen oppinut sen [svyllisen etsimisen] sijaan olemaan kiitollinen siitä mitä minulla on sen sijaan kuin olisin vihainen siitä mitä minulla ei ole. (K1)

ja osaan olla onnellinen siitä mitä mulla on enkä ajattele sitä mitä mulla ei ole (vaikka haaveilenkin tosi paljon ties mistä upouusista jutskista) ja että osaan myös iloita niinkin pienestä asiasta kuin hyvän tuoksuinen puhdas pyykki ku ostin uutta huuhteluinetta.... (K39)

Nuoret tuovat esiin, että köyhyyden myötä on oppinut arvostamaan elämän pieniä asioita. Kirjoittaja on huomannut yhtäläisyyttä siinä, että mitä köyhempi perhe, sitä enemmän osaa arvostaa elämän pieniä asioita. Köyhyys on opettanut, että elämässä on tärkeämpiä asioita kuin materialistiset asiat eivätkä kaikki asiat ole itsestäänselvyksiä. Köyhyyden myötä ymmärtää rahan arvon ja oppii, miten käyttää rahaa. Eräs kirjoittaja on oppinut näkemään myös onnena sen, että ei ole rahaa kaikkeen jolloin rahan eteen täytyy tehdä töitä. Tämä on opettanut arvostamaan rahaa, kun kaikkea ei saa, mitä haluaa ja rahaa ei

voi saada töitä tekemättä. Nuori kirjoittaa kokevansa, että ei koe olevansa katkera, vaan pikemminkin onnekas, että on saanut elää rahan suhteen vaatimattomasti.

Myös Lemetyisen (2014, 110) tutkimuksen vastauksissa köyhyys oli nuorten kokemuksissa yhteydessä hyviin piirteisiin, kuten ahkeruuteen, säästäväisyyteen, ystävällisyyteen ja avuliaisuuteen, jotka näyttäytyivät yksilön voimavaroina ja joiden avulla köyhyydestä on mahdollista päästä pois tai toisaalta kieltää ja peittää köyhyyden kokemusta. Joka tapauksessa köyhyykokemus kasvatti myös kykyä sietää vastoinkäymisiä. (Lemetyinen 204, 110.)

Köyhyys ei ole välttämättä merkityksellisin ja määrittävin asia nuoren elämässä. Eräs kirjoittajista korostaa, että kokee olevansa uskomattoman onnekas ja rikas. Hän on elänyt hyvässä ympäristössä, kaupungissa asuminen on mahdollistanut monenlaiset lähipalvelut ja nuori on saanut kannustusta kotona ja koulussa. Perheessä ei myöskään ole ollut työttömyyttä tai pitkäaikaissairauksia, minkä kirjoittaja on kokenut onnekseen.

Kirjoituksissa tulee esiin kiitollisuus äitejä kohtaan, jotka ovat tehneet parhaansa lasten eteen. Äiti nähdään esimerkillisenä ja jopa uhrautuvana: hän ei ole käyttänyt rahaa itseensä, vaan aina ensin huolehtinut lasten tarpeista ja vasta sitten katsonut, jääkö itselle mitään. Kiitollisuutta kokeneiden äiti on tehnyt parhaansa mahdollistaakseen lapselleen hyvän elämän. Sosiaaliset suhteet tuovat materiaalisen tuen lisäksi myös emotionaalista tukea (McKendrick, Cunningham-Burley & Backett-Milburn 2003, 39), mikä on erityisen tärkeää kasvavalle ja kehittyvälle nuorelle, joka on monelta kannalta riippuvainen vanhempiensa huolenpidosta. Vanhempien läsnäolo ja onnellisuus ovat tuoneet eräälle kirjoittajalle turvaa, jonka hän on ymmärtänyt myöhemmin.

Mä oon näin vähän vanhempana tajunnut kuinka kiitollinen oon että meillä oli mun lapsuudessa molemmat vanhemmat niin läsnä meidän lasten elämässä ja jotenkin onnellisia, vaikkei esimerkiksi koskaan lomilla lennetty etelään. (K55)

Yhdessä kirjoituksessa tuodaan esiin kiitollisuus etuusjärjestelmää kohtaan. Nuori tiedostaa yhteiskunnan tuen tulevan verorahoista ja hän kokee, että ilman tukea asunnottomuus olisi perheelle todellinen uhka.

Sossut pitää huolen, että on kunnon vaatteet, harrastukset ja ruokaa pöydällä ja maksaa juna-lippuni tms., jos niitä tarvitsen. -- Ilman veronmaksajia eläisimme varmaan pahvilaatikossa vailla ruokaa, ihan totta. (K10)

Sosiaalitoimen tuen lisäksi mainittiin kolmannelta sektorilta saatu tuki, jota kohtaan nuori tunsikin kiitollisuutta. Nuori on saanut lahjoituksia kirkon diakoniatyön kautta, kun perheellä oli huono taloudellinen tilanne. Kirkon tuella perhe oli saanut jouluhankintoihin tukea,

samoin kuin *ystävällisiltä ihmisiltä*. Kirjoituksessa jäi epäselväksi, minkä kautta mainitut ystävälliset ihmiset olivat auttaneet perhettä. Mahdollisia auttajia ovat kolmannen sektorin toimijat sekä yksityiset keräykset, joita toteutuu nykyään esimerkiksi sosiaalisen median kautta. Tällaisia keräyksiä on esimerkiksi joulun alla vähävaraisten jouluvalmisteluiden tukemista varten perustetuissa ryhmissä. Tällöin köyhyyden rakenteelliset syyt, kuten työttömyys, matala palkka ja yhteiskunnan eriarvoisuudesta johtuvat mahdollisuuksien heikkenemiset herättänevät solidaarisuutta ja empatiaa, kun taas jos köyhyyden syy liittyy puolestaan yksilöön ja hänen puutteellisiin elämänhallinnan taitoihinsa, yksilö ei mahdollisesti saa osakseen yhtä suurta solidaarisuutta (Saari 2015, 101).

Kiitollisuus peittää myös kateuden tunteita. Nuori kuvailee, että kateuden tunteiden tullessa hän muistaa, kuka elämisen maksaa ja tiedostaa perheen saaman tuen. Eräs kirjoittaja puolestaan kokee, että ei haluaisi valittaa tilanteestaan, koska vanhemmat ovat olleet anteliaita ja ymmärtävät, että kirjoittaja tarvitsee uusia vaatteita. Hän on kiitollinen vanhempiensa ymmärryksestä.

Kiitollisuus voi liittyä myös ajatuksiin tulevaisuudesta. Eräs nuori toteaa, että ei koe innokkuutta opiskelua kohtaan, joten hakeutuu mielellään pienipalkkaiseen ammattiin ja aikoo olla siihen tyytyväinen. Hän kirjoittaa, että ei kaipaa varakasta elämää, koska sitä ei ole koskaan ollut. Tällöin hänen valintoihinsa ja mahdollisuuksiinsa sekä niiden rajoitukseen liittyy myös muita tekijöitä (Gordon 2005, 115), kun taloudellinen tilanne suuntaa toimijuutta ja asettaa sille ikään kuin ammatinvalinnan rajoja.

6.3 Toiveikkaat

Toiveikkuus näyttäytyy nuorten kirjoituksissa voimavarana, joka suuntaa tulevaisuuteen ja myös omiin mahdollisuuksiin vaikuttaa tulevaisuuteensa. Koulutus nähdään keinona tulevaisuuden rakentamisessa. Myös yhteiskunnalliselta kannalta koulutukseen investointi näyttäytyy tulevaisuudessa köyhyyden vähentäjänä (Karoly 2001, 314, 355–356). Toiveikkuus toteutuu Ruth Listerin köyhien toimijuuden jaottelussa (2004, 129–153; ks. kuvio 1) henkilökohtaisena toimijuutena, jolla on strateginen ulottuvuutensa muutokseen ja köyhyydestä pois pääsemiseen pyrkivänä toimijuutena.

Nuoret kirjoittavat toiveikkuudestaan saavuttaa haluamansa ammatti ja hyvä työ, josta tykkää. Toiveikkuus ammatista ja tulevaisuuden työstä kietoutuu joillakin köyhyyden kokemukseen siten, että tällöin ei tarvitse kokea ahdistusta laskuista ja on mahdollista

myös säästää rahaa. Erään kirjoittajan toiveena on, että kun hän on valmistunut ja työelämässä, hänellä ei olisi ongelmia rahaan liittyen ja voisi joskus matkustaa ulkomaille. Yksi puolestaan kertoo, että on lapsesta saakka tahtonut menestyä ja saada hyväpalkkaisen ammatin. Tällöin hän voisi kuluttaa niin, että hänen ei tarvitsisi miettiä arkisia ostoksiaan, kuten ruokaa.

unelma ois et jonain päivänä vois mennä kauppaan ja ostaa mitä tahansa ruokaa ilman että miettii rahojansa. (K57)

Toiveikkuudessa tulee jonkin verran esiin toiveita esimerkiksi asumiseen liittyen, että aikuisena oma koti olisi viihtyisä. Eräs nuori toivoo voivansa käyttää luonnonmukaisia tai kotimaisia tuotteita miettimättä niiden hintaa. Toiveet saattavat siis näyttää varsin pieniltäkin asioilta, jotka merkityksellistyvät nuoren mielessä muihin arvoihin, kuten ekologisuuteen tai terveellisyteen.

Materialististen asioiden lisäksi nuorten toiveet liittyvät sosiaalisiin suhteisiin. Eräälle nuorelle suurin toive on perustaa perhe ja että hän voisi olla kotona lasten kanssa. Hyvät ihmissuhteet ovat tärkeitä toiveita. Yksi nuorista luettelee haaveilevansa ehkä kumppanista ja lapsesta, lemmikin hankinnasta ja hyvien ystävien seurasta. Myös omaa hyvinvointia toivotaan, jotta hän olisi aikuisena henkisesti ja fyysisesti tasapainossa. Yhdellä nuorella toiveikasta toimijuutta tuovat opiskelun lisäksi terveydestä huolehtiminen juoksulenkillä käymällä.

Toiveikkuutta lisää oman rahan ansaitseminen. Oman taloudellisen tilanteen edistäminen on arjen toimijuutta, jolla on yhteytensä arjessa toteutuvaan ja voimavaroja tuovaan pieneen toimijuuteen. Tällöin tärkeää on toiminnan merkitys ja sen suhteutuminen siihen, mitä yhteiskunnassa pidetään arvokkaana. (Krok 2009, 29–31, 140.) Eräs nuori kirjoittaa iloiten töiden saamisesta, sillä hän odottaa töiden helpottavan elämää. Kesätöiden saaminen ei ole useinkaan itsestänselvyys, ja eräs kirjoittaja toteaaakin saaneensa kesätöitä vain kaupungin kautta vanhemman yrityksestä, jolloin palkka on alhainen. Oman rahan ansaitseminen tuo nuorelle mahdollisuuksia itsenäisyyteen ja valitsemiseen sekä kuluttajana toimimiseen, mutta Tess Ridgen (2002, 46, 50) tutkimuksessa työssäkäynnillä on myös haittapuolensa, sillä työhön käytetty aika on pois perheen kanssa vietetystä ajasta ja vapaa-ajasta. Työ voi vaikuttaa koulussa jaksamiseen, jolloin koulun, työn ja vapaa-ajan kanssa tasapainottelu voi olla nuorelle kuormittavaa. Rahan ansaitsemisella saavutetaan kuitenkin itsenäisyyden lisäksi myös vaikutusmahdollisuuksia omaan

sosiaaliseen elämään, jolloin nuori voi toisaalta ostaa tarvittavia asioita, mutta myös kuluu kuluttajana vertaisryhmäänsä. (Ridge 2002, 43–51; Harju & Thorød 2010, 291–294).

6.4 Huolehtijat ja ymmärtäjät

Yksi nuorten toimijuuksista on perheen taloudellisesta tilanteesta huolehtiminen ja tilanteen ymmärtäminen. Huolehtijan toimijuutta omaksuneet nuoret tuovat esiin tietoisuuttaan perheen taloudellisesta tilanteesta eri tavoin. He arvioivat köyhyyteen johtavia syitä, toteavat käytettävissä olevat toimeentulon lähteet ja suurimmat menoerät ja pohtivat omaa rooliaan ja mahdollisuuksiaan kuluttajana perheen taloudellisen tilanteen vaikutuksen alla. Huolehtimisella nuoret myös tavallaan suojelevat omia vanhempiaan (Ridge 2002, 148).

Köyhyyteen liittyä selittämistä ja ymmärtämistä köyhyyteen johtaneisiin syihin liittyen. Nuoret tuovat esiin köyhyyden monenlaisia tilanteita, joihin liittyvät esimerkiksi nykyajan työmarkkinat: myös korkeakoulutetut voivat kokea köyhyyttä. Yksi kirjoittajista luettelee useita syitä, minkä vuoksi perhe on köyhä, ja täsmentää painavin sanoin, että äiti etsii töitä koko ajan, mutta työpaikkoja ei *kasva puussa*. Nuori osoittaa näin tiedostavansa työmarkkinatilanteen, missä kaikille ei riitä töitä huolimatta koulutuksesta. Nuorten kirjoituksissa tulee ymmärrystä vanhempien tilannetta kohtaan, samoin kuin köyhyyden syitä kohtaan. Yksinhuoltajuutta taloudelliseen niukkuuteen vaikuttavana tekijänä ymmärrettiin, samoin kuin muuttuvia tilanteita ja sattumanvaraisuutta, joille ei itse välttämättä voi mitään:

Aina se oma panos ei riitä, matkaan tulee muuttujia. (K13)

Aineistossani tuli esiin myös vanhempien puolustamista vastauksena etenkin aineistoni ulkopuolelle jääneisiin, muiden kirjoittajien kommentteihin siitä, että kouluttamattomuus olisi syynä köyhyyteen, jolloin köyhyys olisi valintojen tai esimerkiksi ahkeruuden puutteen seuraus. Puolustavissa teksteissä todetaan, että vanhemmat ovat kouluttautuneet tai hankkineet korkeakoulutuksen, jolloin köyhyyden syynä ei ole koulutuksen puute, vaan jokin muu sattumanvarainen tai rakenteellinen, vanhemmasta riippumaton syy. Aineistoni ulkopuolisissa, kritisoivissa kommentteissa köyhyys näyttäytyy toisinaan omana syynä, aivan kuin kaikki olisivat aluksi samoilla lähtökohdilla samalla lähtöviivalla, mutta toisten ominaisuudet, toimintatavat tai valinnat vain johtavat köyhyyteen tai huono-

osaisuuteen. Tällaiset kommentit korostavat köyhyyden syiden paikantumista yksilöön. Toimintateoreettisessa viitekehyksessä tarkastellaan toimijuutta ottaen huomioon rakenteellinen näkökulma, joka on vaikuttamassa yksilön valintoja rajoittaviin resursseihin, sekä rakenteiden luomat mahdollisuudet ja rajoitukset (Goldthorpe 2007; Moisio & Erola 2013, 256–257). Nuorten ymmärtävissä ja köyhyyttä selittävässä teksteissä rakenteiden nähdään olevan yhteydessä vanhempien tilanteeseen.

Perheen lasten lukumäärän pohtiminen tuli esiin etenkin kuvauksissa asunnon koosta ja vaatteiden kierrättämisestä, jolloin täytyy oppia jakamaan asioita ja katsomaan halvin vaihtoehto. Nuoret toivat vain harvoin esiin lapsimäärän olevan köyhyyden syynä, vaikka lapsiperheiden köyhyyttä tarkasteltaessa köyhyysrajan alapuolella elävistä lapsista suuri osa kuuluu monilapsisiin tai yksinhuoltajaperheisiin. Esimerkiksi kolmilapsisiin tai sitä suurempiin perheisiin kuului kaikista lapsista 34 prosenttia, mutta köyhyysrajan alapuolella elävistä lapsista monilapsisessa perheessä elää jopa 44 prosenttia. (Salmi, Lammi-Taskula & Sauli 2014, 87.) Toisaalta on ymmärrettävää, että sisaruksia ei itsensä paikkanneta köyhyyden syiksi, sillä kyse on kuitenkin nuoren perheenjäsenistä eikä ainoastaan perheen tulovirran jakajista.

Huolehtijan toimijuutta omaksuneet nuoret tietävät perheen tulot ja esimerkiksi asumiseen kuluvan rahasumman. Eräs kirjoittaja kertoo tienneen tämän jo lapsena, mitä hän myöhemmin arvioi, ettei lapsen olisi tarvinnut huolehtia asiasta.

Olin lapsena jo hyvin tietoinen siitä että rahaa ei ole, kysyin äidiltä usein paljonko se tienaa ja riittääkö rahat ruokaan, lapsen ei pitäisi miettiä tuollaista. (K57)

Taloudellisen tilanteen tiukkuuden ymmärtäminen vaikuttaa ostoskäyttäytymiseen. Eräs nuorista kirjoittaa, että ei tarkoita haluavansa kaikkia merkkituotteita, mutta olisi kivaa joskus ostaa uusia vaatteita tai käydä elokuvissa. Mahdollista kateellisuuden tunnetta tarkastellaan myös ymmärtäväisesti ja selittävästi. Nuori joutuu selittämään kavereilleen, miksi ei esimerkiksi pääse esimerkiksi elokuviin. Selitys rahattomuudesta johtaa kuitenkin ihmettelyyn, että nuori ei ole saanut vanhemmaltaan rahaa aikoihin.

Kaverit pyytelee just usein leffaan (mikä on tietty kivaa) mutta yritän selitellä etten pääse koska ei oo rahaa ni monet alkaa ihmettelee, että enhä oo saanu äitiltäni rahaa kuukausiin. Jos sanon, ettei hänelläkään oo rahaa niin kyllä niitä ihmetyttää. (K6)

Yksi kirjoittaja koki ärsyttävänä sen, että kaverit sanovat hänen äitiään itsekkääksi, kun nuori ei saa äidiltään rahaa elokuviin. Nuori puolestaan kokee ymmärrystään äitiänsä koh-

taan, että hänellä ei ole antaa nuorelle rahaa. Huolehtimisen omaksumisen osaksi toimijuuttaan voi tuoda mukanaan sen, että rahan ajattelemisen vie jatkuvasti energiaa ja voimavaroja. Eräs kirjoittanut on kokenut muiden nuorten arvostelua siitä, että hän ajattelee rahaa liikaa.

Jotkut mun "kaverit" (jotka oon onneks jo heivannu elämästäni) on arvostellu sitä et "mä ajattelen vaan rahaa", mut totta puhuen kuka ei haluais elää tietäen et niilt ei tulla repii kämppää alta koska niil ei ollu varaa maksaa vuokraa? Tai että ne tietää et niil on aina varaa ruokaan, terveelliseen sellaseen vieläpä? (K5)

Kirjoittaneella nuorella on selitys jatkuvaan rahan ajattelemiseen ja huolehtimiseen, sillä hänellä on kokemus siitä, että perheellä ei ole riittänyt rahaa ruokaan ja vuokran maksamiseen. Kokemuksiensa myötä hänen huolensa rahan riittävydestä on pelkoa siitä, mitä tapahtuu, jos rahaa ei ole. Nuori ei haluaisi elää huolehtien rahasta, mutta huolehtiminen on osa hänen arjen toimijuuttaan. Saman kirjoittajan tulevaisuuden toiveena on, että jos hän hankkii lapsia, he saisivat kasvaa lapsina, heillä olisi kaikkea, mitä tarvitsevat eikä lasten tarvitsisi miettiä rahaongelmia. Kirjoituksessa tulee esiin kontrasti hänen lapsuutensa ja hänen tulevaisuuden lapsiensa arjen välillä. Kirjoittaja kuvailee tulevaisuuden ajatuksessaan asioita, joista hän on itse jäänyt paitsi köyhyyden vuoksi.

Huolehtiminen voi liittyä arjen toimijuudessa myös muuhun kuin rahaan. Yhdessä perheessä nuori huolehti nuoremmista sisaruksistaan äidin sairastuttua vakavasti. Isovanhempi oli tällöin tukena, hoiti käytännön raha-asiat ja kävi tuomassa ruokaa. Tilanne on ollut nuorelle varmasti raskas ja traumaattinenkin kokemus. Hän kirjoittaa kokeneensa, että sosiaalitoimea ei kiinnostanut lasten eläminen keskenään. Toinen kirjoittaja puolestaan havainnoi äitinsä itkevän itsensä uneen. Eräs kirjoittaja kuvaa lapsuuden ja nuoruuden rahastressin johtaneen epämääräiseen huolestuneisuuden tunteeseen. Köyhyys ja taloudellinen niukkuus tuokin mukanaan epävarmuutta sekä arkeen että tulevaisuuteen liittyen. Nuoren kokema *epämääräinen huolestuneisuuden tunne* kuvastaa hyvin monen nuoren tilannetta, kun omat vaikutusmahdollisuudet tilanteeseen ovat varsin rajalliset eikä ole varmuutta riittävän tasaisesta tai paremmasta elintasosta tai omien voimavarojen riittävydestä sitä kohti mahdollisesti pyrkiessä.

Rahatilanteesta huolehtimiseen liittyy ristiriitaisia tunteita. Erään kirjoittajan mukaan hän tietää, että hänen ei pitäisi huolehtia rahoista, mutta ei voi mitään sille, että huolehtii silti perheen taloudellisesta tilanteesta. Yksi kirjoittajista kokee vanhempien raha-asioista huolehtimisen ärsyttäväksi, samoin kuin sen, kun hän joutuu lainaamaan

vanhemmille rahaa. Nuoret huolehtivat myös vanhempien hyvinvoinnista. Nuoren tulkin mukaan äiti saattoi jättää ruokailuja väliin sen vuoksi, että kaikille muille riittäisi ruokaa. Perheen kokiessa köyhyyttä nuoret asettavat myös muita omien tarpeidensa edelle:

En esim aina viitti pyytää ostamaan jogurttia, koska äiti voi vaikka tarvita niitä rahoja johonkin tärkeempään. (K6)

Nykyään äidin tilanne on ihan hyvä, mutta musta tuntuu siltikin ihan hirveältä jos joudun pyytämään rahaa tai jos äiti "tuhlaa" muhun. (K47)

Huolehtiminen ulottuu arjen toimijuudessa perheen rahankäyttöön, kun nuori tarkastelee omaa osuuttaan ja pyrkii siten vaikuttamaan esimerkiksi ostoksiin. Tämän vuoksi hän saattaa kokea jopa huonoa omatuntoa, jos hänen tarpeisiinsa menee rahaa eikä nuori välttämättä pyydä haluamiaan asioita. Tutkimuksissa vähävaraisilla lapsilla esiintyykin rahan tai tavaroiden pyytämisen sijaan toisenlaisia strategioita, kuten säästäminen (esim. Harju 2008, 81–88). Huolestuttavaa on myös ilmiö, jossa lapset jättäytyvät ulkopuolelle tapahtumista tai harrastuksista, koska eivät halua kysyä tarvittavaa rahaa vanhemmaltaan sen vuoksi, että he pitävät rahan kysymistä turhana (Ridge 2002, 77, 88; Harju & Thorød 2010, 293–294). Lapset voivat myös vetäytyä oma-aloitteisesti sosiaalisista suhteista esimerkiksi siten, että he eivät kutsu toisia lapsia kylään (Hakovirta & Rantalaiho 2012, 113). Tällöin köyhyys vaikuttaa lapsen toimijuuden rajoihin ja lapsi alkaa käyttämään jo ennakolta sellaisia strategioita, jotka suojaavat häntä ja vanhempia.

6.5 Sinnittelijät

Köyhän identiteetin omaksuminen arjen toimijuuteen näyttäytyy monelle yhtenä selviytymisstrategiana, mikä koettiin olennaisena arjen sujuvuuden kannalta. Köyhyyteen kuuluu sinnittelyä sillä, mitä on. Kekseliäiden strategioiden myötä köyhän identiteetti kietoutuu usein selviytyjän toimijuuteen. Arkisen, arjessa toistuvan toimijuuden tarkoituksena ei ole muuttaa ulkoisia puitteita, vaan ylläpitää arjen toimintoja, mitä Marja-Liisa Honkasalo kutsuu kiinnipitäväksi tai minimaaliseksi toimijuudeksi. (Honkasalo 2004, 57, 80).

Köyhyyden kokeminen saattaa vaikuttaa akuuttia vaihetta pitkäkestoisemmin, minkä johdosta nuori kuvailee omaksuneensa säästäväisen ajattelutavan. Köyhyydestä ei pääse eroon, vaan nuori on omaksunut sen osaksi itseään.

Jotenkin sen köyhyys pinttyi mun aivoihin. (K16)

Köyhydessä pahinta saattoivat olla muiden kommentit. Kirjoittaja on kokenut halveksuntaa, kun ei ole ollut varaa johonkin. Hän pitää kuitenkin tärkeänä, että köyhälläkin saa olla huvittelupäivä, sillä hän pitää mahdollisuutta osallistua sosiaaliseen elämään tärkeänä mielenterveydelle. Tämän vuoksi huvitteluun säästäminen on kirjoittajan mielestä sen arvoista. Köyhänä säästökohde on eri kuin varakkaalla, mutta sillä on silti nuoren mukaan merkitystä.

Varakkaana ne hovit on vaan erilaisia, eikä niitä tartte harkita tai valmistella yhtä pitkään. Jos lompakko pursuaa seteleitä, se säästökohde voi olla vaikkapa matka Filippiineille tai hyvä kamera - köyhänä, se on taas jotain vähän pienempää, mutt sillä on ihan yhtä suuri merkitys sen yksilön psyykkeelle. (K7)

Kirjoittaja muistelee kokemuksiaan ala-asteelta, jolloin häntä ei kirjoittamansa mukaan kiusattu, mutta jos kavereiden kanssa tuli riitoja, hän sai kuulla kulkevasa rumissa ja vanhoissa vaatteissa. Hän myös häpesi perheen romuautoja.

Köyhyyteen ja vähällä toimeen tulemiseen tottuu. Tämä on osoittautunut nuoren mukaan hyväksi puoleksi, kun muuttaa pois kotoa. Hyvä puoli on, että osaa elää vähällä, selviää myös vähällä ruualla eikä valita rahanpuutteesta. Jotkut nuoret tuovat esiin, että he ovat jälkikäteen kokeneet hyvänä asiana sen, että ei ole saanut lapsena kaikkea, vaikka haaveilikin esimerkiksi pelikonsoleista. Näin ei ole oppinut nuoren sanoin palvomaan tavaroita, vaan on oppinut, ettei kaikkea voi saada ja pitää osata jakaa tavaroita. Köyhyys nähdään siis oppimiskokemuksena: köyhyyden myötä nuori on oppinut arvostamaan rahaa ja tuhlaaminen tuntuu pahalta. Nuori kuvailee kokevasa, että on pihi sen suhteen, mitä tulee rahan kuluttamisesta itseensä, kun taas muita kohtaan hän kokee olevansa antelias. Eräs kirjoittaja tuo esiin onnellisuuden tunteen syntymästään köyhään perheeseen sen sijaan, että olisi syntynyt ”rikkaaseen ja täydelliseen” perheeseen. Hän ei pidä varallisuutta suorana tienä onnellisuuteen. Köyhyyden oppimiskokemus aiheuttaa eräälle kirjoittajista kuitenkin myös ristiriitaisia tunteita. Hän näkee hyvänä puolena tulevaisuudessa koittavan yksin asumisen, mihin on kertynyt taitoja, mutta näiden taitojen kertymisen köyhyyttä kokemalla on silti rankkaa.

Hyvänä puolena on se, että oon oppinu arvostamaan rahaa, tai siis luulen että osaisin viisaasti asua yksin. Muuten aika perseestähän tää on. (K31)

Arjen toimijuudessa köyhän identiteetin omaksuneista jotkut tuovat esiin suojaavia verkostojaan, joiden avulla sinnittelevät arjessa ja sosiaalisissa suhteissa. Erästä kirjoittajaa

auttaa isältä saama 20 euroa käyttörahaksi, mutta hän toteaa, että se ei riitä paljon. Toiselle kirjoittajalle kaverit ovat tarjonneet kesällä jäätelöt ja hampurilaiset. Selviytymistä edistää erään nuoren kokemus siitä, että hän ei näytä köyhältä, vaan ostaa vaatteet sieltä mistä muutkin nuoret ja on löytänyt oman tyylin eikä yleensäkkään seuraa muotia orjallisesti. Yksi nuorista puolestaan toteaa, että on tehnyt töitä saadakseen älypuhelimien ja kannettavan tietokoneen köyhyydestään huolimatta.

Näin se vaa on köyhän elämässä. Rikas voi ostaa sen haluamansa älypuhelimien tai tietokoneen heti. (K52)

Suojaavana verkostona mainitaan myös äiti, joka on osoittanut rakkautta. Kuitenkin eräs kirjoittaja kritisoi äidin rakkautta siinä mielessä, että rakkautta osoitetaan väärällä tavalla. Nuoren tulevaisuuden suunnitelmiin kuuluukin toimia toisella tapaa kuin hänen vanhempansa.

Mutta muhun tää kaikki paska ja köyhyys on vaikuttanut siten, että yritän ite tehdä paremmin asiat, kun mun vanhemmat on tehnyt. (K32)

Köyhyyden ja säästeliäisyyden kokemus voi siirtyä myös sukupolvelta toiselle. Kirjoittaja toteaa, että on vaikeaa päästä siitä sosiaaliluokasta, mihin on syntynyt. Tällöin köyhyys voi näyttäytyä kohtalonomaisena jatkumona sukupolvelta toiselle.

Toisaalta köyhyys voidaan kokea myös vastareaktiona nykyajan *tuhlauskulttuurille*. Huono puoli köyhyydessä on erään kirjoittajan mukaan se, että hän ei pysty ymmärtämään niiden valitusta rahasta, jotka eivät oikeasti ole köyhiä. Yksi nuori on myös kokenut, että köyhänä ei aina saa muiden arvostusta eikä häntä kuunnella.

Olen myös oppinut, että ihmiset eivät aina arvosta tai kuuntele köyhää ihmistä. Minullekin välillä nauretaan samoien vaatteiden takia tai minulle suututaan siitä, jos sanon että maksutonta kouluruokaa täytyy arvostaa. (K1)

Kuulluksi tuleminen ja arvostuksen saaminen ovat varsin perustavanlaatuisia toiveita. Nuoria kohdatessa ja nuorten kanssa työskenneltäessä tähän on syytä kiinnittää huomiota, sillä jokainen ansaitsee kunnioittavan kohtaamisen riippumatta esimerkiksi perhetaustasta ja varallisuudesta.

6.6 Epäileväiset ja harmistuneet

Jotkut kirjoittajat tuovat esiin, että perheen taloudellisen tilanteen vaikeus harmittaa ja he kokevat epäilyksen tai pelon tunteita liittyen tulevaisuuteen. Harmia aiheuttavat nykyhetken puutteet ja ulkopuoliseksi jäämisen tai jättäytymisen kokemus perheen taloudellisesta tilanteesta johtuen.

Kouluikäiselle vapaa-ajan osallisuus on monella tavalla merkityksellistä, sillä harrastukset ja vapaa-ajan vietto yhdessä muiden kanssa liittyvät esimerkiksi sosiaalisten suhteiden muodostumiseen ja ylläpitoon sekä yhteenkuuluvuuden tunteeseen (ks. esim. Niemelä & Raijas 2014, 118; Hakovirta & Rantalaiho 2012, 114–116). Harrastuksen aloittaminen on erään nuoren kirjoittajan mielessä, sillä hän haluaisi aloittaa harrastuksen ja olla mukana eri järjestöissä. Nuori muistaa kuitenkin äitinsä sanat siitä, että äiti on kiitollinen, ettei rahaa mene maksullisiin harrastuksiin.

Muistan miten äitini sanoi, että hän on kiitollinen, siitä että en harrasta mitään mihin menisi ylimääräistä rahaa (jääkiekko, jalkapallo jne). Olen iloinen, että äitini on tästä kiitollinen, mutta harmittaa, että haluaisin aloittaa sulkapallon ja olla mukana erilaisissa järjestöissä. Vaikka monien järjestöjen jäsenmaksut eivät ole suuret, liittyminen ei silti äitini mielestä olisi hyvä idea. (K4)

Kaikilla paikkakunnilla ei välttämättä ole maksuttomia tai edullisia harrastusta, jotka olisivat nuorelle mieluisia. Myös harrastukseen kulkemisen kustannukset tulevat mahdollisesti esteeksi vähävaraisessa perheessä etenkin maaseutumaisessa ympäristössä, missä harrastusmahdollisuudet sijaitsevat usein kauempana. (Ridge 2002, 86–88.)

Nuoret tuovat esiin myös negatiivisia tunteita perheen köyhyyttä kohtaan. Eräs kirjoittaja kokee, että on ärsyttävää, kun on köyhät vanhemmat. Ärsyttävyyden tunne tulee myös siitä, kun kaverit saavat hienoja vaatteita eivätkä he ole ostaneet niitä itse toisin kuin hänen täytyy ostaa vaatteensa itse.

Vanhempia ja vanhempien valintoja kohtaan aineistossani on verrattain harvoin kritiikkiä, mutta sitä on kuitenkin havaittavissa myös epäsuorasti. Yksi kirjoittajista miettii, olisivatko asiat toisin, jos hänellä ei olisi pienempiä sisaruksia. Toinen kirjoittaja puolestaan toteaa, että vanhemmilla pitäisi olla hyvät tulot, jotta voisi elättää lapsia, ja hän on oppinut perheensä köyhyydestä, minkälaista lapsuutta hän ei halua omille lapsilleen.

Nuoret pohtivat köyhyyden tuomaa ulkopuolisuuden kokemusta varsin moniulotteisesti. Kavereiden menoista ulkopuolelle jääminen harmittaa, jolloin kiitollisuus ruuasta ja katosta päin päällä ei auta. Nuori on havainnut, että raha helpottaa tiettyjä asioita, kun

taas rahanpuute vaikeuttaa. Köyhyys voi vaikuttaa konkreettisesti osallistumisen mahdollisuuksiin, mutta myös tunteeseen siitä, että on köyhyyden vuoksi erilainen ja ulkopuolinen jo itsessään, mitä nuori tuo esiin selittämällä sitä, miksi hänellä oli vain vähän kavereita.

Mulla oli peruskouluaikoina vähän kavereita koska 'kukaanhan ei tämmösen köyhän perheen lapsen kaa halua kaveerata'. (K48)

Köyhyys tuo joillekin harmia tuovia nolouden ja häpeän tunteita. Esimerkiksi täysi-ikäisyyden kynnyksellä jotkut ovat kohdanneet autokouluun menemisen oletuksen. Yhtä kirjoittajaa nolottaa vastata, kun häneltä kysytään, koska hän menee autokouluun, sillä autokouluun menemiseen ei ole varaa. Yhdelle kirjoittajalle häpeän tunteita aiheuttavat perheen talo ja auto, kun hän vertaa niitä muiden hienoihin taloihin ja autoihin. Hakoviran ja Rantalaihon (2012, 112) mukaan lapsilla saattaa olla kehittynyt välttämisen strategia, jota käytetään välttämään kiusallisia, taloudellista eriarvoisuutta paljastavia tilanteita. Lapsi saattaa esimerkiksi vältellä rahasta ja tavaroista keskustelua tai hakeutua sellaisten lasten seuraan, jotka ovat samanlaisessa taloudellisessa tilanteessa, jolloin taloudelliset erot eivät korostu sosiaalisissa suhteissa. (Hakovirta & Rantalaiho 2012, 112.)

Nuorten kirjoituksissa tulee esiin myös pelkoa köyhyyden seurauksista tulevaisuutta koskien. Vaikka monet kirjoittivat, että köyhyys on opettanut miettimään rahan käyttöä järkevästi ja säästeliäästi, myös päinvastaisia seurauksia tuli esiin. Parin nuoren havainto köyhyyden seurauksesta on se, ettei osaa käyttää rahaa, vaan rahaa saatuaan alkaa välittömästi kuluttaa.

Perusopetuksen jälkeiset opinnot aiheuttivat myös pelonsekaisia mietteitä. Eräs nuori kirjoittaja kertoi miettineensä itsekseen sukulaisia, jotka voisivat mahdollisesti auttaa lukiokirjojen ostossa, koska hän ei haluaisi ottaa opintolainaa. Köyhyys liittyy yhdellä kirjoittajalla myös pelkoihin, miten hänelle käy, jos hän sairastuisi joskus vakavasti.

On olemassa syöpiinkin hoitomuotoja, jotka on kalliita ja joutuu itse maksamaan. Kerran oli siitä uutinen. Tuli heti mieleen että köyhienkö pitää sitten kuolla. (K52)

Tulevaisuuden mietteissä on epäileväisyyttä sitä kohtaan, mitä tulevaisuus tulee todellisuudessa olemaan, vaikka epäilyn lomassa on myös toiveita paremmasta.

Olen tulevaisuuden suhteen hieman skeptinen, mutta toivon, että perheeni rahahuolet hellittävät. (K4)

Lapsuuden perheen köyhyys jättää jälkensä, sillä nuorella oli pelkoa siitä, että kokee jälleen köyhyyden. Myös köyhyyden periytymistä pelätään. Kirjoittaja on tuonut vanhemmalleen esiin pelkoa köyhyyden periytymisestä ja siitä, saako hänen oma lapsensa köyhyyden periytymisen vuoksi kunnon lapsuutta, jos hän lapsia hankkii, ja huoliiko häntä kukaan puoliseksi. Toinen kirjoittaja kokee, että on kärsinyt ainaisesta rahapulasta lapsena, minkä vuoksi hän ei aio hankkia lapsia ennen kuin hänellä itsellään on vakaa taloudellinen tilanne.

Yksi kirjoittajista kuvaa toiveenaan hyvän elämän saavuttamista, josta hänellä on esimerkkejä lähipiirinsä kuuluvista ihmisistä, jotka ovat ammatiltaan lähihoitajia. Eräs kirjoittajista koki köyhyyden vaikuttavan edelleen siten, että hän ei uskalla edes yrittää, ja toinen kirjoittaja puolestaan haluaisi yrittäjäksi, mutta miettii, onko se köyhältä kielletty. Näin köyhyys näyttäytyy rajoittavana tekijänä tulevaisuuden haaveelle. Nuoren pohdintaa siitä, että köyhyys on rajoittanut uskallusta yrittää, olisi tärkeää tietää enemmän. Pelko köyhyyden jatkumisesta tai köyhyyteen vajoamisesta eivät saisi olla lamauttavia esteitä sille, että nuori uskaltaisi yrittää esimerkiksi kohti koulutus- ja ammattitaivoitteitaan

6.7 Syyllisyyttä potevat

Nuoret toivat kirjoituksissa esiin usein köyhyyden syitä ikään kuin toteavasti tai ymmärtäen, mikä tilanteeseen oli johtanut. Nämä syyt eivät liittyneet nuorten toimintaan, vaan vanhempien asemaan, perhesuhteisiin tai sattumanvaraisiin elämäntapahtumiin. Kuitenkin nuorten kirjoituksissa tuli joissakin yhteyksissä esiin nuorten havaintoja siitä, että nuori on kokenut tai kokee edelleen olevansa jollakin tavalla syyllinen perheen köyhyyteen tai on myötävaikuttanut siihen olemassaolollaan. Itseään syyllistäminen ei ole aineistossani yleistä, mutta nuorten kokemuksena se on kuitenkin tärkeä nuoren köyhyyden kokemuksen hahmottamisessa.

Eräs kirjoittajista on havainnut köyhyyden vuoksi syyttäneensä itseään monesta asiasta:

Sitten aloin svyttämään itseäni. Svytin itseäni jopa isäni lähdöstä, joka ei koskaan ole kuulunutkaan elämäni. Svytin itseäni siitä että meillä ei ole rahaa, siitä että meillä ei ole mahtavaa televisiota, siitä että en pysty ostamaan lukiokirjoja aina kurssin alussa. Tietenkin se oli minun vikani. Olen painolasti, riippakivi, loinen, jota ilman äitini pärjäisi paremmin. (K1)

Kirjoittaja on kokenut, että hänen elättämisensä on äidille ikään kuin jonkinlainen taakka, mikä vaikeuttaa äidin elämää. Kuitenkin asiaa käsiteltyään ja monenlaisia tunteita läpikäyneenä hän toteaa, että on päässyt syyllistämisestä pois eikä köyhyyden syiden etsiminen tunnu enää olennaiselta tai tärkeältä.

Yksi kirjoittaja on havainnoinut syyllisyyden tuntoaan sen seurauksena, miten hän tulkitsee vanhempiensa sanoja ja toimintaa. Hänen kokemuksensa mukaan omat vanhemmat näkevät hänet yhtenä ruokittavana lisäsuuna, jonka elättämiseen menee liikaa rahaa ja jota on syytettävä kaikista talousongelmista. Nuori ei koe myöskään saavansa vanhemmiltaan tukea koulunkäymiseen, arkeen, vapaa-ajan suunnitelmiin eikä itsenäistymisen tai tulevaisuuden suunnitteluun. Hän kokee vanhempiensa suhtautumisen olevan vähättelevä ja heikentävän itsetuntoa ja ajatusta siitä, että nuoresta ei tule mitään.

Sit kans vanhemmilta tulee sellanen "jokainen suhun käytetty sentti on hukkaan heitetty sentti"-viba, joten en edes uskalla pyytää muutamaa euroa bussilippuun, saati sitten isompia summia koulutukseen tai itsenäistymiseen. (K5)

Syyllisyyttä podetaan myös muiden valinnoista, päätöksistä ja mahdollisista toimijuuden rajoituksista. Nuoret havainnoivat vanhempien ostoskäyttäytymistä ja esimerkiksi yhden nuoren mukaan hänen äitinsä säästää omista tarpeellisista asioistaan ja vaatteistaan, mikä tuntuu nuoresta pahalta, koska hän tuntee olevansa äidin käyttäytymiseen syyllinen. Vanhemman taloudellinen auttaminen ei ole kuitenkaan nuoren mukaan mahdollista, vaikka hän kokeekin halua auttaa. Syyllisyyden tunne nousee esiin, vaikka nuori kokisi, että kaikesta on säästetty mahdollisimman paljon.

Köyhyyden vaikutukset ulottuvat syyllisyyden kautta myös sellaisiin hetkiin, kun nuori on päässyt osallistumaan johonkin. Esimerkiksi ratsastusleirille pääseminen näyttäytyi myöhemmin yhdelle nuorelle harmittavana, koska hän arvioi, että äidillä ei olisi oikeasti ollut rahaa ja äiti oli nuoren tarpeiden ja halun vuoksi velkaantunut. Nuori kokee syyllisyyttä siitä, kun ei ymmärtänyt tarpeeksi hyvin, että äidillä ei olisi oikeasti varaa.

6.8 Lannistuneet - vai lannistetut?

Nuorten kirjoituksissa tuli esiin myös köyhyyden rajoittama toimijuus. Nämä näyttäytyivät kertomuksina lannistumisesta, luovuttamisen ajatuksista, ahdistuksesta ja turhautumisesta tilanteeseen, jotka vaikuttavat toimijuuteen arjessa, sosiaalisissa suhteissa ja tulevaisuuden suunnitelmissa. Myös arjen toimintoja ylläpitävä pieni toimijuus, jota

Honkasalo (2004, 57, 80) kuvailee tutkimuksessaan, voi kärsiä lannistumisen hallitsevuu-
desta.

Aineistossani köyhyys tuntuu joillekin kirjoittaneista masentavalta ja vaikuttaa it-
setuntoon. Köyhyys vaikuttaa myös sosiaalisiin suhteisiin, sillä nuori kirjoittaa, ettei aina
jaksaa pyytelystä huolimatta lähteä mukaan esimerkiksi ostoksille, kun oma rooli jää köy-
hyiden vuoksi makutuomarin rooliin. Köyhyys tuo ahdistusta, jonka kokemiseen eräs
kirjoittaja ajattelee myös herkän luonteensa vaikuttavan. Köyhyyden näkyminen arjessa
ja arjen toiminnoissa voi olla osa varsin monimuotoisia ongelmia. Köyhyys ei siis ole
välttämättä pelkästään materialististen resurssien puutetta, vaan esimerkiksi voimavaro-
jen ja toiminnan puutetta tai sosiaalista syrjäytymistä (Redmond 2008, 64).

Yksi kirjoittajista kokee köyhyyden vaikuttaneen siihen, että hän on tiedostanut it-
sellään syömishäiriöiden oireita. Kun ei ole varaa ruokaan, hän urheili syömättä, ja kun
taas perheellä oli varaa ruokaan, nuori ei antanut itselle lupaa syödä ennen kuin hän oli
käynyt lenkillä. Nuori kokee nykytilanteensa siten, että riippuen perheen rahatilanteesta
ja siitä, onko ruokaan varaa, hän on joko päiviä syömättä tai syö koko ajan. Epäsäännöl-
linen ruokaileminen johtuu perheen taloudellisesta tilanteesta, ja nuori kokee tämän vai-
kuttavan terveyteensä ja heikentävän hyvinvointiaan. Lisäksi hänellä tulee arjessa van-
hempien kanssa riitaa eikä nuori koe saavansa vanhemmiltaan käytännön tukea
esimerkiksi kouluun kulkemiseen:

Useaan otteeseen on vanhempien kanssa ollut melkein käsirysyä siitä, että saanko rahaa bussikorttiin ladattavaksi tai bensarahaa autoon. Useampaan kertaan olen sitten kyllästynyt ja vain huutanut että "ei mun sinne kouluun tarvitse mennä, ihan hyvin voin vaan jäädä kotiin mätänemään ja kattoo millon alkaa jotkut kitisee siitä et mun on käytävä koulua tai mennä töihin tai olla jollain muulla tavalla hyödyllinen kansalainen". (K5)

Eräs kirjoittaja pohtii asioiden menneen huonompaan suuntaan, koska kotona riidellään
rahasta. Kodin ilmapiiriin on vaikuttanut pitkään masennus, ja kirjoittaja uskoo masen-
nuksen johtuvan kireästä rahatilanteesta. Kirjoituksesta ei ilmene, tarkoittaako kirjoittaja
hänen omaa vai jonkin perheenjäsenen masennusta, mutta hän on kuitenkin havainnut
rahatilanteen olevan yhteyksissä mielenterveyteen ja hyvinvointiin. Laajassa pitkittäistut-
kimuksessa onkin havaittu lapsuuden taloudellisten vaikeuksien näkyvän nuoruudessa
myös mielenterveyden ongelmina (Ristikari ym. 2016, 97).

Kirjoituksissa pohditaan köyhyyttä myös lapsuuden kokemusten kautta. Eräs
nuori kertoo kokeneensa, että jo lapsena oli ahdistavaa tiedostaa puutteet tarpeellisista
asioista sekä niistä, mitkä ovat luokkakavereille itsestäänselvyyksiä, kuten puhelimet, si-
säpelikengät ja matkat. Kirjoittaja kuvaa, että jo lapsena ymmärtää, että on jatkuva hätä

rahasta. Yksi kirjoittajista tuo esiin, että inhosi joulua, kun vanhemmat olivat anteeksi-pyyteleviä ja surkeita ja koulussa kaikki kysyivät, mitä kukin sai lahjaksi.

Köyhyys tuo eräälle kirjoittajalle inhoa elämää kohtaan, sillä hän kokee, että ei voi tehdä mitään eikä hän voi pyytää vanhemmiltaan mitään, koska heillä ei ole rahaa. Kirjoittajan käsityksen mukaan huono taloudellinen tilanne oli vanhempien syytä, eikä heikon taloudellisen tilanteen syytä koskaan selitetty kunnolla, mikä johti asian peittelyyn ja häpeään. Tämä ärsytti kirjoittajaa, kun hänelle ei sanottu suoraan, että ei ole rahaa, jos hän pyysi kaupassa jotain pientä. Kirjoittaja olisikin halunnut, että taloudellisesta tilanteesta puhuttaisiin perheessä.

Myös Lea Lemetyisen (2014, 110) tutkimuksessa nuorten köyhyyden kokemuksista köyhyys aiheutti erilaisia negatiivisia tunteita, kuten epätoivoa, pelkoa, kiukkua, kateutta ja häpeää. Aineistossani häpeä saattoi liittyä varsin arkisiin asioihin, esimerkiksi asumiseen, ja muiden ihmettelevät kommentit tuntuivat raskailta. Häpeän kokemus liittyy muihin vertailuun myös yleisesti ja sitä peilataan myös sitä kautta, häpeävätkö muut nuorta köyhyyden vuoksi.

Tunsin sillon olevani suvun ainut köyhä kun serkkuni perheillä on varaa ja edelleenkin tunnen. Mietin välillä että häpeävätkö he mua ku oon ainut köyhä suvustani. (K51)

Köyhyys osana elämää voi tuntua raskaalta ja rankalta, ja eräs kirjoittaja kertookin, että on jopa raivonnut kotona asiasta. Hän on joutunut kiusatuksi yläasteella köyhyyden vuoksi ja koki olevansa sen vuoksi *luuseri-kategoriassa*. Toisaalta suojaavana verkostona olivat ystävät, jotka eivät nauraneet köyhyydelle.

Vanhempien suhtautuminen nuoren mahdollisuuksiin ja tulevaisuuteen hämmentää kirjoittajan tunteita.

Porukoilta on koko ikäni tullut aika paljon mixed signals, yhtenä päivänä hokee että "kyl sust tulee fiksumpi ja rikkaampi ku vanhemmistas" ja seuraavana päivänä nauraa et "ei sul tuu ikin olee varaa mihinkään hienoon kalliiseen urheiluautoon, sust tulee samanlainen köyhä luuseri ku vanhemmistas" ja niiku????? Mitä te haluutte et mä teen?? Koska?Tollanen?Ei?Oikeen?Auta?? (K5)

Kirjoittaja kokee, että hänestä ei kuitenkaan tule mitään, joten hänen omilla valinnoillaan ja toimijuudellaan ei ole merkitystä. Kirjoittaja toteaa, että vanhempien sanomiset vaikuttavat itsetuntoon eivätkä nosta motivaatiota. Köyhyyteen kietoutuu joillakin kirjoittaneilla myös muita sosiaalisia ongelmia ja perheessä tapahtuneita asioita, eikä köyhyyttä ole aina helppoa erottaa muista vaikeuksista omaksi erilliseksi tekijäkseen.

Lannistuminen näkyy mahdollisuuksissa pyrkiä kohti haaveiden alaa. Kirjoittaja haluaisi opiskella alaa, joka kiinnostaa, mutta alan korkeakouluun on hänen arvionsa mukaan vaikea päästä. Muut väylät tuntuvat hänestä mahdottomilta vaihtoehdoilta, koska ne eivät ole maksuttomia. Nuori pohtiikin, että koska hän on pienestä asti ollut köyhässä perheessä, niin hänellä on kaksi tavoitetta: tulla rikkaaksi tai mennä naimisiin rikkaan kanssa. Näistä tavoitteista molempiin liittyy kuitenkin hänen arvionsa mukaan jopa ylitsopäsemättömiltä vaikuttavia esteitä. Rikkaaksi tulemiseen nuoren pitäisi jaksaa käydä lukio loppuun eikä hän jaksaisi riidellä vanhempiensa kanssa kirja- ja bussirahoista. Tämän jälkeen hänen pitäisi päästä opiskelemaan ja hankkia hyvä työ, eikä hän tiedä, miten oma mielenterveys kestää tavoitteisiin pyrkimisen. Rikkaan kumppanin löytämisessä haasteena on nuoren mielestä hänen kokemuksensa itsestään *ahdistuneena introverttinä*. Toisen kirjoittajan mukaan köyhyys vaikeuttaa seurustelukumppanin löytämiseen, sillä yläasteella *kukaan ei huolinut köyhää*. Sen lisäksi, että köyhyys lannistaa arjessa, köyhyys rajoittaa myös toimijuutta tulevaisuuteen ja sosiaalisiin suhteisiin liittyen.

Tulevaisuuden haaveiden toteutuminen tuntuu kirjoituspyyntöön vastanneesta nuoresta vaikealta, koska hän ei saa perheeltään tukea millään tavalla. Nuori kokee, että hän jää paitsi sekä henkisestä, taloudellisesta että fyysisestä tuesta. Myöskään kotoa muuttaminen ja itsenäistyminen eivät näytä mahdollisilta, koska hänellä ei ole itsenäistymiseen tarvittavia varoja eikä hän saa siihen tukea vanhemmiltaan. Töissä käyminen ei tunnu nuoresta mahdolliselta, koska työnhakeminen ja työn saaminen ei näytä hänen arvionsa mukaan realistiselta työkokemuksen ja suhteiden puuttumisen vuoksi. Nuorelta puuttuvat todelliset valinnan mahdollisuudet, ja nuoren toimijuutta sävyttää lannistuminen. Erilaiset verkostot voivat tukea tai toisaalta rajoittaa nuoren toimijuutta, ja nuorilla onkin lähitökohtaisesti erilaisia toimijuuden resursseja liittyen tukeen tai sen puutteeseen esimerkiksi perheeltä ja muilta sosiaalisilta suhteilta sekä koulutukseen ja talouteen liittyviltä rakenteellisilta tekijöiltä (Gordon 2005, 115–116).

Tulevaisuuden suunnitelmiin vaikuttavat toisen nuoren arvioimat mahdollisuudet työllistyä. Toisaalta epäusko omia mahdollisuuksia koskien näkyy siinä, että ratkaisu tilanteeseen löytyy tavallaan ulkopuolelta, jolloin nuoren roolina on etsiä esimerkiksi rikas puoliso.

Köyhyyteen turhautumiseen ja köyhyudessa lannistumiseen vaikuttavat myös muut asiat kuin pelkästään taloudellinen tilanne. Esimerkiksi eräs nuori kirjoittaja haluaisi muuttaa elämässään sen, että on elänyt köyhässä ja ”huonossa” perheessä eikä hän ole kokenut saaneensa tukea. Hän ei jaksakaan olla kotona, mutta muuttaminen ei ole mahdollista.

Köyhyys saa yhden nuoren miettimään, miksi köyhät hankkivat monta lasta, jos perheellä ei ole varaa lapsiin. Köyhyyden kokemiseen kietoutuu myös muita perheen asioita. Eräs kirjoittaja on kateellinen niille, joilla on hyvät välit vanhempiinsa. Hän toivoisi, että hän voisi mennä äidin kanssa ostoksille, pystyisi juttelemaan kaikesta ja olisi hyvät välit. Hän toivoisi myös, että olisi tuttavaperheen lapsi, koska sen perheen vanhemmat ovat mukavia ja heillä on hänen arvionsa mukaan ihan hyvät tulot.

Nuorten kertomuksissa näkyy myös turhautuminen köyhyyteen ja siihen, että pitäisi aina olla kiitollinen. Kiitollisuuden odotus mainitaan, mutta lisäksi on havaintoja sitä, että köyhän rooli hyvinvointivaltiossa ei ole kuitenkaan aina helppo.

Ei ole lottovoitto syntyä köyhäksi Suomessa vaikka saisikin ruokaa ja on katto päin päällä. (K51)

Lannistumiseen vaikuttavat myös negatiiviset kokemukset yhteiskunnan turvaverkoista ja niiden pettämisestä (ks. Lemetyinen 2014, 111). Eräs kirjoittaja on kokenut katkeruutta yhteiskuntaa kohtaan, kun köyhistä ja sairaista ei huolehdita. Hän toteaaakin, että jos hän saa lapsia, hän kannustaa heitä hankkimaan koulutuksen ja muuttamaan pois, jos sama tilanne jatkuu. Kirjoittaja toivoo tuleville lapsilleen hyvää lapsuutta, jossa ei tarvitse murheitä rahasta, ja hänelle hyvätuloiseksi tuleminen näyttäytyykin ainoana tavoitteena ja ratkaisuna tilanteessaan.

7 YHTEENVETO JA POHDINTA

7.1 Köyhyys toisin sanoen – nuorten kokemuksia köyhyydestä

Köyhyys on moniulotteinen ja yhä ajankohtainen ilmiö yhteiskunnassamme. Erilaiset kuluttamisen mahdollisuudet tulevat globaaleiden markkinoiden ja teknologian myötä lähelle, ja nuoret näkevät ympärillään monien voivan toimia monipuolisesti kuluttajina, mikä ei kuitenkaan ole samalla tavalla mahdollista vähävaraisen perheen nuorelle.

Köyhyyden merkitykset nuorten arjessa ovat hieman yllättäenkin varsin tavallisia asioita, jotka koskevat ruokaa, vaateetusta, asumista sekä vapaa-ajan viettämisestä. Nuorten kokemassa köyhyydessä ei aineistoni perusteella näyttäisi olevan kyseessä ainoastaan siitä, että ei voi perheen vähävaraisuuden vuoksi saavuttaa uusimpia trendejä esimerkiksi muotiin tai teknologiaan liittyen, vaan köyhyys näyttäytyy osana arkea. Yleensäkin lapset ovat tarkkaavaisia ja havaitsevat arjessaan useista erilaisista asioista taloudellista eriarvoisuutta lasten ja perheiden välillä (Hakovirta & Rantalaiho 2012, 57–68). Lapsiperheiden kulutuksessa välttämättömät asumiseen, vaatteisiin ja ruokaan liittyvät menot korostuvat, ja näiden lisäksi lapsiperheille tulee menoja kulttuuriin ja vapaa-aikaan liittyvistä menoista sekä liikenne- ja matkailukuluista (Niemelä & Raijas 2014, 107, 110–111). Suhteellisessakin köyhyydessä tarkastellaan siis arjen perusteita, joiden ollessa kunnossa nuorella ei mene energiaa ruuasta, asumisesta, vaatteista tai harrastusmaksuista huolehtimiseen ja hän pääsee osalliseksi tavanomaisiin asioihin yhteiskunnassa harrastuksissaan ja vapaa-ajalla vertaissuhteissaan kasvaessaan kohti aikuisuutta.

Sanoina *köyhä* ja *köyhyys* näyttäisivät olevan nuorille vaikeita vastaanottaa ja hyväksyä käyttöön, sillä nuorten kirjoituksissa köyhyyden määritelmää lähestytään toisinaan kiertoilmauksilla. Tutkielmaa kirjoittaessani käytän itsekin myös sanoja *vähävarainen* ja *pienituloinen* tarkoittaessani köyhyysrajan alapuolella olevaa ihmistä, ja toisinaan kirjoitan esimerkiksi *taloudellisista vaikeuksista* köyhyyden sijaan. Vieraskielisestä kirjallisuudesta köyhyydelle on lukuisia eri sanoja vaihdellen sen mukaan, mitä köyhyydellä tarkoitetaan ja kulloinkin painotetaan. Köyhyyden mittaamisessa jo käsitteet asettavat oman haasteensa, sillä köyhyys-sanaa saatetaan vierastaa, ja myös kysymykset minimoituneen sisällyttämistä asioista ovat osoittautuneet ristiriitaisiksi ja vaihteleviksi (Kallio 2003, 39–40).

Kirjoittaessani köyhyydestä käsittelen ilmiötä, joka on nuorille tuttu kokemuksen kautta, mutta samalla ehkä sanana vieras ja toiseutta ilmaiseva. Onko *köyhyys* jopa ruma sana, joka ikään kuin antaa vahvasti määrittävän *köyhän* leiman? Joka tapauksessa nuoret kirjoittavat myös itse *köyhyydestä*, vaikkakin välillä kierrellen. Olen todennut sanan olevan edelleen käyttökelpoinen, vaikka sen määrittelyssä on haasteensa ja sana sisältää myös vivahteensa esimerkiksi leimaavuudesta ja toiseudesta. Tutkimuskysymyksiini olen päätenyt kirjoittamaan köyhyydestä suoraan ja kaunistelematta sitä jonkin toisen ilmaisun kautta. Tutkielman eettisyyden periaatteeseen sisältyy tutkittavien kunnioittaminen, mitä pyrin toteuttamaan läpi tutkielmani arvostamalla nuorten näkemyksiä ja pyrkien ymmärtämään niiden hienovaraisetkin vivahteet, samoin kuin kirjoittamaan tutkittavia kunnioittavalla tavalla tavalla (ks. Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009, 7), eikä köyhyyden käsitteen käyttäminen itsessään heikennä arvioni mukaan nuoria ja perheitä kunnioittavaa kirjoittamistapaa.

Köyhyyttä kierretään aineistoni teksteissä kertomalla esimerkiksi, että perheellä on katto pään päällä ja ruokaa, mutta rahaa ei ole mihinkään ylimääräiseen. *Ylimääräisellä* tarkoitetaan matkojen, erilaisten uusien hankintojen ja maksullisten tai kalliiden harrastusten lisäksi esimerkiksi nuoren omatoimisen liikkumisen mahdollistavaa bussikorttia ja vapaa-ajan viettoa kavereiden kanssa esimerkiksi ostoksilla tai elokuvissa. Ruokaan liittyvät puutteet tarkoittivat useimmiten sitä, että ruuanlaitossa täytyi käyttää niitä aineksia, joita kulloinkin oli tarjolla.

Nuoret vertasivat kirjoituksissaan perheen tilannetta tai yleensäkin suomalaista köyhyyttä esimerkiksi kolmannen maailman köyhyyteen, missä köyhyys on absoluuttista köyhyyttä. Nuoret tarkastelivat tilannettaan toisinaan sekä paikallisesti että globaalisti pohtien ristiriitaa siinä, että heillä on monia asioita hyvin, mutta kuitenkin heillä on kokemusta köyhyydestä tai vähävaraisuudesta, mikä tuo mahdollisesti jonkinlaista erilaisuuden tai ulkopuolisuuden kokemusta suhteessa vertaisryhmäänsä. Köyhyyden kokemus muodostuukin aina tietyssä ajassa ja paikassa, jolloin köyhyys voi olla suhteellista köyhyyttä (esim. Townsend 1979, 31; Lister 2004, 21–22). Vaikka köyhyys Suomessa on absoluuttisen köyhyyden sijaan enimmäkseen suhteellista köyhyyttä, se ei merkitse kuitenkaan sitä, että köyhyyden kokemusta pitäisi vähätellä tai mitätöidä. Länsimaaisessa hyvinvointiyhteiskunnassa ruuan ja asunnon lisäksi tarvitaan muitakin tarpeellisia asioita, joita pidetään varsin tavanomaisina hyödykkeinä ja jotka ovat valtaosan käytettävissä.

Suhteellista köyhyyttä kuvaavat mittarit eivät siis kerro absoluuttisesta tulotasosta, ja tuerojen ollessa suuria pienituloisten on vaikeaa saavuttaa yleistä elintasoja ja tavanomaisia standardeja (Sauli ym. 2011, 535–536; Salmi ym. 2014, 90–91).

Aineistossani vähemmistönä olivat kirjoitukset absoluuttiseen köyhyyteen viittavista puutteista ruuassa ja ravitsemuksessa tai että perheellä on ollut asumisen maksamiseen liittyviä vaikeuksia, jolloin köyhyys tulee esiin arkiseen elämään liittyvinä puutteina. Köyhyyttä onkin tutkittu myös erilaisilla indikaattoreilla koskien esimerkiksi kodin riittävää lämmitystä, tarpeellisten taloustavaroiden hankkimista, samoin kuin tarvittavia elektronisia laitteita ja huonekaluja sekä taloudellista mahdollisuutta osallistua sosiaaliin aktiviteetteihin, ostaa perheelleen sopivia vaatteita ja lapselleen kolme ateriaa päivässä (Lister 2004, 54; Gordon 2000, 61–67).

Köyhyys on toisaalta yksityistä ja perheen sisäistä, joka ei välttämättä näy ulkopuolisille. Kuitenkin köyhyys heijastuu myös sosiaaliin suhteisiin, jos nuori on perheen taloudellisen tilanteen vuoksi estynyt osallistumaan ja toimimaan esimerkiksi vapaa-ajallaan vertaistensa parissa. Köyhyys ei siis ole ainoastaan yksilön asia, vaan ilmiötä on tarkasteltava myös rakenteellisella tasolla.

7.2 Köyhyyden selityksiä

Nuorten kirjoituksissa selitettiin usein köyhyyteen johtaneita syitä, jotka ovat varsin tavallisia ja ymmärrettäviä sattumuksia sekä erilaisten elämäntapahtumien kasaantumisia. Työttömyyden sekä pienipalkkaisen, epäsäännöllisen tai epävarmojen töiden lisäksi köyhyyteen olivat johtaneet esimerkiksi sairastuminen tai vanhempien ero tai vanhemman yksinhuoltajuus.

Köyhyys näyttäisi yleensäkin vaativan selitystä, jotta se olisi selityksen myötä ikään kuin hyväksyttävä tila vastapainoksi sille, että köyhyys paikannettaisiin täysin ihmisen omaksi syyksi. Selityksen tarve voi olla nuorta itseään varten, jotta köyhyyden tarina on looginen syy-seuraussuhteinen, mutta toisaalta syiden selittäminen voi johtua myös halusta todentaa tarinan loogisuus muille. Lukijoiden kommentteissa köyhyyssaiheisten uutisten ja artikkeleiden yhteydessä löytyy lähes aina myös uutiseen haastateltujen valintojen arvostelua, joiden kohteena voivat olla esimerkiksi haastateltujen asuinpaikkaan ja asuntoon liittyvät valinnat, koulutus ja työpaikka tai jopa erittäin henkilökohtaiset asiat,

kuten perheen koko. Erilaisia elämänjärjestelyjä tai kulutusvalintoja saatetaan kommentoida neuvovalla otteella, miten köyhän tulisi elää ja käyttää vähiä rahojaan ennakoivasti, säästävällisesti ja oikein, tuhlaamatta epäolennaiseen. Näin korostuu näkemys köyhyyden *toiseudesta*, joka painottaa köyhien passiivisuutta ja riippuvuutta muista ihmisistä, kun taas toimijuuden kautta tarkastellaan köyhyydessä ja köyhyydestä selviytymistä, tilanteen sietämistä ja elämänhallintaa (Lister 2004, 124).

Köyhyydessä elävälle köyhyyden yksilölliset ja rakenteelliset selitykset voivat olla merkityksellisiä siltä kannalta, mihin hän asemoi itsensä yhteiskunnassa ja miten hänen edustamaansa köyhyyden selitykseen suhtaudutaan. Yhteiskunnan luokkien ja erojen tarkastelussa esiin tulevat sosiaalisen etäisyyden mukanaan tuomat ilmiöt, *solidaarisuusvaje* ja *empatiakuilu*. Solidaarisuusvaje ilmenee haluttomuutena tulonsiirtojen ja palvelujen maksamiseen heikoimmille ryhmille, jolloin hyvinvoivat rahoittavat mieluiten sellaisia palveluita, joita he itse käyttävät ja joista he tarvittaessa hyötyvät. ”Kunniallinen” (*deserving*) köyhä on sellainen hyödykkeiden ulkopuolelle jäänyt, joka ei ole vaikuttanut asemaansa omilla valinnoillaan, vaan on päätynyt siihen heistä riippumattomista, rakenteellisista ja kulttuurisista syistä. (Saari 2015, 94–97.) Nuorten kirjoituksissa tulee esiin pyrkimys kunniallisuuteen: he tarkastelevat perheen tilannetta myös yhteiskunnallisella tasolla, jolloin esimerkiksi vanhempien työttömyys saa laajemman ulottuvuuden, kun sitä selitetään vaikealla työmarkkinoiden tilanteella tai laman aikaisilla muutoksilla. Köyhyyteen liittyvä työttömyys on hyväksyttävä tilanne, kun nuoren näkemyksenä on, että työpaikkoja ei ole ja että vanhempi hakee töitä aktiivisesti, mutta häntä ei ole onnistunut työnsaamisessa huolimatta esimerkiksi koulutuksesta, työhaluista ja työnhausta.

Solidaarisuusvajeen lisäksi voi olla havaittavissa myös *empatiakuilua*, joka sosiaalisen etäisyyden merkitsijänä tarkoittaa myötätunnon puutetta sen vuoksi, että huonompisaiset ovat ”ansaitsemattomia” (*undeserving*) köyhiä ja vastuussa omasta asemastaan, johon he ovat joutuneet esimerkiksi elämänhallinnan puutteiden vuoksi. (Saari 2015, 94–97; Pessi & Saari 2008, 112.) Aineistossani on verrattain harvoin nuorten kritiikkiä perheen vanhempien omia valintoja kohtaan, vaikka joitakin mainintoja on esimerkiksi vanhempien epätasaisesta rahankäytöstä. Pääosin nuoret tuovat esiin ymmärrystä vanhempiensa taloudellista tilannetta kohtaan, mutta huomioitavaa on, että nuoret eivät puolestaan ole itse aina saaneet kavereiltaan ymmärrystä siihen, että nuoren vanhemmilla ei ole antaa rahaa köyhyyden vuoksi.

Aineistossani selitettiin myös nuoren omaa rahankäyttöä esimerkiksi vapaa-ajan viettoon, mikä saatettiin kokea tärkeänä esimerkiksi sosiaalisten suhteiden tai oman hyvinvoinnin kannalta. Vähävaraisuus näyttäytyykin kuin velvollisuutena selittää rahankäyttöään ikään kuin jollekin ulkopuoliselle, joka olettaisi rahankäytön olevan kurinalaista ja niukkaa sisältäen ainoastaan hyväksyttävät ja välttämättömät menot. Tämä liittyy myös ”kunnialliseen” köyhyyden suorittamiseen, jotta köyhä ei omilla elämäntilanteillaan joutuisi niiden ”ansaitsemattomien” köyhien joukkoon, joille ei välttämättä riitä myötätuntoa empatiakuilun vuoksi.

7.3 Köyhyys ja nuorten erilaiset toimijuudet

Aineistoni tarkastelussa päädyin kahdeksaan toimijuuteen (kuvio 3), joista määrällisesti eniten kirjoituksissa oli selviytymisen toimijuuksia. Tämä johtunee osittain valikoituneesta aineistostani, sillä köyhyyteen vajonneet eivät ehkä ole samalla tavalla tavoitettavissa kuin he, jotka kokevat tarvetta jakaa tarinaansa ja kenellä on kokemuksia hyvistä, toimeliaisuutta edistävästä asioistaan elämässään. Lisäksi on huomioitava, että samassa kirjoituksessa ei aina ole vain yhdenlaista toimijuutta, vaan erilaisia toimijuuksia voi olla useita samaan aikaan. Näin nuoren kirjoituksessa voi olla esimerkiksi lannistumista, mutta myös esimerkiksi toiveikkuutta tulevaisuutta kohtaan. Toimijuutta voidaankin tarkastella liukuvana toimijuutena, jolloin toimijuudet eivät ole muuttumattomia ja vastakkain asetettavia merkityksiä esimerkiksi passiiviseen uhuriin ja aktiiviseen selviytyjään (Husso 2003, 55–57, 327).

Aineistossa on verrattain paljon selviytymistä, kiitollisuutta ja toivoa ilmaisevia toimijuuksia, jotka usein limittyvät. Nuorilla on keinoja ja strategioita arjessaan toimimiseen, jolloin toimijuus on kiinnipitävää, pientä toimijuutta nuoren omassa elinympäristössä (Honkasalo 2004, 57, 80). Arjen toimijuus on inhimillistä, pientä ja suhteellista toimijuutta, joka näyttäytyy voimavarana arkisessa elämässä (Krok 2009, 29–31, 140).

Selviytymistä omaksuneet nuoret ovat köyhyyden myötä kehittäneet erilaisia strategioita ja toimintatapoja, jotka edistävät toimeliaisuutta ja selviytymistä vähävaraisen perheen nuorena. Strategiat voivat olla proaktiivisia, kuten säästäminen, tai ne voivat olla reaktiivisia, joissa omaa toimijuutta sopeutetaan vastaamaan taloudellisen tilanteen aiheuttamia rajoituksia (Harju & Thorød 2010, 292–294). Nuorten kirjoituksissa on myös pohdintaa köyhyyden suhteesta onnellisuuteen. Jos perhesuhteet ovat muuten toimiva ja

vanhemmat jaksavia ja kannustavia, köyhyys ei näyttäydy nuorelle niin ongelmallisena, mitä se ehkä muuten voisi olla. Köyhydessä selviytymiseen myötävaikuttavat hyvät ja suojaavat ihmissuhteet. Nuorten kertomuksissa korostui usein etenkin perheen äidin rooli huolta pitävänä, kannustavana ja nuorta tukevana äitinä. Äidit toimivat epäitsekästä ja jopa uhrautuvasti lapsien parhaaksi ja lapsen tarpeet edellä. Äiti saattoi olla myös suojeleva äiti siinä mielessä, että hän ei kuormittanut nuorta perheen rahatilanteella. Vanhemmat eivät ole ainoita nuorta tukevia henkilöitä, vaan myös muusta lähiverkostosta voi saada konkreettista, taloudellista tukea ja kannustusta. Tällöin köyhyys ei näyttäydy lapselle mahdollisesti niin kuormittavana ja hankalana asiana (Harju & Thorød 2010, 295).

Nuoret voivat vaikuttaa pieneltä osiin taloudelliseen tilanteeseensa hakeutumalla kesätöihin tai osa-aikaisiin töihin, mikä näyttäisi edistävän nuorten selviytymistä. Omalla ansiotyöllä ansaittuja tuloja nuori saattoi käyttää pakollisiin hankintoihin, esimerkiksi vaatteisiin tai lukiossa tarvittaviin kirjoihin, mutta tulot näyttäisivät tuovan myös mahdollisuuksia osallistua joihinkin vapaa-ajanviettoihin. Näin nuoren omat ansiotulot tuovat myös osallisuutta ja jonkinlaista hallinnan ja vaikuttamisen tunnetta (Ridge 2002, 47–51). Köyhyys voidaan kokea myös jonkinlaisena oppimiskokemuksena, joka näkyy myös erilaisten tilanteiden ymmärtämisenä. Köyhyys ei ole yleensäkään ainoa lapsen tulevaisuutta määrittävä tekijä, vaan esimerkiksi perhesuhteet, muut yhteisöt ja laajempi taloudellinen ja sosiaalinen ympäristö vaikuttavat lapsen tulevaisuuteen (Piachaud & Sutherland 2002, 154). Selviytyminen voi siis toteutua eri lähtökohdista, eikä lapsuuden perheessä koettu köyhyys johda automaattisesti syrjäytymiseen tai huono-osaisuuteen aikuisuudessa.

Kiitollisuus ja toiveikkaus näyttäytyvät voimavaroja ilmaisevina toimijuuksina. Nuoret kirjoittivat kiitollisuuden tunteestaan tukiverkostoan kohtaan sekä köyhyyden hyvistä puolista. Nuori ei siis määrittele itseään ainoastaan köyhyyden kautta, vaan hän voi asemoida itsensä muiden asioiden perusteella. Kiitollisuus voi syntyä myös siitä, että perheessä ei ole muita ongelmia kuin rahavaikkeudet, jolloin nuori tiedostaa, että asiat voisivat olla huonosti eri tavoilla.

Verrattain harvat kirjoittivat kiitollisuudesta yhteiskunnan etuuksia ja tukia kohtaan. Köyhyyden tarkastelussa on kuitenkin huomioitava, että köyhyys ei rajoitu ainoastaan esimerkiksi pitkäaikaistyöttömien kokemukseen, vaan myös työssäkäyvät voivat kokea suhteellista köyhyyttä. Nykyajan työelämä näyttää monella tavalla epävarmana, ja epätyypilliset työsuhteet eivät ole nykyään enää kovinkaan harvinaisia, vaan vakiintunut osa työmarkkinoita. Myös aineistossani nuoret kirjoittavat erilaisista lähtökohdista,

eikä kaikilla perheillä ole esimerkiksi perustoimeentulotukioikeutta, vaan perheiden toimeentulo saattaa koostua palkasta ja mahdollisista ensisijaisista tukimuodoista.

Taloudellisesta tuesta kiitollisuutta kokeneet olivat saaneet tukea sosiaalitoimen lisäksi kolmannelta sektorilta ja ilmeisesti yksityisiltä ihmisiltä. Yksityisissä keräyksissä esimerkiksi sosiaalisen median kautta pyritään usein tavoittamaan vähävaraisia, jotka eivät saa riittävää tukea yhteiskunnalta tai ovat jääneet yhteiskunnan turvaverkon ulkopuolelle. Tällöin avunsaamisessa mahdollisesti edesauttaa, jos köyhyyteen ja tiukkaan taloudelliseen tilanteeseen on jokin niin sanotusti hyväksyttävä selitys, jolloin köyhyys ei paikannu ainoastaan ihmisen omaksi syyksi. Köyhyys jakaakin yhteiskuntaa kahtia *me- ja toiset*-jakoihin, jolloin köyhät kokevat leimatuksi tulemista ja toiseutta, mikä ilmenee puheissa ja toiminnassa köyhiä kohtaan (Lister 2004, 100–103). Juho Saari (2015, 101–103) toteaa kuitenkin yhteiskunnallisen jakoihin perustuvan linjan ”meikäläisten ja muukalaisten” välillä muuttuneen ajan myötä. Tähän ovat syynä tiedon lisääntyminen esimerkiksi mielenterveyden sairauksista, alkoholismien määrittämisen sosiaalisesta tilanteesta sairaudeksi, yksinhuoltajuuden muuttuminen hyväksyttäväksi tilanteeksi sekä yhteiskunnalliset muutokset esimerkiksi työttömien määrään liittyen. (Saari 2015, 97, 101–103.)

Toiveikkuus näyttäytyy nuorten kirjoituksissa voimavarana, joka suuntaa tulevaisuuteen ja myös nuoren omiin mahdollisuuksiin vaikuttaa tulevaisuuteensa. Nuoret kirjoittavat toiveesta saada ammatti ja sellainen hyvä työ, josta tykkää. Toiveikkuus tulevaisuuden ammatista ja työstä liittyy joillakin kirjoittaneista köyhyyden kokemukseen siten, että hyvän ammatin ja työn myötä ei tarvitse kokea ahdistusta laskuista ja rahaa voi säästää ja käyttää esimerkiksi matkustamiseen. Koulutus nähdään keinona tulevaisuuden rakentamisessa. Toiveikkuutta tulevaisuutta kohtaan lisää oman rahan ansaitseminen. Nuoret eivät kuitenkaan toivo ainoastaan rahaa ja materiaa, vaan toiveita liittyy myös sosiaalisiin suhteisiin. Oma perhe ja lapset ovat joidenkin toiveita, samoin kuin tulevien omien lasten kanssa oleminen. Hyvät ihmissuhteet ovat tärkeitä ja kannattelevia toiveita tulevaisuuttakin ajatellen.

Aineistossani nuorten toimijuuksissa näkyy perheen tilanteen ymmärtäminen ja tilanteesta huolehtiminen. Huolehtijan toimijuutta omaksuneet nuoret kirjoittavat tietävänsä perheen taloudellisesta tilanteesta, osa jopa tulojen ja menojen määrien tasolla. Taloudellisen tilanteen ymmärtäminen näyttäisi paikoitellen olevan kuin tärkeä osa ehjän tarinan rakentamista, missä on selitys taloudellisille vaikeuksille. Nuoret pohtivat myös kuluttajan rooliaan vähävaraisen perheen lapsena. Rahatilanteesta huolehtiminen tuo mahdollisesti ristiriitaisuuksia nuoren rooliin. Vaikka esimerkiksi ruuan hankkiminen ja

asunnon vuokra eivät ole nuorten vastuulla ja nuori olisi tietoinen vanhemman vastuusta elatukseen liittyen, voi nuori silti kokea huolta ja stressiä asiasta ja jopa tuntea olevansa jollakin tavalla vastuussa tilanteesta. Kun nuori ymmärtää perheen tilanteen ja huolehtii rahasta, hän voi esimerkiksi miettiä ostoksiaan ja tarkkailla vanhempiansa ostoksia ja tehdä niistä päätelmiä. Köyhyys kuormittaa henkisesti ja voi siten vaikuttaa toimintakykyyn (Saari 2015, 39), jolloin energiaa menee ikään kuin elämän eri osa-alueilla selviämiseen ja selviämisestä huolehtimiseen.

Myös sinnittelemisen toimijuudessa köyhyys on hyväksyttyä ja osana identiteettiä. Tilanteen hyväksymisessä on hyvät puolensa, mutta riskinä saattaa olla esimerkiksi se, jos köyhyys on niin osa identiteettiä, ettei muu tunnu enää mahdolliselta. Köyhyyden kokemus voi olla pitkäkestoista, jolloin nuorella on mahdollisesti säästäväinen ajattelutapa. Köyhyys on osa perhettä, nuoren elämää ja toimintatapoja. Köyhyyskokemus on voinut myös siirtyä edelliseltä sukupolvelta, jolloin köyhyys voikin näyttäytyä jatkumona sukupolvelta toiselle. Kekseliäiden strategioiden myötä köyhän identiteetti voi kuitenkin kiertoutua selviytyjän toimijuuteen.

Aineistossani on kirjoituksia, joissa tulee esiin perheen taloudellisen tilanteen vaikeuden aiheuttama harmi, ja kirjoittajat kokivat tulevaisuuteen liittyen epäilystä tai pelkoa. Tätä aiheuttavat puutteet nykyhetken tilanteessa ja ulkopuoliseksi jäämisen tai jättäytymisen kokemus perheen taloudellisesta tilanteesta johtuen. Vanhempia ja vanhempien toimintaa kohtaan on harvoin kritiikkiä, mutta sitä on kuitenkin havaittavissa jonkin verran epäsuorasti. Lapsuuden perheen köyhyys jättää jälkensä, sillä muutamilla nuorilla oli pelkoa siitä, että kokee jälleen köyhyyden tai että saa vanhemmiltaan perintönä köyhyyden.

Aineistossani perheen köyhyyteen liittyi myös syyllisyyttä. Itseään syyllistäminen ei ollut aineistossa yleistä, mutta nuorten kokemuksena se on kuitenkin tärkeä köyhyyden kokemuksen hahmottamisessa. Syyllisyys voi muodostua nuoren omasta tulkinnasta liittyen esimerkiksi siihen, mikä on hänen osuutensa köyhyyden aiheuttajana ja perheen kuelueränä. Syyllisyyttä lisää, jos nuorelle on sanottu hänen aiheuttamista kustannuksistaan. Syyllisyys näyttäytyi paikoitellen raskaalta taakalta, ellei tunnetta ole käsitelty ja ymmärretty, että köyhyys ei ole nuoren syy, kuten ei vanhempienkaan.

Lannistuminen näyttäytyy erilaisten tunteiden kautta. Kirjoituksia lukiessani lannistuminen vaikutti paikoitellen jopa lannistamisen kohteena olemiselta, jolloin toimijuus määrittäisi enemmän ulkopuolelta toisen toiminnan kautta: lannistuneet ovatkin lannis-

tettuja. Lähiverkoston näkemykset ja kommentit ovat nuorille merkityksellisiä niin positiivisessa kuin negatiivisessa mielessä, ja jos nuorella on tunne, että vanhemmat eivät usko häneen, voi olla vaikeaa ponnistaa omin voimin kohti mahdollisia tavoitteitaan. Vanhempien suhtautuminen voi siis lannistaa ja aiheuttaa välinpitämättömyyden tunteita liittyen omiin mahdollisuuksiin vaikuttaa tulevaisuuteensa. Köyhyyteen turhautumiseen ja köyhyydessä lannistumiseen vaikuttavat siis myös muut asiat kuin pelkästään taloudellinen tilanne.

Köyhyyden yhteys hyvinvointiin riippuu esimerkiksi siitä, kuinka pitkäkestoista köyhyys on. Pohjoismaissa lasten pitkittynyt pienituloisuus on muihin Euroopan maihin verrattuna matalaa, mutta vaikka pitkittynyt lapsiköyhyys kääntyi laskuun vuonna 2011, pitkittyneesti pienituloisten lasten osuus on kasvanut yli kaksinkertaiseksi 1990-luvun loppuun 3,3 prosenttiin verrattuna. (Salmi ym. 2014, 87–90.) Pitkäaikaisesta ja pysyvästä köyhyydestä pois pääseminen on myös vaikeampaa kuin lyhytaikaisesta ja tilapäisestä köyhyydestä (Burgess & Propper 2002, 44, 51).

Lannistumisen kokemukseen vaikuttavat myös negatiiviset kokemukset yhteiskunnan turvaverkoista ja niiden pettämisestä, kun tukea olisi tarvinnut. Mahdollisuuksien eriarvoisuudella tarkoitetaan ihmisten erilaisia lähtökohtia esimerkiksi hankkia koulutus tai työpaikka (Saari 2015, 72), ja tämä eriarvoisuus verkostoon solahtamisessa saattaa näkyä jo esimerkiksi nuoren mahdollisuuksissa hankkia ensimmäinen kesätyöpaikka. Verkostojen puutteet voivat näin kertautua ja näkyä pitkään, jos ensimmäisen työkokemuksen puutteen vuoksi töitä on jatkossakin vaikeaa saada. Aineistossani nuoret havainnoivat köyhyyden vaikuttavan myös sosiaalisiin suhteisiin, mikä voi olla ulkopuolisuutta, osallistumattomuutta tai eristäytymistä, mutta myös ulkopuolelle jättämistä ja eristämistä. Köyhyyden näkyminen arjessa ja arjen toiminnoissa voi myös olla osa varsin monimuotoisia ongelmia. Kuitenkin köyhyys ja sosiaalinen syrjäytyminen eri asioita, eikä köyhyys johda aina syrjäytymiseen tai päinvastoin (Barry 2002, 26; Devicientia & Poggi 2011, 3549–3550).

Nuorten suojaavina verkostoina olivat useimmiten vanhemmat, ja etenkin äidit saivat mainintoja kannustavina, uhrautuvina ja suojelevina vanhempina. Myös isovanhempien taloudellisen tuen merkitys esimerkiksi harrastusmaksuissa oli merkityksellistä, samoin kuin muiden sukulaisten apu. Lisäksi mainittiin yksittäisistä henkilöistä kannustava opettaja, satunnainen pieni apu kavereilta sekä sosiaalitoimelta ja kolmannen sektorin toimijoilta saatu tuki. Kaverit näyttivät toisaalta edistävän osallisuutta, jos nuori pystyi osal-

listumaan vapaa-ajan viettoon omalla tavallaan ja nuori itse hyväksyi roolinsa olevan sellainen, että omaa rahaa ei ole käytettävissä. Toisaalta kaverit saattoivat ihmetellä köyhyyttä, ja muiden tilanteisiin vertailtaessa nuori tiedostaa perheen köyhyyden.

Paikkakunta ja asuinympäristö voi olla suojaava ja osallisuutta edistävä tekijä, sillä isoissa kaupungeissa voi olla erilaisia maksuttomia harrastusmahdollisuuksia, kun taas pienemmällä paikkakunnilla tai maaseudulla valikoima ei ole niin laaja tai harrastuspaikkojen sijainti on kauempana kotoa, jolloin kulkeminen voi muodostua haasteeksi. Toisaalta joissakin asuinympäristöissä oman perheen hankala taloudellinen tilanne ei erottunut muiden tilanteesta, jolloin köyhyys ei lisännyt toiseuden kokemusta suhteessa ympäristöön. Alueellinen tarjonta vaikuttaa kulutusmahdollisuuksiin, mutta toisaalta myös kauempana sijaitsevat kulutusmahdollisuudet ovat monien saavutettavissa (Raijas 2004, 162–163). Siinä missä kulutusmahdollisuudet tulivat ennen koteihin postimyyni- luettelojen kautta, sijaitsevat kuluttamisen areenat nykyään ajasta ja paikasta riippumattomasti käytettävissä olevissa verkkokaupoissa, jotka ovat monelle arjen ostoskeskuksia ostamisen tapahtuessa verkkopankkien klikkausten kautta. Näin kulutusmahdollisuudet tulevat koteihin, lähelle nuoria, mutta köyhän perheen nuorelle ne pysyvät silti saavuttamattomissa.

7.4 Lopuksi

Kun köyhyyden merkityksen olivat tavallisissa ja arkisissa asioissa, niin myös nuorten toiveet tulevaisuuttaan koskien liittyivät varsin tavallisiin haaveisiin. Nuoret toivoivat esimerkiksi parisuhdetta, työtä, asuntoa ja monet myös omia lapsia. Joissakin kirjoituksissa tuli esiin rahan merkitys ammatinvalinnassa ja toiveet sellaisesta tulevaisuudesta, että ei tarvitse ruokakaupassa laskea rahojaan, voi kuluttaa haluamiinsa elämyksiin, kuten matkoihin, harrastuksiin ja vapaa-aikaan, tai on taloudellisesti mahdollista ottaa huomioon esimerkiksi eettiset ja ekologiset arvot kuluttamisessa.

Myös Tess Ridgen (2002, 110) tutkimuksessa lasten kuvitteellinen mahdollisuus muuttaa elämässään jotain liittyi tavallisiin, lasten arkea helpottaviin asioihin sen sijaan, että he olisivat toivoneet esimerkiksi kalliita tavaroita. Kohentuneen taloudellisen tilanteen katsotaan tuovan turvaa, minkä myötä olisi mahdollista saada esimerkiksi lisää tilaa ja mahdollisuuksia sosiaalisiin tilanteisiin ja kavereiden tapaamiseen eikä tarvitsisi yleensä

säkään olla taloudellisesta tilanteesta huolissaan. (Ridge 2002, 110.) Huolehtiminen vanhemmille kuuluvista asioista vie energiaa, eikä nuorella toisaalta ole suurestakaan huolen määrästä huolimatta juurikaan mahdollisuuksia vaikuttaa vanhemman taloudelliseen tilanteeseen. Näin yksilön toiminnan ja rakenteen välistä vuorovaikutusta tarkasteltaessa on otettava huomioon myös se, että rakenteet asettavat rajoituksia toiminnalle (Goldthorpe 2007; Moisio & Erola 2013, 256–257), eikä toimijuus ole vapaa ulkopuolisten seikkojen vaikutuksilta (Kotiranta & Virkki 2011, 113–114; Barnes 2000, 3-4).

Monen kirjoittajan näkemys oli, että vakaan taloudellisen tilanteen saavuttaa kouluttautumalla. Tällöin korostuvat nuoren omat mahdollisuudet vaikuttaa tilanteeseensa ja toimia oman elämänsä edistämiseksi haluamaansa suuntaan. Kirjoituksissa tuli vain harvoin esiin muut keinot siihen, miten tulla hyvätuloiseksi, kuten menemällä naimisiin rikkaan miehen kanssa. Verrattain harvat kirjoittivat palkan olevan erityisen tärkeä asia rahan itsensä vuoksi, vaan rahan pikemminkin ajateltiin tuovan turvaa ja huolettomuutta arkeen ja elämiseen sekä lisäävän arjen valinnanmahdollisuuksia.

Tutkielmani tarkoituksena on kuvata köyhän perheen nuorten ainutlaatuisia kokemuksia, mutta samalla hahmottaa nuorten kokemuksissa mahdollisia samankaltaisuuksia. Alasuutari (2011, 250) kuvailee sanalla *suhteuttaminen* sitä, missä suhteessa tutkija voi olettaa tutkimuksen kertovan myös muusta kuin analysoidusta aineistosta. Ymmärrän jokaisen nuoren lähtökohdan ja tulkinnan olevan omanlaisensa, eivätkä tilanteet ole näin ollen verrannollisia tai yleistettävissä, mutta kuitenkin tuloksissa on tietoa siitä, miten köyhän perheen nuori voi hahmottaa kokemuksensa.

Tutkimustulosteni perusteella nuorille on tärkeää kokea saavansa kannustusta. Monet kertoivat saavansa tukea vanhemmiltaan, mutta mainintoja oli myös siitä, että jotkut saivat kokea kannustuksen sijaan lannistamista. Etenkin tällöin esimerkiksi koulussa saatava tuki opiskeluun, nuoren vahvistamiseen sekä tulevaisuuden opiskelumahdollisuuksien kartoittamiseen on ensiarvoisen tärkeää. Perheeltä saatu tuki on tärkeää koulutuksesta toiseen tai koulutuksesta työelämään siirryttäessä, mutta se ei ole kuitenkaan ainoa sosiaalisen ja kulttuurisen pääoman lähde, jolloin merkitystä voi olla esimerkiksi ystävien, harrastusten tai muun toiminnan kautta saadulla pääomalla (Tolonen 2014, 61).

Jotkut kirjoittajat mainitsivat pelkoonan olevan köyhyiden periminen vanhemmiltaan. Nuorten hyvinvoinnin on tutkimuksessa todettu eriytyvän vanhempien koulutuksen ja taloudellisen tilanteen mukaan, ja etenkin perheen heikko taloudellinen tilanne heikentää nuoren selviytymistä taloudellisesti itsenäisenä, ja se vaikuttaa myös mielenterveyden ongelmien esiintyvyyteen, koulumenestykseen ja koulutuksen pituuteen (Ristikari ym.

2016, 97–103; Paananen & Gissler 2014, 209–212). Näkisin nuoren omien vaikutusmahdollisuuksien pohtimisen ja tukemisen nuoren kykyjen ja kiinnostuksenkohteiden selvittämisessä olevan kuitenkin vähävaraisesta perheestä tulevalle nuorelle tärkeitä kokemuksia sen sijaan, että köyhyys näyttäisi itsestään selvältä jatkumolta sukupolvelta toiselle, sillä pelko köyhyydestä voi olla lannistavaa ja tavallaan peittää alleen mahdollisuudet muuhun, taloudellisesti turvatumpaan elämään. Esimerkiksi kouluissa tarvitaan ymmärrystä taloudellista eriarvoisuutta ja köyhyyttä koskien, jotta vähävaraisen perheen nuorten tilannetta voidaan tukea parhaalla mahdollisella tavalla. Jos nuorelle menee voimavaroja taloudellisesta tilanteesta huolehtimiseen ja esimerkiksi ruuan saamisen tai vanhemman toimeentulon pohtimiseen, hänellä ei ole välttämättä energiaa opiskella. Juho Saari (2015, 39) tiivistää jatkuvan taloudellisen huolen valtaavan tilaa päätöksenteolta ja johtavan toimintaedellytysten heikentymiseen muilla elämän osa-alueilla, mikä saattaa näkyä esimerkiksi siinä, että jättää asioita hoitamatta. Aito kiinnostus ja kuunteleminen sekä ongelmatilanteissa taustalla olevista syistä ja nuoren kokemista huolista kysyminen voivat mahdollistaa nuoren tukemisen ja kannustamisen nuorelle oikealla tavalla.

Tutkimustuloksissani mahdollisuus harrastamiseen toi nuorille osallisuutta. Harrastuksilla on merkitystä esimerkiksi vertaisryhmän sekä mielekkään vapaa-ajan vieton kannalta, joista vähävaraisen perheen nuori jää mahdollisesti paitsi (esim. Ridge 2002, 148–149). Harrastusmaksuissa tukeminen taloudellisesti onkin lapsille ja nuorille hyvää, ennaltaehkäisevää tukea. Lisäksi harrastusmaksujen olisi tärkeää olla kohtuullisia, jotta myös sellaisilla pienituloisilla perheillä, joilla ei ole perustoimeentulotukioikeutta tai lapsella esimerkiksi lastensuojelun avohuollon asiakkuuden kautta mahdollisuutta saada harrastusmaksuihin taloudellista tukea, olisi tosiasiallinen mahdollisuus kustantaa lapsensa harrastus.

Kunnilla on vaikutusmahdollisuuksia harrastusmahdollisuuksiin, jotta esimerkiksi lasten harrastuksiin tarvittavien tilojen vuokrat olisivat kohtuullisella tasolla (esim. Niemelä & Raijas 2014, 118; Ridge 2002, 148). Lisäksi maksuttomien, matalan kynnyksen harrastusten järjestäminen lapsille ja nuorille tuovat jokaiselle osallistumisen mahdollisuuksia riippumatta perheen varallisuudesta ja toimeentulosta. Osallistumiseen kannustaminen luo osallisuutta ja yhteisöllisyyttä, jossa on kiinnipitävää voimaa. Myös kesätyöt ja osa-aikaiset työt ovat nuorille tärkeitä ja vahvistavat toimijuutta. Kunnan tuki ensimmäisen kesätyön järjestämisessä mahdollisimman monelle kesätöihin halukkaalle nuorelle on merkityksellistä ja voi vaikuttaa nuoren elämään syrjäytymistä ehkäisevästi.

Aineistossani kirjoittaneet nuoret ovat tarkkaavaisia ja pohtivia, ja he ovat huomanneet perheen taloudellisessa tilanteessa myös sellaisia asioita, joista heidän ei oikeasti tarvitsisi vielä huolehtia. Nuoret ovat toimijuudestaan huolimatta sellaisessa asemassa, että heillä ei ole valtaa vaikuttaa perheen tilanteeseen (Harju & Thorød 2010, 296). Osalla kirjoittaneista oli kokemus siitä, että vanhemmat suojelevat nuorta eivätkä siksi kerro kaikkea tilanteesta, kun taas toiset kirjoittivat tietävänsä, mistä perheen toimeentulo koostuu ja kuinka paljon rahaa on käytettävissä. Nuoret kirjoittivat huomaavansa vanhempien huolen taloudellisesta tilanteesta eikä taloudellisten vaikeuksien salailu ole sen vuoksi näkemykseni mukaan täysin mahdollista tai suositeltavaa. Vanhempien olisi kuitenkin hyvä miettiä, missä määrin taloudelliseen tilanteeseen liittyvillä huolilla kuormitetaan lasta, sillä lapsia tulisi myös suojella aikuisten huolilta. Sopivan avoimuuden tason löytäminen voisi ehkäistä sitä, ettei nuori tiedon puutteen vuoksi kokisi kuormitusta tai että nuori toisaalta tietäisi liikaa voimatta vaikuttaa asiaan. Joka tapauksessa nuoren on tärkeää tietää, että vanhemmat vastaavat taloudellisten asioiden järjestämisestä ja päätöksistä eikä lapsen tarvitse kantaa tilanteesta vastuuta tai kokea syyllisyyttä. Tämä tulee esiinperustavanlaatuisesti jo YK:n Lasten oikeuksien sopimuksessa, jonka 27 artiklan mukaan vanhempien tai muiden lapsen huollosta vastaavien henkilöiden on ensisijaisesti turvattava *lapsen kehityksen kannalta välttämättömät elinolosuhteet*, ja sopimusvaltioiden on tuettava heitä tässä tehtävässä olosuhteidensa ja varojensa mukaisesti.

Nuoren köyhyyden kokemukseen vaikuttaa se, minkälainen perheen tilanne muuten on ja minkälaisia verkostoja nuorella on. Lähiverkostosta tulevat kommentit olivat yleensäkin tärkeitä nuoren pohtiessa tilannettaan ja tulevaisuuttaan. Hyvien ihmissuhteiden merkitys nuoren köyhyyskokemuksessa nousee ensiarvoisen tärkeäksi suojaavaksi tekijäksi. Nuorisobarometrin 2012 tuloksissa kodin myönteisellä, välittävällä ja keskusteluvalla ilmapiirillä ja yhteisellä tekemisellä onkin todettu yhteytensä nuoren tyytyväisyyteen elämän eri osa-alueilla myös myöhemmässä elämänvaiheessa (Myllyniemi 2012, 103–104). Hyvinvoinnin lisäämiseksi olisikin huomioitava erilaiset hyvinvoinnin ulottuvuudet, joita ovat Erik Allardtin (1976, 38) määrittelyn mukaan elintason (*having*) lisäksi sosiaaliset suhteet (*loving*) ja itsensä toteuttamisen muodot (*being*). On myös muistettava, että lapsuuden köyhyyden perusteella ei voida suoraan ennustaa tulevaisuutta, vaan myös muut tekijät vaikuttavat lapsen mahdollisuuksiin (Piachaud & Sutherland 2002, 154).

Nuoren mahdollisuuksien tarkasteluun ja tavoitteiden pohtimiseen olisi tärkeää saada aikuisen tukea kotona, koulussa ja nuoren käyttämissä palveluissa. Vanhemmat ja muut nuoren lähellä olevat aikuiset voivat kannustaa harrastamaan ja osallistumaan, mikä

näyttäisi aineistoni perusteella vahvistavan nuoren kokemusta osallisuudesta. Konkreettinen, taloudellinen tuki esimerkiksi harrastuksiin ja opiskelutarvikkeisiin auttaa ehkäisemään ulkopuolisuutta ja mahdollistaa osallisuutta yhteiskunnassa sekä edistää nuoren tulevaisuuden suunnittelua. Jokainen nuoren kanssa toimiva voi olla kannatteleva, suojaava tai selviytymistä edistävä aikuinen.

Myös sosiaalityöllä on tehtävänsä köyhydestä johtuvan ulkopuolisuuden tai syrjäytymisen prosessin ehkäisemisessä niin yksilöllisissä asiakastilanteissa kuin rakenteellisessa sosiaalityössä. Köyhyys ei ole nuorelle ainoastaan puutetta jostakin tavanomaisesta asiasta, vaan se voi merkitä myös ulkopuolisuutta ja osallisuuden mahdollisuuksien heikkenemistä ja näin myös riskiä syrjäytymiseen. Lapsiperheiden köyhyydellä voi olla kauaskantoisia seuraamuksia perheen lasten elämässä (esim. Ristikari ym. 2016), mikä on syytä huomioida poliittisissa päätöksissä, joilla voidaan vaikuttaa esimerkiksi vähimmäisturvan tasoon ja lapsiperheköyhyyden vähenemiseen. Köyhyys ei ole ainoastaan yksityinen, yksilön ongelma, vaan ilmiötä tulee tarkastella rakenteellisella tasolla yhteiskunnallisesti, ennaltaehkäisevästi ja yhteisvastuullisesti.

Tutkielmani tuloksia voivat hyödyntää eri sektoreilla nuorten parissa toimivat ammattilaiset. On tärkeää saada tietoa, miten vähävaraisen perheen nuoret hahmottavat mahdollisuuksiaan koskien tulevaisuuttaan ja esimerkiksi koulutustaan ja työllistymistään, jotta nuoria voidaan ohjata ja tukea näkemään mahdollisuuksia ja tekemään valintojaan. Köyhyyden tarkastelua nuorten näkökulmasta voidaan syventää jatkotutkimuksessa keskittyen esimerkiksi nuorten omiin valinnanmahdollisuuksiin ja niihin liittyviin päätöksentekoprosesseihin, jolloin aineistoa on tarpeellista kerätä pitemmältä ajalta eri menetelmillä pyrkien tavoittamaan myös niitä nuoria, jotka ovat perheen köyhyyden vuoksi vaarassa jäädä yhteiskunnan marginaaleihin.

LÄHTEET

- Alasuutari, Pertti. 2011. *Laadullinen tutkimus 2.0*. 4. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.
- Allardt, Erik. 1976. *Hyvinvoinnin ulottuvuuksia*. Helsinki: WSOY.
- Barnes, Barry. 2000. *Understanding Agency: Social Theory and Responsible Action*. Lontoo: Sage.
- Barry, Brian. 2002. Social Exclusion, Social Isolation, and the Distribution of Income. Teoksessa John Hills, Julian Le Grand, & David Piachaud (eds.) *Understanding Social Exclusion*. New York: Oxford University Press, 13–29.
- Bradshaw, Jonathan. 2000. Child poverty in comparative perspective. Teoksessa David Gordon & Peter Townsend (eds.) *Breadline Europe: the measurement of poverty*. Bristol: Policy Press, 223–250.
- Bradshaw, Jonathan & Keung, Antonia. 2011. Subjective well-being and mental health. Teoksessa Jonathan Bradshaw (ed.) *The Well-being of Children in the UK*. 3. painos. Bristol: The Policy Press, 89–110.
- Bradshaw, Jonathan & Mayhew, Emese. 2010. *The Measurement of extreme poverty in the European Union*. European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion.
- Burgess, Simon & Propper, Carol. 2002. The Dynamics of Poverty in Britain. Teoksessa John Hills, Julian Le Grand, & David Piachaud (eds.) *Understanding Social Exclusion*. New York: Oxford University Press, 44–61
- Burtless, Gary & Smeeding, Timothy M. 2001. The Level, Trend and Composition of Poverty. Teoksessa Sheldon H. Danziger & Robert H. Haveman (eds.) *Understanding poverty*. Cambridge: Harvard University Press, 27–68.
- Corcoran, Mary. 2001. Mobility, Persistence, and the Consequences of Poverty for Children: Child and Adult Outcomes. Teoksessa Sheldon H. Danziger & Robert H. Haveman (eds.) *Understanding poverty*. Cambridge: Harvard University Press, 127–161.
- Devicientia, Francesco. & Poggi, Ambra. 2011. Poverty and social exclusion: two sides of the same coin or dynamically interrelated processes? *Applied Economics* 43: 25, 3549–3571.
- Ellonen, Noora & Korkiamäki, Riikka. 2006. Sosiaalinen pääoma lasten ja nuorten hyvinvoinnin resurssina. Teoksessa Hannele Forsberg, Aino Ritala-Koskinen & Maritta Törrönen. (toim.) *Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia*. Jyväskylä: PS-kustannus, 221–250.

- Ervasti, Heikki & Saari, Juho. 2011. Onnellisuus hyvinvointivaltiossa. Teoksessa Juho Saari (toim.) Hyvinvointi: suomalaisen yhteiskunnan perusta. Helsinki: Gaudeamus.
- Eskola, Jari. 2010. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Juhani Aaltola. & Raine Valli. (toim.) Ikku-noita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 179–203.
- Eskola, Jari. & Suoranta, Juha. 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 8. uudistettu painos. Jyväskylä: Gummerus.
- Giddens, Anthony. 1982. Profiles and Critiques in Social Theory. Lontoo: Macmillan.
- Goldthorpe, John H. 2007. On Sociology. Volume One: Critique and Program. 2. painos. Stanford: Stanford University Press.
- Gordon, David. 2000. Measuring absolute and overall poverty. Teoksessa David Gordon & Peter Townsend (eds.) Breadline Europe: the measurement of poverty. Bristol: Policy Press, 49–78.
- Gordon, Tuula. 2005. Toimijuuden käsitteen dilemma. Teoksessa Anneli Meurman-Solin & Ilkka Pyysiäinen (toim.) Ihmistieteet tänään. Helsinki: Gaudeamus, 114–130.
- Hakala, Salli & Vesa, Juho. 2013. Verkkokeskustelut ja sisällön erittely. Teoksessa Salla-Maaria Laaksonen, Janne Matikainen & Minttu Tikka (toim.) Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät. Tampere: Vastapaino, 216–244.
- Hakovirta, Mia & Kallio, Johanna. 2014. Lasten käsityksiä köyhyydestä ja köyhyyden syistä. Yhteiskuntapolitiikka 79: 2, 152–162.
- Hakovirta Mia & Rantalaiho, Minna. 2012. Taloudellinen eriarvoisuus lasten arjessa. Helsinki: Kela, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 124.
- Hakovirta, Mia & Rantalaiho, Minna. 2011. Lapsuudentutkimuksen näkökulma taloudelliseen eriarvoisuuteen. Janus vol. 19: 4, 342–357.
- Harju, Anne. 2008. Barns vardag med knapp ekonomi. En studie om barns erfarenheter och strategier. Acta Wexionensia, 137 (vårdvetenskap och socialt arbete). Växjö: Växjö University Press.
- Harju, Anne & Thorød, Anne Brita. 2011. Child Poverty in a Scandinavian Welfare Context – From Children’s Point of View. Child Indicators Research 4, 283–299.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Helsinki University Press.

- Honkasalo, Marja-Liisa. 2004. ”Elämä on ahasta täällä.” Otteita maailmasta joka ei pidä kiinni. Teoksessa Marja-Liisa Honkasalo & Terhi Utriainen & Anna Leppo (toim.). Arki satuttaa. Kärsimyksiä suomalaisessa nykypäivässä. Vastapaino: Tampere, 51–81.
- Howieson, Cathy, McKechnie, Jim, Hobbs, Sandy & Semple, Sheila. 2012. New Perspectives on School Students’ Part-time Work. *Sociology* 46: 2, 322–338.
- Husso, Marita. 2003. Parisuhdeväkivalta. Lyötyjen aika ja tila. Tampere: Vastapaino.
- Kainulainen, Sakari. 2014. Raha ja rakkaus hyvinvoinnin lähteinä. *Yhteiskuntapolitiikka* 79: 5, 485–497.
- Kajanoja, Jouko. 2013. Hyvinvointiteoria ja hyvinvointivaltio – Len Doyalin ja Ian Goughin teoria universaaleista tarpeista. Teoksessa Juho Saari, Sakari Taipale & Sakari Kainulainen (toim.) Hyvinvointivaltion moderneja klassikoita. Tampere: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 61–88.
- Kallio, Merja. 2003. Subjekttiivinen köyhyys – ongelmallinen aihealue. *Tilastokeskus: Hyvinvointikatsaus* 1/2003, 39–41.
- Kangas, Olli & Ritakallio Veli-Matti. 2008. Köyhyyden mittaustavat, sosiaaliturvan riittävyys ja köyhyyden yleisyys Suomessa. *Sosiaali- ja terveysturvan selosteita* 61/2008. Helsinki: Kela.
- Karoly, Lynn A. 2001. Investing in the Future: Reducing Poverty Through Human Capital Investments. Teoksessa Sheldon H. Danziger & Robert H. Haveman (eds.) *Understanding poverty*. Cambridge: Harvard University Press, 314–358.
- Kauppinen, Timo M., Angelin, Anna, Lorentzen, Thomas, Bäckman, Olof, Salonen, Tapio, Moisio, Pasi & Dahl, Espen. 2014. Social background and life-course risks as determinants of social assistance receipt among young adults in Sweden, Norway and Finland. *Journal of European Social Policy* 24: 3, 273–288.
- Kiviniemi, Kari. 2010. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus, 70–87.
- Kotiranta, Tuija & Virkki, Tuija. 2011. Toimijuus ja sosiaalisen toiminnan perusta. Teoksessa Tuija Kotiranta, Petteri Niemi & Raili Haaki (toim.) *Sosiaalisen toiminnan perusta*. Helsinki: Gaudeamus, 113–132.
- Krok, Suvi. 2009. Hyviä äitejä ja arjen pärjääjiä. Yksinhuoltajia marginaalissa. Väitöskirja. *Acta Electronica Universitatis Tamperensis* 867. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kuula, Arja. 2006. Yksityisyyden suoja tutkimuksessa. Teoksessa Jaana Hallamaa, Veikko Launis, Salla Lötjönen ja Irma Sorvali (toim.) *Etiikkaa ihmistieteille*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kvale, Steinar. 1996. *An introduction to qualitative research interviewing*. Lontoo: Sage.

- Kwadzo, Moses. 2015. Choosing Concepts and Measurements of Poverty: A Comparison of Three Major Poverty Approaches. *Journal of Poverty*, 19:4, 409–423
- Laaksonen, Salla-Maaria & Matikainen, Janne. 2013. Tutkimuskohteena vuorovaikutus ja keskustelu verkossa. Teoksessa Salla-Maaria Laaksonen, Janne Matikainen & Minttu Tikka (toim.) *Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät*. Tampere: Vastapaino, 193–215.
- Laki toimeentulotuesta 30.12.1997/1412. Finlex. Viitattu 5.12.2015. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19971412>
- Lehtonen, Leena, Leino, Liisa, Lindström, Kristiina & Manninen, Marja. 2013. Häätöuhasta pärjäävään perheeseen. Ympäristöministeriön raportteja 23/2013.
- Lemetyinen, Lea. 2014. Katsaus perheen köyhyydestä aiheutuviin lapsen toiseuden kokemuksiin. Teoksessa Mika Gissler, Marjatta Kekkonen, Päivi Känkänen, Päivi Muranen & Matilda Wrede-Jäntti (toim.) *Nuoruus toisin sanoen. Nuorten elinolut –vuosikirja 2014*. Helsinki: THL, 105–112.
- Lindquist, Matthew J. & Sjögren Lindquist, Gabriella. 2012. The dynamics of child poverty in Sweden. *Journal of Population Economics* 25:4, 1423–1450.
- Lister, Ruth. 2004. *Poverty*. Cambridge: Polity.
- McKee Heidi A. & Porter, James E. 2009. Playing a Good Game: Ethical Issues in Researching MMOGs and Virtual Worlds. *International Journal of Internet Research Ethics* Vol 2. (1), 5–37.
- McKendrick, John H., Cunningham-Burley, Sarah & Backett-Milburn, Kathryn. 2003. *Life in Low Income Families in Scotland: A Review of the Literature*. Edinburgh: Scottish Executive Social Research.
- Mikkonen, Juha. 2012. Syrjäytyä vai selviytyä? Nuorten pienituloisuuden syitä, seurauksia ja arjen selviytymiskeinoja. Viitattu 5.12.2015. http://www.koyhyyskirjoitukset.org/syrjaytya_vai_selviytya.pdf
- Miles, Matthew B., Huberman, A. Michael & Saldaña, Johnny. 2014. *Qualitative Data Analysis. A Methods Sourcebook*. 3. painos. Lontoo: Sage.
- Moisio, Pasi & Erola, Jani. 2013. Luokat ja liikkuvuus hyvinvointivaltiossa – John H. Goldthorpen toimintateoreettinen viitekehys. Teoksessa Juho Saari, Sakari Taipale & Sakari Kainulainen (toim.) *Hyvinvointivaltion moderneja klassikoita*. Tampere: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 241–262.
- Myllyniemi, Sami (toim.). 2012. *Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 127. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Myrskylä, Pekka. 2012. Hukassa – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? Eva-analyysi 19. Viitattu 4.10.2015. <http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/02/Syrjaytyminen.pdf>

- Mäkelä, Klaus. 1990. Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa Klaus Mäkelä (toim.) Kvalitatiivisen analyysin aineisto ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus, 42–61.
- Niemelä, Mikko & Raijas, Anu. 2014. Lapsiperheiden kulutus. Teoksessa Johanna Lammi-Taskula & Sakari Karvonen. (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Helsinki: THL, 106–121.
- Nikkinen, Tiina. 2010. Nuorten kokemuksia perheen taloudellisesta tilanteesta. Mannerheimin Lastensuojeluliiton raportti. Viitattu 5.12.2015. <http://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/4c4ff67f8b2bb62d87cbd47d6fe1a59f/1462218634/application/pdf/13132260/Nuorten%20kokemuksia%20perheen%20taloudellisesta%20tilanteesta%20LOW%20RES.pdf>
- Paananen, Reija & Gissler, Mika. 2014. Hyvinvointi ulottuu yli sukupolvien. Teoksessa Johanna Lammi-Taskula & Sakari Karvonen (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Helsinki: THL, 209–214.
- Pessi, Anne Birgitta & Saari, Juho. 2008. Hyvä tahto. Auttamisen asenteet ja rakenteet Suomessa. Helsinki : Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.
- Piachaud, David & Sutherland, Holly. 2002. Child Poverty. Teoksessa John Hills, Julian Le Grand, & David Piachaud (eds.) Understanding Social Exclusion. New York: Oxford University Press, 141–154.
- Pohjola, Anneli. 2001. Nuorten myyttinen ongelmallisuus. Teoksessa Minna Suutari. (toim.) Vallattomat marginaalit: Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 20, 187–204.
- Raijas, Anu. 2004. Kulutuksen alueellinen eriytyminen – tarkastelussa kulutusmahdollisuudet ja kulutusmenot. Teoksessa Kirsti Ahlqvist & Anu Raijas (toim.) Erilaisia kulutusuria Suomessa. Helsinki: Tilastokeskus, 143–165.
- Redmond, Gerry. 2008. Child poverty and child rights: Edging towards a definition. *Journal of Children and Poverty* 14:1, 63–82.
- Ridge, Tess. 2002. Childhood poverty and social exclusion: From a child's perspective. Bristol: Policy Press.
- Riihinen, Olavi. 2011. Keskiluokkaistuva ja eriarvoistuva Suomi – Hyvinvointivaltio koetuksella. Teoksessa Elina Palola & Vappu Karjalainen (toim.) Sosiaalipolitiikka - hukassa vai uuden jäljillä? THL, 103–145.
- Ristikari, Tiina, Törmäkangas, Liisa, Lappi, Aino, Haapakorva, Pasi, Kiilakoski, Tomi, Merikukka, Marko, Hautakoski, Ari, Pekkarinen, Elina & Gissler, Mika. 2016. Suomi nuorten kasvuympäristönä. 25 ikävuoden seuranta vuonna 1987 Suomessa syntyneistä. Raportti 9/2016. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL) ja Nuorisotutkimusverkosto.

- Ristikari, Tiina, Lappi, Aino & Molander, Tiina. 2016. Lapsuuden aikaisen köyhyyden vaikutus hyvinvointiin nuorena aikuisuudessa. *Diakonia* 2/2016, 33–35.
- Rosenberg, Åsa. 2010. Virtual World Research Ethics and the Private/Public Distinction. *International Journal of Internet Research Ethics* Vol 3. (12), 23–37.
- Saari, Juho. 2015. Huono-osaiset. Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla. Helsinki: Gaudeamus.
- Saari, Juho. 2013. Kolmas tie ja hyvinvointivaltion uudistaminen – Anthony Giddensin politiikka-asialista. Teoksessa Juho Saari, Sakari Taipale & Sakari Kainulainen (toim.) *Hyvinvointivaltion moderneja klassikoita*. Tampere: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 153–172.
- Salmi, Minna, Lammi-Taskula, Johanna & Sauli, Hannele. 2014. Lapsiperheiden toimeentulo. Teoksessa Johanna Lammi-Taskula & Sakari Karvonen. (toim.) *Lapsiperheiden hyvinvointi 2014*. Helsinki: THL, 82–105.
- Salmi, Minna, Sauli, Hannele & Lammi-Taskula, Johanna. 2009. Lapsiperheiden toimeentulo. Teoksessa Johanna Lammi-Taskula, Sakari Karvonen & Salme Ahlström (toim.) *Lapsiperheiden hyvinvointi*. Helsinki: THL, 78–93.
- Sauli, Hannele, Salmi, Minna & Lammi-Taskula, Johanna. 2011. Kriisistä kriisiin: lapsiperheiden toimeentulo 1995–2009. *Yhteiskuntapolitiikka* 79 (2011): 5, 535–543.
- Sen, Amartya. 1992. *Inequality Reexamined*. Oxford: Oxford University Press.
- Sutela, Hanna & Lehto, Anna-Maija. 2014. *Työolojen muutokset 1977–2013*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Tolonen, Tarja. 2014. Sosiaalinen tausta, sukupuoli ja paikallisuus nuorten koulutussiirtymissä. Teoksessa Sinikka Aapola & Kaisa Ketokivi (toim.) *Polkuja ja poikkeamia – Aikuisuutta etsimässä*. 3. painos. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 35–65.
- Townsend, Peter. 1979. *Poverty in the United Kingdom. A Survey of Household Resources and Standards of Living*. Lontoo: Allen Lane and Penguin Books.
- Tilastokeskus. 2015a. Työvoimatutkimus 2014: Palkansaajien nollatuntisopimukset. Viitattu 28.12.2016. http://tilastokeskus.fi/til/tyti/2014/13/tyti_2014_13_2015-03-05_fi.pdf
- Tilastokeskus. 2015b. Tulonjakotilasto 2013. Viitattu: 10.11.2015. <http://www.stat.fi/til/tjt/2013/01/index.html>
- Tilastokeskus. 2006. Kotitalouksien kulutus. Katsaus kulutuksen muutoksiin. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu 20.10.2016. http://www.stat.fi/til/ktutk/2006/ktutk_2006_2009-06-08_kat_001_fi.html
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli. 2009. 5. uudistettu laitos. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

- Turtiainen, Riikka & Östman, Sari. 2013. Verkkotutkimuksen eettiset haasteet: Armi ja anoreksia. Teoksessa Salla-Maaria Laaksonen, Janne Matikainen & Minttu Tikka (toim.) Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät. Tampere: Vastapaino, 49–67.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2009. Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käytäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakkoarvioinnin järjestämiseksi. Helsinki.
- Työttömyysturvalaki 30.12.2002/1290. Finlex. Viitattu 5.12.2015. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20021290>
- Ulkoasiainministeriö 6.7.2015. Vuosituhattavoitteet päättyvät: äärimmäinen köyhyys puolitettiin mutta paljon työtä jäljellä. Viitattu 22.1.2017. <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=329580&contentlan=1&culture=fi-F>
- Virkki, Tuija. 2004. Vihan voima. Toimijuus ja muutos vihakertomuksissa. Atena: Jyväskylä.
- Wilska, Terhi-Anna. 2008. Lasten materialistiset kulutusasenteet ja kuluttajaksi sosiaalistuminen. Teoksessa Anu Raijas & Terhi-Anna Wilska (toim.). Perhe kulutusyhteiskunnassa. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus, 33–50.
- Wilska Terhi-Anna & Eresmaa Ippo. 2003. Nuorten subjektiiviset kokemukset taloudellisesta asemastaan – tulevaisuuden heijastustako? Teoksessa: Olli Kangas (toim.) Laman varjo ja nousun huuma. Helsinki: Kela, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 72, 2003: 93–117.
- YK 2015. The Millennium Development Goals Report 2015. Viitattu 22.1.2017. <http://mdgs.un.org/unsd/mdg/Resources/Static/Products/Progress2015/English2015.pdf>
- YK:n yleissopimus Lapsen oikeuksista. Viitattu 26.11.2015. https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf
- Yle 9.8.2016. Lukion hintalappu on 2 000 euroa – Sähköisistä oppikirjoista ei kustannushyötyä. Viitattu 21.10.2016. <http://yle.fi/uutiset/3-9079105>

LIITE: KIRJOITUSPYYNTÖ

Kirjoituspyyntö: Oletko 13–19-vuotias ja köyhästä perheestä?

Hei,

Teen sosiaalityön pro gradu –tutkielmaani Jyväskylän yliopistolle köyhän/pienituloisen perheen nuorten kokemuksista köyhyydestä ja sen merkityksistä nuoren elämässä ja tulevaisuuden suunnitelmissa. Tarkoituksena on saada tietoa nuorten, 13–19-vuotiaiden, lähi vuosien köyhyyskokemuksista perheessään nimenomaan nuorten omien kokemusten kautta, ja siksi kerään aiheesta nuorten kirjoituksia.

Toivon, että kirjoitat minulle omasta kokemuksestasi – juuri omat ajatuksesi ja kokemuksesi ovat tärkeitä ja kiinnostavia tutkimustani varten. Kirjoituksesi muodolla tai pituudella ei ole väliä, vaan voit kirjoittaa vapaasti pohtien, miten olet kokenut perheesi köyhyyden ja mitä se merkitsee sinulle elämässäsi ja tulevaisuuden suunnitelmissasi. Voit käsitellä kirjoituksessasi esimerkiksi seuraavia kysymyksiä:

- Miten perheesi köyhyys näkyy elämässäsi? Onko esimerkiksi jokin asia, mitä et köyhyyden vuoksi voi toteuttaa? Entä mitä olet oppinut köyhyyden vuoksi?
Voit kertoa esimerkkejä.
- Kuinka kokemuksesi perheesi köyhyydestä näkyy tulevaisuuden suunnitelmissasi? Minkälaista tukea ja keneltä olet mahdollisesti saanut tulevaisuuden suunnitelmiasi ja -haaveitasi koskien?
- Jos kuvittelet elämää eteenpäin 10 vuotta, missä olet ja mitä teet? Mitä haluaisit tehdä tuolloin? Entä 30-vuotiaana? Mikä tuntuu mahdolliselta, mikä puolestaan vaikealta saavuttaa?
- Mitä haluaisit muuttaa elämässäsi? Mitä toivot? Miksi?

Voit kirjoittaa minulle nimettömänä, mutta lisääthän kirjoitukseesi ikäsi ja sukupuolesi. Kirjoituksia käsitellään luottamuksellisesti eikä tutkimukseen tule kirjoittajien nimiä, nimimerkkiä tai muita tunnistamiseen vaikuttavia tietoja (esimerkiksi mahdollisesti mainittuja paikkakuntia, työpaikkojen nimiä jne.). Poistan kirjoitusten käsittelyä varten sähköpostitiedot. Kirjoitukset tulevat vain tutkimukselliseen käyttöön.

Pyydän kirjoituksia 20.3.2016 mennessä sähköpostiosoitteeseen:

(Vahvistan saamani kirjoitukset vastaamalla lähettäjälle sähköpostitse)

Vastanneiden kesken arvon S-ryhmän lahjakortteja, joten jos haluat osallistua arvontaan, jätäthän kirjoituksesi sellaisesta sähköpostiosoitteesta, jota kautta voin tavoittaa sinut arpomuksen sattuessa kohdallesi.

Kiitos paljon jo etukäteen!

Ystävällisin terveisin,

Outi Luosujärvi